

Universita Karlova v Praze
Filosofická fakulta
Ústav lingvistiky a ugrofinistiky

Diplomová práce

Veronika Peterová

Antická řecká literatura na území Finska

Ancient Greek literature in Finland
Antiikin Kreikan kirjallisuus Suomessa

Praha 2010

vedoucí práce: Mgr. Lenka Fárová, Ph.D.
konzultant: Mgr. Jan Dlask

Poděkování

Ráda bych touto cestou srdečně poděkovala Mgr. Janu Dlaskovi a Doc. PhDr. Viole Čapkové, CSc., FL. za přátelský přístup, obětavou pomoc a cenné rady a připomínky. Také bych chtěla poděkovat svým rodičům, kteří mě během celého studia podporovali, a svému příteli, který mi byl během psaní této práce velikou oporou.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne 15. dubna 2010

.....
Veronika Peterová

ANOTACE

Diplomová práce *Antická řecká literatura na území Finska* mapuje překlady antické řecké literatury ve Finsku od nejstarších dob po současnost. Zabývá se výukou klasické řečtiny na finských středních školách a universitách od prvotních počátků až po rok 1918 a řeší postavení nejvýznamnějších překladatelů antické řecké literatury na obecněji pojímaném finském kulturním, literárním a politickém poli.

Klíčová slova

klasická řečtina; antická řecká literatura

překlad; překladatel

Homér; Otto Manninen; Pentti Saarikoski

ABSTRACT

The thesis entitled *Ancient Greek Literature in Finland* concentrates on translations of Ancient Greek literature in Finland from the eldest times till present. The thesis monitors teaching of ancient Greek at Finnish secondary schools and universities from the beginnings till 1918 and handles the position of the most important translators of Ancient Greek literature on generally conceived Finnish cultural, literary and political field.

Key words

Ancient Greek; Ancient Greek literature

translation; translator

Homer; Otto Manninen; Pentti Saarikoski

TIIVISTELMÄ

Pro gradu-tutkielma nimeltään *Antiikin Kreikan kirjallisuus Suomessa* keskittyy antiikin Kreikan kirjallisuuden käännöksiin Suomessa vanhimmista ajoista nykyaikaan asti. Tutkielma tutkii antiikin kreikan opetusta suomalaisissa kouluissa ja yliopistoissa alusta vuoteen 1918 ja käsittelee antiikin Kreikan kirjallisuuden tärkeimpien kääntäjien asemaa Suomen kulttuurisella, kirjallisella ja poliittisella kentällä laajasti ymmärrettynä.

Avainsanat

antiikin kreikka; antiikin Kreikan kirjallisuus

käännös; kääntäjä

Homer; Otto Manninen; Pentti Saarikoski

OBSAH

Úvod.....	8
1. Antická řecká literatura.....	10
1.1 Co je antická řecká literatura?.....	10
1.2 Kánon antické řecké literatury.....	12
2. Klasická řečtina ve Finsku.....	15
2.1 Úvod.....	15
2.2 Na počátku byla latina... ..	16
2.3 Humanismus a období reformace.....	16
2.4 Výuka řečtiny	18
2.5 Turkuská královská akademie.....	20
2.6 Helsinská universita do roku 1918.....	27
2.7 Závěr.....	32
3. Finské překlady řecké literatury.....	33
3.1 Úvod.....	33
3.2 O počátcích překladu ve Finsku.....	34
3.3 Překlady do roku 1917.....	35
3.4 Překlady mezi lety 1918-1959.....	40
3.5 Manninenova Ílias a Odysseia.....	43
3.6 Překlady mezi lety 1960-1999.....	45
3.7 Překlady po roce 2000.....	54
3.8 Závěr.....	55
4. Osobnosti překladatelů.....	57
4.1 Úvod.....	57
4.2 Období do roku 1917.....	58
4.2.1 Wolmari Schildt-Kilpinen (1810-1893).....	58
4.2.2 Oskar Emil Tudeer (1850-1930).....	59
4.2.3 Kaarlo Koskimies (Forsman) (1851-1918).....	60
4.2.4 Johan Edvard Rein (1873-1940).....	61
4.3 Období mezi lety 1918-1959.....	62
4.3.1 Otto Manninen (1872-1950).....	62
4.3.2 Kaarlo Väinö Valve alias V. Arti (1885-1963).....	63
4.3.3 Martti Haavio alias P. Mustapää (1899-1973).....	64

4.3.4 Aale Tynni (1913-1997)	65
4.4 Období po roce 1960.....	66
4.4.1 Juho Aukusti Hollo (1885-1967).....	66
4.4.2 Elina Vaara (1903-1980).....	67
4.4.3 Tuomas Anhava (1927-2001).....	68
4.4.4 Veijo Meri (*1928).....	69
4.4.5 Pentti Saarikoski (1937-1983).....	70
4.4.6 Kirsti Simonsuuri (*1945).....	72
4.5 Závěr.....	72
Závěr.....	74
Seznam použité literatury.....	77
Internetové odkazy.....	81
Přílohy.....	83

ÚVOD

Když jsem vybírala téma pro svou diplomovou práci, snažila jsem se zohlednit oba obory, které na filosofické fakultě studuji, tedy finštinu a starořečtinu. S Mgr. Lenkou Fárovou, Ph.D. a Mgr. Janem Dlaskem jsme nakonec našli průsečík a já se rozhodla zkoumat, na kolik se antická řecká literatura vyskytovala a stále vyskytuje na území Finska, přičemž jsem vzala v úvahu hledisko historické, kulturně-historické a translatické.

Moje práce je členěna celkem do čtyř kapitol, z nichž každá obsahuje ještě několik podkapitol. V úvodu vždy vysvětluji obsah a členění celé kapitoly a také podrobněji představuji použitou literaturu. Pokud se v textu objevuje cizí název, v závorce uvádím jeho překlad, který je můj vlastní; v případech, kde to bylo možné, jsem jej dohledala z české odborné literatury. Pokud se název objevuje v textu podruhé, ponechávám již pouze jeho variantu v původním jazyce.

U řeckých jmen a názvů zachovávám originální podobu slov, například místo tvaru čtvrtého pádu *Sofokla* užívám výraz *Sofoklea* či místo *Peloponéský poloostrov* píš *Peloponnéský*. U všech autorů kromě antických uvádím roky narození a úmrtí. Když jméno dané osoby zmiňuji podruhé, rok již vynechávám. Pokud neuvádím letopočet vůbec, je to z toho důvodu, že se mi nepodařilo jej dohledat.

*

První kapitola *Antická řecká literatura* si klade za cíl ^{zkrátka} představit stručně tuto literaturu. Uvádím nejznámější řecké autory jednotlivých časových období a poté se také zabývám problematikou kánonu řecké antické literatury.

Ve druhé kapitole s názvem *Klasická řečtina ve Finsku* se snažím zmapovat výuku klasické řečtiny v této zemi od nejstarších dob po zhruba rok 1918. Jak vysvětluji později, kapitola je dovedena pouze do tohoto roku z toho důvodu, že neexistuje dostatek materiálu, který by mi umožnil podrobněji prozkoumat pozdější období.

Třetí a nejobsáhlejší kapitola se zaměřuje na překlady. Na začátku se snažím alespoň stručně obecně zmapovat překladatelskou činnost na území Finska a poté se chronologicky zaměřuji na jednotlivá období. Ve zpracování překladů se neomezují pouze na nejdůležitější autory, ale snažím se uvést všechna ve finštině dostupná díla, aby čtenář získal co nejucelenější přehled o tom, kolik knih bylo ve Finsku zatím přeloženo. K této kapitole se také vztahuje tabulka v příloze mé práce, která poskytuje přehledný soupis informací ze třetí kapitoly.

Závěrečná čtvrtá kapitola představuje vybrané překladaatele antické řecké literatury také z jiného hlediska: buď jako překladaatele z literatur jiných, nebo jako osobnosti veřejně kulturně či literárně činné. Významnějším autorům též věnuji větší prostor.

Seznam použité literatury je rozdělen na literární prameny a internetové zdroje. Literární prameny obsahují velké množství studií či autorských pasáží z toho důvodu, že ve finských publikacích, které jsou dílem kolektivu autorů, se každý autor podepisuje pod vlastní text. Internetové zdroje jsou potom řazeny podle abecedy.

*

Abych mohla provést podrobnější výzkum, bylo nutné do Finska vycestovat, za což bych ráda poděkovala finskému ministerstvu školství (*stipendium* CIMO). Několik měsíců jsem tedy pobývala ve městě Turku, kde jsem využívala služeb městské a univerzitní knihovny a také jsem docházela na konzultace k Doc. PhDr. Viole Čapkové, CSc., FL., jejíž věcné připomínky mi při psaní velice pomohly. Po návratu do Čech jsem pokračovala v konzultacích s Mgr. Dlaskem a tímto bych oběma chtěla ještě jednou poděkovat za jejich vřelou pomoc. Také bych ráda uvedla, že jsem během procesu psaní úspěšně komunikovala s několika osobnostmi finské literární scény, jmenovitě například s Mattim Klingem, Hannuem K. Riikonenem, Jaanou Kantolou či Tuou Korhonenem.

1. ANTICKÁ ŘECKÁ LITERATURA

1.1 Co je antická řecká literatura?

„Antiikin kirjallisuudella tarkoitetaan yleisesti ottaen kreikaksi ja latinaksi kirjoitettua kirjallisuutta varhaisimmista säilyneistä dokumenteista noin vuoteen 500 jaa. Vastaavasti voidaan puhua Kreikan ja Rooman kirjallisuudesta.” (Riikonen 2007d: 15)

„Antickou literaturou se obecně rozumí řecky a latinsky psaná literatura od nejstarších dochovaných spisů zhruba po rok 500 našeho letopočtu. Odpovídajícím způsobem můžeme mluvit o řecké a římské literatuře.“

Řecká antická literatura zahrnuje velké množství literárních údobí. Bývalý profesor klasické filologie na Masarykově universitě v Brně Ferdinand Stiebitz (1894 – 1961) dělí v díle *Stručné dějiny řecké literatury pro střední školy* řecké písemnictví na čtyři období:

1. předattické (do 5. st. př.n.l.)
2. attické (5 – 4. st. př.n.l.)
3. helénistické (4. st. – 30 př.n.l.)
4. římské (30 př.n.l. – 529 n.l.)

Pro srovnání, ve finské publikaci *Antiikin kirjallisuus ja sen perintö* (*Antická literatura a její odkaz*)¹ se uvádí následující fáze:

1. archaická (800 – 480 př.n.l.)
2. klasická (480 – 330 př.n.l.)
3. helénistická (330 – 30 př.n.l.)
4. římská (30 př.n.l. – 500 n.l.)²

Jak je z uvedených periodizací patrné, neexistují mezi českým a finským datováním zásadní rozdíly.

¹ Spis *Antiikin kirjallisuus ja sen perintö* společně napsali profesorka řečtiny a řecké antické literatury na Helsinské universitě Maarit Kaimio (*1941), docent antické literatury na Helsinské a Turkuské universitě Teivas Oksala (*1936) a profesor literatury na Helsinské universitě Hannu K. Riikonen (*1948).

² Rok 480 př.n.l. představuje závěrečnou fázi řecko-perských válek, rok 330 př.n.l. je spojen s tažením krále Alexandra Velikého (356 – 323 př.n.l.), roku 30 př.n.l. zabrali Římané Egypt a rok 529 se pojí se zavřením poslední filosofické školy v Athénách.

Archaické a klasické období se vyznačovalo tím, že neexistoval jednotný řecký jazyk, a ve slovu i písmu se užívala různá nářečí³. Z nich v klasickém období literárně dominovala převážně attičtina, dialekt Athén a jejich okolí. Během helénistického a římského období se však jazyk zjednodušil a rozdíly mezi nářečími se zmenšovaly. Z iónsko-attických dialektů se pak vyvinula tak zvaná koiné neboli obecný jazyk či nářečí, ve kterém jsou napsána například evangelia Nového zákona. (Salmenkivi 2007: 38-39)

Archaické období pokrývá dobu, kdy se řecká literatura nejprve tradovala pouze ústně a teprve později se začala objevovat v písemné podobě. Jak již bylo řečeno, vyznačovala se tím, že byla tvořena v různých nářečích, přičemž kmen Ionové rozvíjel epos a některé formy subjektivní poezie, Aiolové prostou píseň a Dórové sborovou lyriku. Ve druhé polovině období se také objevila první dramata. Nejvýznamnějšími představiteli eposu čili epické poezie jsou Homér, jemuž je připisováno autorství spisů *Ílias* a *Odysseia*, a Hésiodos. Lyrické básnictví reprezentují Archilochos, Alkaios, Sapphó, Anakreón a Pindaros⁴. (Riikonen 2007e: 131-132, Stiebitz 1987: 14)

Klasické období je úzce spjato s rozkvětem Athén, které se během 5. století staly centrálním řeckým městským státem, a jejich nářečím. Do popředí se dostává dramatická tvorba, která zahrnuje tragédii, komedii a satyrské drama⁵. Mezi nejznámější autory patří Aischylos, Sofoklés, Eurípídés, kteří skládali tragédie, a Aristofanés, jenž psal komedie. Co se týče prozaické tvorby, rozvíjelo se dějepisectví (Hérodotos, Thúkýdídés, Xenofón), filosofie (Hérakleitos, Platón, Aristotelés) a řečnictví (Gorgiás,

³ V klasické řečtině se obvykle rozlišují následující čtyři hlavní nářeční skupiny: iónsko-attická, arkadokyperská, aiolská a západořecká čili dórská. První dvě se někdy dohromady označují jako východořecká nářečí, která vycházejí z tzv. jižní řečtiny, kdežto druhé dvě měly za základ řečtinu severní. Mezi iónsko-attická nářečí patřila attičtina, dialekt Athén, a iónština z oblasti Euboie, Kyklad a maloasijské Iónie. Skupina arkadokyperská obsahovala arkadštinu, kyperštinu a pamfýlštinu, která se užívala na jižním maloasijském pobřeží. Do aiolských nářečí patřila thessalština, boiótština a dialekty z maloasijské Aiolidy, mezi nimi například lesbičtina. Skupina západořecká bývá obvykle rozdělována na dvě podskupiny: tzv. severozápadní dialekty, jimiž se hovořilo na sever a severozápad od Korintského zálivu, a tzv. dórská nářečí, která se užívala na Peloponnésu, tj. v Argolidě, Lakónii a Messénii, na území korintském, na ostrovech v jižní a jihovýchodní části Egejského moře, tj. na Krétě, Thérě, Mélu, Rhodu a Kóu, a též na přilehlém jihozápadním pobřeží Malé Asie. S helénistickým obdobím mizí zmíněné nářeční rozvrstvení, neboť v období vlády Alexandra Velikého (356 – 323 př.n.l.) vzniká tzv. koiné neboli obecný jazyk. Jedná se o zjednodušenou formu původní řečtiny vycházející převážně z attičtiny a doplněnou o prvky iónštiny. (Svoboda 1974: 412-413, odkaz č.7)

⁴ Dále také Sémónidés, Hippónax, Kallínos, Tyrtaios, Solón, Theognis, Xenofanés, Mimnermos, Simónidés, Fókylidés, Alkmán, Stésichoros, Íbykos a Bakchylidés.

⁵ Satyrské drama se stavbou i stylem blížilo tragédii, avšak komické předvedení mytologických hrdinů a sbor neposedných satyrů mu propůjčovaly lehký a veselý ráz. V 5. století př.n.l. tvořilo v Attice nezbytnou součást divadelních představení po třech předcházejících tragédiích a látku většinou čerpalo z téhož okruhu jako některé z předchozích tragédií. Kromě mnoha zlomků se zachovalo úplné satyrské drama *Kyklóps* od Eurípida a velká část Sofokleových *Slidičů*. (Svoboda 1974: 549-550)

Lýsiás, Ísokratés, Démostenés). (Riikonen 2007e: 132-133, Stiebitz 1987: 14)

V helénistickém období význam Athén poklesl a řecká literatura vznikala spíše mimo řecké území, zejména v egyptské Alexandrii či též v Pergamonu v Malé Asii, a stávala se více „učenou“, k čemuž přispěl hlavně rozkvět věd. Attičtinu v literatuře také postupně nahradil obecný jazyk koiné, jak již bylo uvedeno. Z autorů stojí za povšimnutí básníci Kallimachos, Theokritos, Apollónios Rhódský, Hérondás a Meleagros, dále představitel nové attické komedie Menandros a prozaici Theofrastos a Polybios. (Riikonen 2007e: 136-138, Stiebitz 1987: 14)

V římském období se hlavní centrum přesouvá z egyptské Alexandrie do Říma, v mnoha ohledech se však navazuje na období helénismu. Rozvíjí se tak zvaný antický román, tedy delší vyprávění v próze, a mezi význačné autory toho žánru patří Charitón se svým dílem *O věrné lásce Chairea a Kallirrhoy* a Longos s románem *Dafnis a Chloé*. Dále vznikají biografie (Diogenés Laertský, Plútarchos), filosofické spisy (Plótínos), díla se satirickým nádechem (Lúkiános), řečnické spisy (Dión Chrysostomos, Herodes Atticus, Aelius Aristides), texty zabývající se dějinami literatury a stylistikou a v neposlední řadě také křesťanská literatura. (Riikonen 2007e: 138-139)

1.2 Kánon antické řecké literatury

Literární historik a kritik Martin Pilař formuloval myšlenku, že

„...literární kánon každé jednotlivé národní literatury je vždy konstruktem, který se po jisté době obměňuje (jeho struktura je vždy dynamická, nikoliv statická). Neměl by být přehlížen, protože širší povědomí o kánonu má značný význam pro výuku národní literatury nejen v domácím kontextu (kde kánon bývá neprávem považován za cosi samozřejmého), ale hlavně v zahraničí (kde obraz cizí literatury vždy vychází z překladů, jejichž motivovanost není dána pouze hodnotovými měřítky z hlediska domácího kontextu). Povědomí o kánonu je ve všech národních literaturách důležité i pro literární kritiku, jejímž posláním je mimo jiné i jeho zpochybňování v tom okamžiku, kdy začíná mít příliš petrifikovanou podobu.“ (Odkaz č. 21)

Do kánonu bývají řazena díla, jež jsou považována za váženější než díla jiná, čímž jsou doporučována k četbě obvykle v rámci školní výuky. Literární kánon hraje také důležitou roli při zvažování, která díla zahrnout do

literárních dějin a která naopak nechť stranou. To může být značně diskutabilní, neboť již na pozadí antického vzoru lze vypožorovat, že díla, jež jsou v dnešní době považována za stěžejní, představovala v antice často pouze okrajovou četbu. Proto je kánon záležitostí spornou a poskytuje mnoho námětů k diskuzi. (Riikonen 2007c: 149)

Pojem *kánon*, řecky *κανών*, původně představoval označení pro rovnou tyč či prut, později se přeneseně začal používat pro pravidlo, model či standard. Řecký sochař Polykleitos v 5. století př.n.l. napsal pojednání nazvané *Kánon*, ve kterém se zabýval ideálními proporcemi lidského těla, a praktickou ukázkou jeho idejí je Polykleitova socha *Doryforos* (*Mladík nesoucí kopí*). V literárním kontextu se pojem *kánon* nejprve užíval v souvislosti s biblí: rozuměly se jím autentické texty, které tvoří Starý a Nový zákon⁶. V rámci světské literatury zase odlišoval pravé texty autora od těch, které sice nesly jeho jméno, ale jejich^(ž) původ nebyl zcela jasný. (Riikonen 2007c: 149-150)

V antickém Řecku bylo zvykem vytvářet nejrůznější seznamy, například soupis olympijských vítězů, a zapsání do nich přinášelo dané osobě zaručenou váženost. Až v období helénistickém však alexandrijští učenci vytvořili výbor do té doby nejvýznamnějších řeckých autorů, popřípadě jejich děl, tedy to, co bychom mohli z dnešního úhlu pohledu považovat za tehdejší *kánon*⁷. Díla autorů, která nebyla do výboru zařazena, byla čtena a opisována méně, a proto se také většinou nezachovala. (Riikonen 2007c: 150-152, Svoboda 1974: 286)

Obecně patřili do *kánonu* především ti autoři, jejichž díla byla užívána v antickém vzdělávacím systému. Za nejvýraznější osobnost byl považován beze sporu Homér, z lyriků (to byli) především Alkmán, Alkaios, Sapphó a Pindaros, ke kterým se v helénistickém období přidali i někteří další básníci, jako například Kallimachos. V oblasti řecké tragédie měli výsadní postavení Aischylos, Sofoklés a Eurípídés, přičemž od posledně jmenovaného se dochovalo nejvíce her, což svědčí o jeho veliké oblíbenosti. V žánru řecké komedie dominoval Aristofanés, v historické próze trojice Hérodotos,

⁶ V závislosti na vyznání však existuje biblických *kánonů* hned několik. Více viz odkaz č.8

⁷ Tak vznikl například *kánon* tří attických tragiků (Aischylos, Sofoklés, Eurípídés), devíti lyriků (Alkmán, Alkaios, Sapphó, Pindaros, Stésichoros, Íbykos, Simónidés, Bakchylidés, Anakreón), deseti attických řečníků (Ísokratés, Démostenés, Antifón, Andokidés, Lýsiás, Ísaios, Lykúrgos, Aischinés, Hypereidés, Deinarchos) či deseti dějepisců (Thúkýdídés, Hérodotos, Xenofón, Filistos, Theopompos, Eforos, Anaximenés, Kallisthenés, Helláníkos, Polybios). (Riikonen 2007c: 150-152, Svoboda 1974: 286)

Xenofón a Thúkýdídés, a z řečníků především Démosthenés a Ísokratés.
(Riikonen 2007c: 155)

2. KLASICKÁ ŘEČTINA VE FINSKU

2.1 Úvod

Při mapování výskytu řeckého jazyka může docházet k nesnázím, neboť mnoho publikací se spíše orientuje na latinu, což se zdá být logické vzhledem k tomu, že latina požívala ve středověku a také raném novověku status jazyka církevních textů a též byla hlavním jazykem výuky na církevních školách. Nejinak tomu bylo ve Finsku, které ještě navíc kromě finštiny, jež byla v počátcích spíše minoritním jazykem, mělo jako hlavní a úřední jazyk švédštinu vzhledem k tomu, že bylo až do roku 1809 součástí Švédského království. (Kajanto 2000: 8)

Existují dva spisy, které zpracovávají časově na sebe navazující úseky a podrobně mapují vývoj klasických studií na území Finska. Prvním je dílo *Latina, kreikka ja klassinen humanismi Suomessa keskiajalta vuoteen 1828* (Latina, řečtina a klasický humanismus ve Finsku od středověku po rok 1828) Iira Kajanta (1925 – 1997), profesora římské literatury na Helsinské universitě, a druhým je anglicky psaná kniha profesora srovnávací jazykovědy na Helsinské universitě Penttiho Aalta (1917 – 1998) *Classical Studies in Finland 1828 – 1918* (Klasická studia ve Finsku mezi lety 1828 – 1918). Za další relevantní dílo můžeme považovat disertační práci Tuy Korhonen z Helsinské university nazvanou *Ateena Auran rannoilla* (Athéna na březích řeky Aury), v níž se autorka věnuje řecky psaným textům finských učenců ze sedmnáctého a osmnáctého století. Další informace poskytují jednotlivé části různých publikací věnujících se dějinám finské literatury⁸.

Tato kapitola si neklade za cíl pokrýt celou historii finské klasické filologie, ale snaží se nastínit, na co se ve finském prostředí kladl důraz: jaká byla koncepce výuky řečtiny, jakým způsobem probíhalo bádání v oblasti antických jazyků, jací antičtí řečtí autoři byli upřednostňováni pro četbu na školách a universitách, jaké osobnosti se na území Finska klasickým jazykům věnovaly a do jaké hloubky byla situace na universitách ovlivněna politickou situací.

⁸ Viz literatura citovaná v této kapitole.

2.2 Na počátku byla latina...

Dobu, ve které se latina dostala na území Finska, nelze úplně přesně určit, jelikož v roce 1318 byly zničeny finské archívy novgorodskými nájezdníky. Je však velmi pravděpodobné, že to bylo již v jedenáctém století, kdy do Finska přicházeli katoličtí misionáři. O století později se konala první křížová výprava, která zde pomohla etablovat církev jako instituci a prakticky připojila Finsko ke Švédsku. (Aalto 1980: 11)

Z Turkuského biskupství založeného ve 13. století se stalo nejvýchodnější položené centrum západního křesťanství. Hlavním vyučovacím a literárním jazykem v jeho rámci byla latina, avšak pro světské účely se nadále používala finština, švédština a také němčina. V roce 1249 byl v Turku založen pod patronátem svatého Henrika⁹ dominikánský klášter, jehož studenti mohli dokonce absolvovat navazující studia v zahraničí, například v Paříži či Praze. (Lehtonen 1999: 18-19)

Nejstarší zachovaný text psaný v latině pochází z roku 1259 a jeho autorem je biskup Magnus. Není známo, jestli existoval i nějaký starší text, avšak z dochovaných rukopisů je patrné, že finští duchovní psali ve středověké latině. Latina byla také užívána ve veškerých oficiálních dokumentech a korespondenci. (Aalto 1980: 11-12)

2.3 Humanismus¹⁰ a období reformace

Období renesance s sebou přináší obnovený zájem o antickou kulturu, obzvláště o řecký jazyk a literaturu; tento proces můžeme nazvat „helenizací“. Do této doby byla k dispozici pouze klíčová řecká díla v latinských překladech, avšak humanisté raději místo překládání volili

⁹ Svatý Henrik byl kněz a uppsalský biskup, který doprovázel švédského krále Erika na jeho křížové výpravě do Finska. O jeho skutečném a následné mučednické smrti vypráví známá legenda zaznamenaná v latině. (Laitinen 1998: 35)

¹⁰ Humanismus představuje zájem poantického světa o antiku jako ztělesnění dokonalého lidství, kdy úmyslem bylo dosáhnout vzdělání, a to především prostřednictvím antické literatury jako příkladným výrazem antiky. Název je odvozen od latinského slova *humanus*, jež znamená *lidský, ušlechtilý, vzdělaný*. V užším slova smyslu se pod pojmem humanismus rozumí literární a duchovní osvojení antiky ve 14. – 16. století jako doprovodný jev renesance. Ta má však širší význam, jelikož v sobě zahrnuje navíc také umění, životní styl a mnohé další záležitosti, které se odchyloují od středověké tradice. Humanistická literatura si dala za cíl obrodit současného člověka podle vzoru antiky: autoři opisovali a vykládali staré latinské a později i řecké rukopisy, zdůrazňovali starořecký ideál dobra a krásy, práva člověka jako jednotlivce a vyzdvihovali lidské vědění a jeho všestrannost. Tím se vymaňovali z pout středověkého myšlení a církevních dogmat. Pěstovali literaturu naučnou, prózu, textovou kritiku, psali životopisy a o svých objevech a názorech se vzájemně informovali v dopisech, které byly určeny pro veřejné čtení či publikování. (Kajanto 2000: 36, Universum 2000: 637-638)

cestu zkoumání původního textu a také se více zajímali o v té době spíše vedlejší řecké literární styly, například o lyriku, historii a rétoriku. (Odkaz č.6: 18)

Období evropského humanismu je spojeno zejména s osobou Erasma Rotterdamského (asi 1469 – 1536)¹¹, který vyzdvihoval „magii řecké literatury“ a také sílu prožitku při její četbě, a byl zastáncem čtení Nového zákona v řeckém originále. (Odkaz č.6: 32) Jeho ideálem byl takzvaný „homo trilinguis“ aneb člověk, který ovládá řečtinu, hebrejštinu a latinu. Tuto koncepci jako první představil ve Finsku duchovní Pietari Särkilahti, který v roce 1517 studijně pobýval na universitě v Louvain a tam docházel na Erasmovy přednášky. (Heininen 1999: 43)

Särkilahtiho žákem byl pravděpodobně Mikael Agricola (asi 1510 – 1557)¹², který bývá nazýván také jako „otec finské reformace“ či „otec finského písemnictví“¹³. Uměl finsky i švédsky, během svých studií se naučil latinsky a později řecky, což zužitkoval mimo jiné tehdy, když v roce 1537 začal do finštiny překládat Nový zákon užívaje Erasmovo kritické vydání řeckého textu z roku 1535¹⁴. Studoval různé řecké autory od klasiků a geografů po rétory a filosofy a z četných poznámek, které si pořizoval, vyplývá, že měl značný zájem o Aristotela a jeho dílo. (Aalto 1980: 13)

Reformace byla ve Finsku na příkaz švédského krále Gustava I. Vasy (1496 – 1560) provedena v roce 1527 a měla za následek zrušení klášterů a zabavení katolické literatury¹⁵. Ačkoliv latina i nadále zůstávala jazykem oficiálních dokumentů, mše byly slouženy převážně ve švédštině. (Aalto 1980: 14)

¹¹ Erasmus Rotterdamský byl holandský myslitel, filosof a filolog, který bývá považován za nejznámějšího představitele evropského humanismu a také za předchůdce reformace. Je autorem moderní humanistické výslovnosti klasické řečtiny a také realizoval nové kritické vydání Nového zákona s vlastními latinskými poznámkami, z něhož později čerpali mnozí překladatelé. (Odkaz č.28)

¹² Agricola pocházel z rolnické rodiny z provincie Uusimaa. Nejprve studoval na latinské škole ve Vyborgu a poté přesídlil do Turku, kde se stal sekretářem biskupa Martina Skytta. Později studijně pobýval také ve Wittenbergu a po návratu do Finska se stal rektorem latinské školy v Turku. (Laitinen 1998: 35)

¹³ V Agricolově díle se objevuje víra v jazyk národa. Snaží se dokázat, že i finština může být používána jako literární jazyk, ať už se jedná o světskou či církevní literaturu. (Laitinen 1998: 36)

¹⁴ Viz pozn. 11

¹⁵ Katolická literatura sice byla zabavena, ale nebyla zničena, a tak poté, co se Finsko stalo součástí ruského impéria, došlo k jejímu navrácení. (Aalto 1980: 14)

2.4 Výuka řečtiny

V roce 1571 vešlo v platnost školské nařízení ustanovené švédským králem Janem III. z rodu Vasovců (1568 – 1592), které upravovalo výuku na základních školách. Vyučování začínalo v pět hodin ráno a trvalo do pozdního odpoledne, přičemž vyučovacím jazykem se stala latina. Byli čtení nejrůznější římské autoři, procvičovala se gramatika a byly psány eseje. Důraz se kladl hlavně na to, aby se latina stala pro studenty naprosto přirozeným jazykem. (Kajanto 2000: 61-63) Řečtina se naopak nejprve na školách objevovala velmi sporadicky, většinou záleželo na žákovi, zda se pro její studium rozhodne, ale i tak se výuka omezovala na studium gramatiky a částí Nového zákona. (Aalto 1980: 15)

Větší zájem o výuku řečtiny se nejprve projevil na území Švédska, odkud se šířil dál na východ do Finska. Tak se do Turku dostala například mluvnice řeckého jazyka, která zahrnovala část věnující se Hésiodovi, a tak bylo možné již ve druhé polovině 16. století studovat tohoto autora v původním jazyce. V roce 1587 vyšel ve Stockholmu také první švédsko-řecký slovník. (Odkaz č.6: 82-83)

V 1. polovině 17. století byla na území Finska založena první gymnasia, roku 1630 v Turku a v roce 1641 ve Vyborgu. Turkuské gymnasium vzniklo z původní katedrální školy, avšak dlouho gymnasiem nezůstalo, neboť bylo v roce 1640 přeměněno na Turkuskou akademii¹⁶. V roce 1649 vešel v platnost nový školský zákon, který se příliš nezamlouval církvi, neboť byl zaměřen spíše humanisticky. Také byl méně přívětivý k řečtině, omezoval rozsah její výuky a opět kladl větší důraz na latinu, Hésiodos byl odstraněn z osnov, ale na druhou stranu byly čteny Ezopovy bajky a také Xenofontovo dílo *O Kýrově výchování*. (Odkaz č.6: 85-86)

Tehdejší biskup Johannes Gezelius starší (1615 – 1690)¹⁷ vydal v roce 1669 listinu, ve které v rámci vzdělávání kněží ustanovil alespoň „střední

¹⁶ O Turkuské akademii podrobněji v kapitole 2.5

¹⁷ J. Gezelius starší byl finským biskupem, který se zasloužil o nový způsob vzdělávání, jenž byl ovlivněn Komenského heslem „škola hrou“. Vydal katechismus pojmenovaný *Yksi paras lasten tavara (Ta nejlepší věc pro děti)*, který se stal na mnoho let nejoblíbenější učebnicí pro lidové vzdělávání, a zdůrazňoval důležitost psaného slova jakožto prostředku k dosažení vyššího stupně vzdělání. Také založil vlastní nakladatelství, kde mohl ovlivňovat, které texty budou překládány a následně vydány. Jednalo se například o nové vydání Bible z roku 1685, zpěvník hymnů a nesčetné množství učebnic. (Odkaz č.1)

znalost řečtiny“, což v praxi znamenalo seznámení se s originálem Nového zákona. Gezelius měl vlastní koncepci výuky řečtiny, ve které kladl veliký důraz na procvičování jazyka, avšak pouze v rámci cvičení. Četba se omezovala převážně na Nový zákon a evangelia; Ezopovy bajky, jejichž řecko-latinskou edici sám Gezelius vydal, byly doporučeny jako domácí četba pro zábavu. Tento koncept byl finskými školami přijat a aplikován až do vydání nového školského zákona roku 1693. Ten stanovil, že se řečtina začala vyučovat již ve čtvrtém ročníku triviální školy¹⁸, přičemž i nadále byla jako učební text užívána Gezeliova mluvnice řeckého jazyka¹⁹ doplňovaná o věty z nejrůznějších autorů jako například z děl Thúkýdida či Ísokrata. V pátém ročníku se potom žáci věnovali skladbě, prohlubovali si znalost řečtiny a četli Nový zákon. (Odkaz č.6: 86-88)

Školský zákon z roku 1724 kompletně vyřadil četbu světských autorů na triviálních školách a posunul výuku řečtiny, stále podle Gezeliovy mluvnice, již do třetího ročníku. Na gymnasiích naopak došlo k rozšíření četby světských autorů, přičemž měli studenti možnost výběru textu: mohli číst Ísokratovy řeči, části z Homérovy *Íliady*, pasáže z Hésioda či pozdější autory. Také se cvičili v překládání neznámého řeckého textu do latiny. Kupříkladu na gymnasiu v Porvoo, které bylo založeno roku 1725, se studenti zabývali Hésiodovým dílem *Práce a dni* a Lúkiánovými příběhy. (Odkaz č.6: 88-89)

Nový školský zákon, který vyšel v roce 1807, se již plně věnoval neohumanismu²⁰ a s ním také neohumanistické řečtině. (Odkaz č.6: 89)

¹⁸ Triviální škola odpovídala dnešnímu vyššímu stupni základní školy a její studijní plán byl vytvořen tak, aby připravil žáky ke studiu na gymnasiu, odkud poté mohli pokračovat dále na universitu. (Odkaz č.5)

¹⁹ *Grammatica graeca (Mluvnice řečtiny)* byla uveřejněna roku 1647 jako učebnice řečtiny pro Finsko i Švédsko a používala se až do počátku 19. století. O rok později vydalo Gezeliovo nakladatelství také řecko-latinský slovník nazvaný *Lexicon graeco-latinum continens voces omnes appellativas (Slovník řecko-latinských obecných jmen)*. (Laine 1997: 199-200)

²⁰ V průběhu 18. století se v mnohých zemích, obzvláště v Anglii a Německu, začal starý, takzvaný renesanční humanismus jevit jako zastaralý a přežitý, neboť jeho hlavním cílem bylo vytvářet dokonalé jazykové imitace antických děl, z latinské literatury obzvláště Ciceronových. Vzrůstající zájem o národní jazyky začal postupně vytlačovat latinu a starý humanismus, který stavěl na imitacích děl, také upadal. Tento trend neznamenal úplný zánik klasického vzdělání, obracel se však novým směrem: kromě jazyka se pozornost soustředila i na obsah díla. Zatímco humanisté si z antické literatury přisvojili obzvláště moralistickou filosofii, která zdůrazňovala tradiční lidské hodnoty, neohumanisté obraceli pozornost na hodnoty literární a estetické. Badatelé se také více začali soustřeďovat na Řecko, Řím se dostával do pozadí a Římané byli považováni za imitátory řecké kultury, neboť řecká antická literatura a umění byly vnímány jako nepřekonatelné. Předchůdcem neohumanismu v Německu byl Johann Winckelmann (1717 – 1768), který napsal dílo *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke (Myšlenky na téma imitace řeckých děl)* a *Geschichte der Kunst des Altertums (Historie antického umění)*, ve kterých zdůrazňoval nadřazenost řecké kultury. Jeho následovníkem se stal profesor klasických jazyků na universitě v Göttingenu Johann Gesner (1691 – 1761) a po něm Christian Heyne (1729 – 1812). Kromě Německa se neohumanistická myšlenka objevila také v Anglii, kde nedošlo k tak velkému úpadku antických jazyků jako jinde v Evropě. Po převratu v 17. století, kdy se moc přesunula z rukou panovníka do parlamentu, bylo Řecko oslavováno jako kolébka demokracie a svobody. Byla to také Anglie, která začala opět vyzdvihovat Homéra jako původního básníka. Pro závěrečné

2.5 Turkuská královská akademie

Založení Turkuské královské akademie v roce 1640, zavedení knihtisku roku 1642 a vydání celé Bible ve finštině téhož roku znamenalo zlomový bod v historii finského jazyka, kultury a literatury a posílilo úlohu Turku jako kulturního centra Finska. Do úřadů ale nadále přicházeli švédští úředníci a na universitě zpočátku vyučovali významní učitelé ze Švédska, kolem kterých se často shromažďovaly skupiny tamějších studentů, což v praxi znamenalo posilování švédského vlivu na území Finska. (Suomi 1963: 263)

Stejně jako na všech ostatních universitách v Evropě, i na Turkuské akademii byla pozice latiny neotřesitelná. Probíhala v ní veškerá výuka a již při přijímacím řízení bylo nutné prokázat, že má student požadovanou úroveň jazyka. (Kajanto 2000: 83)

Na Filosofické fakultě Turkuské akademie učilo zpočátku několik profesorů, z nichž jeden vyučoval latinu čili *eloquentiu*²¹. Jak již vyplývá z názvu, důraz byl kladen hlavně na to, aby byl student schopen efektivně užívat tento jazyk v mluveném projevu. Katedra poezie čili *poesis* byla založena až v roce 1655 a spolu s již zmíněnou *eloquentiou* tvořila „srdce“ Filosofické fakulty. (Kajanto 2000: 83)

Profesor rétoriky vycházel z děl Aristotela, Cicérona a Quintiliana, pomocí nichž se studenti učili psát dopisy a také skládat a následně přednášet řeči. Profesor poetiky při tvoření veršů čerpal z pravidel vytvořených Aristotelem a Horatiem a stejně tak profesor historie musel vycházet z římských historiků. (Aalto 1980: 16)

Od profesora řečtiny se očekávalo, že naučí studenty používat jazyk jak teoreticky, tak prakticky, a bude při tom vycházet z děl nejlepších historiků, řečníků, filosofů a básníků. Tato představa však mohla být jen stěží naplněna, neboť oddělení řečtiny bylo součástí úseku orientálních jazyků a výuka se zaměřovala převážně na Nový zákon. (Aalto 1980: 16)

Universita v Uppsale, která byla jakýmsi počátečním východiskem pro Turkuskou akademii, měla pro výuku řečtiny lepší zázemí: začala se zde

shrnutí lze říci, že neohumanismus měl dvě roviny: zdůrazňování literárních a estetických hodnot u klasických autorů a vyzdvížení řecké kultury nad všechny ostatní, obzvláště nad římskou. (Kajanto 2000: 266-268)

²¹ V roce 1852 došlo k přejmenování katedry *eloquentie* na katedru římské literatury. (Kajanto 2000: 83)

vyučovat na samostatné katedře již v roce 1626²². Studenti se tak mohli seznámit se styly nejrozumnějších autorů, v jejichž centru stáli Homér, Eurípides, Sofoklés, Pindaros a Theokritos. Během 17. a 18. století se pak konaly přednášky, při kterých profesori postupně vybírali různé klasické autory²³. (Odkaz č.6: 99-100)

Situace na Turkuské akademii byla rozdílná, neboť, jak již bylo uvedeno, byla řečtina pojímána v rámci orientálních jazyků a vlastní katedru získala až v roce 1812. Řecká studia se ubírala dvěma směry: prvním bylo zaměření se na církevní autory a druhým naopak na světské, přičemž profesor teologie Enevaldus Svenonius (1617 – 1688) vytvořil kánon těchto autorů, který zahrnoval filosofy (Platón a Aristotelés), řečníky (Démostenés a Ísokratés), básníky (Homér, Pindaros, Theognis a Fókylidés) a historiky (Hérodotos a Thúkýdídés). Svenonius považoval řečtinu, kterou byl sepsán Nový zákon či kterou používali církevní otcové²⁴, za „posvátný jazyk“ a tvrdil, že stejně, jako byli apoštolové schopni rozumět attičtině, mohli autoři jako Homér, Pindaros, Platón, Démostenés a Ísokratés porozumět jazyku Nového zákona. (Odkaz č.6: 110-111)

Na řeckém oddělení vycházely disertační práce zabývající se nejrozumnějšími tématy týkajícími se klasické řečtiny a antického Řecka. Jednou byla zkoumána Fókylidova báseň o čtyřech typech žen, jindy zase autoři vybírali náměty z okruhu trójské války nebo se v antických dílech pátralo po etymologii slova Athéna. Oblíbeným tématem byla také řecká mytologie či filosof Pýthagorás a jeho učení. (Odkaz č.6: 112-113) Významným počinem byla disertační práce profesora poezie Petera Laurbecchia, ve které vytvořil komentář k Aristotelově *Poetice*, jehož tištěná podoba však byla zničena během velkého požáru v Turku v roce 1681. (Kajanto 2000: 95)

Básnictví bylo nedílnou součástí akademického života a pro speciální příležitosti a ceremonie byly skládány takzvané „řeči ve verších“, které vycházely z antických básnických struktur. Byly obvykle psány v hexamtru či elegickém distichon a měly námět historický či naučný. (Oksala 1963:

²² Předtím byla výuka řečtiny součástí teologických studií a zaměřovala se především na Nový zákon. (Odkaz č.6: 99)

²³ Jmenovitě Homéra, Hésioda, pseudo-Pýthagora, Theognida, Aristofana, Ísokrata, Démosthena, Theofrasta, Claudia Aeliana, Arriána, Epiktéta, Plútarcha, pseudo-Plútarcha a Héródiána. (Odkaz č.6: 99-100)

²⁴ Nový zákon je sbírka spisů různých autorů, jejichž texty dosahují rozdílných jazykových kvalit a nestejně stylistické úrovně, avšak všechny jsou napsány jazykem na bázi obecné řečtiny, tzv. *koiné* (viz pozn.3). (Odkaz č.7)

469) Johan Paulinus-Lillienstedt (1655 – 1732)²⁵ vydal roku 1678 báseň v řeckém jazyce o 379 verších, jež byla složena v hexametu a kterou nazval *Magnus Principatus Finlandia (Velké království je Finsko)*²⁶. Dílo vykazuje suverénní zvládnutí básnického jazyka a obsahuje jazykové a tematické výpůjčky převážně od dvou předních antických básníků, Hésioda a Vergilia. V básni se Paulinus zabývá geografickými poměry Finska, prvními obyvateli a jejich vírou, příchodem křesťanství na území Finska, lehce se dotýká místní fauny a flóry, podnebí, agrárního způsobu života, finských šlechtických rodů a válečnického věhlasu Finů. Celým dílem prostupuje vlastenecký duch a Finsko, ač v té době součást Švédska, je považováno za nezávislý region. V závěru básně Paulinus oslavuje Turkuskou královskou akademii a Turkuský krajský soud, který byl založen již v roce 1629, tedy dříve než samotná universita. (Korhonen 2000: 8-9, Suomi 1963: 263)

Celkem bylo na Turkuské akademii vypracováno více než 400 řeckojazyčných textů, básnických i prozaických. Jednalo se z velké části o kratší útvary, například o epideiktické řeči²⁷ či gratulace a věnování, která bývala součástí disertačních a jiných prací. Kromě těchto kratších útvarů se v řečtině objevilo také několik dalších řečí a jedna celá disertační práce. Autoři, jichž bylo přibližně dvě stě, pocházeli z řad studentů, profesorů, učitelů a duchovních. (Korhonen 2003: 40)

Rok 1671 přinesl vydání edice, která zahrnovala mimo jiné Plútarchovo dílo *O výchově dětí* a čtyři Ísokratovy řeči, z nichž jedna nebyla původní²⁸. V roce 1695 byl potom vydán první zpěv Homérovy *Íliady*. Turkuská knihovna poskytovala studentům dostatečný výběr nejrůznější klasické řecké literatury, slovníků a mluvnic. Převážně se však nejednalo o finské edice: studenti řečtiny měli možnost využívat zahraniční materiály,

²⁵ Johan Paulinus pocházel z rodiny mouhijärského faráře a měl celkem čtyři sourozence, z nichž známým se stal také jeho bratr Simon. Jako sedmnáctiletý mladík se zapsal na Turkuskou akademii a po pěti letech pokračoval na universitě v Uppsale. Skládal básně v latině, řečtině a ve švédštině a věnoval se také různé administrativní činnosti, přičemž v pozdějším věku získal tituly barona a hraběte a také se stal předsedajícím nejvyššího soudu ve Wismaru v té části severního Německa, která v 18. století patřila Švédsku. Kromě Paulinovy básně *Magnus Principatus Finlandia* stojí též za povšimnutí švédsky psané dílo s latinským názvem *Christus nascens, patiens et triumphans (Zrozený, trpící a triumfující Kristus)*, ve kterém je s barokní okázalostí popisováno Kristovo utrpení. (Korhonen 2000: 10-25)

²⁶ Dílo bylo přeloženo, okomentováno a vydáno v roce 2000, viz seznam literatury v závěru práce.

²⁷ Epideiktickou řečí se rozumí řeč oslavná složená pro různé příležitosti jako svatby, pohřby či akademické slavnosti.

²⁸ Někdy se též hovoří o tzv. pseudo-autorovi. Již samotné označení napovídá, že se nejedná o původní dílo autora, kterému bylo připsáno, ale o text, který s největší pravděpodobností sepsali jeho žáci a jenž nějakým způsobem napodobuje či připomíná autorův styl.

které univerzitní knihovna získávala většinou ve formě daru. (Korhonen 2003: 41-42)

Během severní války²⁹ se Turkuská universita v roce 1713 přestěhovala do Stockholmu, kde setrvala až do vyhlášení Nystadského míru v roce 1721. Rok 1747 přinesl sjednocení katedry latiny s katedrou poezie, místo které byla vytvořena katedra ekonomie. Podle nového ustanovení z roku 1750 měl profesor řečtiny učit jazyk na základě křesťanských a světských autorů a o řecké kultuře a historii vykládat v rámci výuky orientálních jazyků a kultury. To v praxi znamenalo, že řecká studia dostávala velmi malý prostor. Profesor latiny naopak přednášel o latinské gramatice, římské literatuře a politické historii, zeměpise, filosofii a kultuře, věnoval se také rétorice, poezii a mytologii. (Aalto 1980: 17-18)

Ve druhé polovině 18. století se mnozí profesori řečtiny obraceli k Homérovi a zkoumali jej ve svých disertačních pracích. Díky grécistovi Andersovi Johanu Lagusovi (1775 – 1831)³⁰ se na akademické půdě rozebírala díla, kterými se před ním zatím nikdo nezabýval, například Platónův *Faidón*, Arriános, *Anthologia Graeca*³¹ či Pindarovy *Olympijské řeči*. Sám Lagus též napsal disertaci, ve které zkoumal pythagorejskou školu. Počátek 19. století s sebou přinesl další přednášky o Homérovi, dále také o Theokritovi, Xenofontovi, Démosthenovi, Hérodotovi a Plútarchových životopisech. (Aalto 1980: 18)

Johan Jakob Tengström (1787 – 1858)³² vydal v roce 1822 gramatiku řeckého jazyka vyloženou ve švédštině. Při svém pobytu v Paříži se také věnoval studiu rukopisů a dalších filologických odvětví: publikoval např.

²⁹ Severní válka (1700 – 1721) představovala střetnutí Ruska, Polska a Dánska se Švédskem, které bylo podporováno Osmanskou říší. Rusko usilovalo o přístup k Baltskému moři, Polsko chtělo získat Livonsko, které bylo v té době pod nadvládou Švédska, a Dánsko se obávalo švédských vojenských jednotek v Holštýnsku, se kterým přímo sousedilo. Válka skončila prohrou Švédska a podepsáním Nystadského míru roku 1721, na jehož základě muselo Švédsko postoupit Rusku Livonsko, Estonsko, Ingrii a jihovýchodní Finsko. (Jutikkala 2001: 118-129)

³⁰ A.J. Lagus byl profesorem teologické etiky, rektorem university a filosofem vycházejícím z učení Immanuela Kanta. (Odkaz č.2)

³¹ *Anthologia Graeca* neboli *Anthologia Graeca Palatina* je sbírka řeckých epigramů o patnácti knihách, která odvozuje své jméno od rukopisu, jenž byl kdysi uložen v Bibliotheca Palatinské v Heidelbergu. Byla sestavena z menších sbírek, které vznikaly od 1. století př.n.l.: nejvýznamnější z nich uspořádali Meleagros z Gadar (kol. 100 př.n.l.), Filippos z Thessaloníky (1. st. n.l.), Agathiás (6. st. n.l.) či Konstantínos Kefalás (9. – 10. st. n.l.). (Svoboda 1974: 56)

³² J.J. Tengström byl synovcem biskupa Jakoba Tengströma, což mu umožnilo pohybovat se ve vyšších turkuských kruzích: stýkal se mimo jiné s J. V. Snellmanem, J. L. Runebergem či J. J. Nervanderem. Na jedné straně byl stále ovlivněn myšlenkami staré generace, na straně druhé se stal hlasem národního romantismu. Roku 1818 publikoval článek nazvaný *Om några hinder för Finlands Literatur och Kultur* (*O několika překážkách pro literaturu a kulturu Finska*), v němž poukazoval na začínající proces národního uvědomění a který může být považován za programové prohlášení národního romantismu: Tengström v něm velebí finský venkov a jeho krásy a také zdůrazňuje důležitost vzdělání pro národ. (Mickwitz 1999: 188-189)

Lectiones Plotiniana (Plótínská čtení), kde zkoumal Plótínovo dílo a stal se tak de facto prvním finským klasickým filologem, který se hlouběji ponořil do textové kritiky a studia rukopisů. Jakobův bratranec Johan Magnus Tengström (1793 – 1865), jenž studoval medicínu, sepsal disertaci pojednávající o byzantském autorovi Aetiovi Amidénovi, jeho životě a významu na poli řecké lékařské vědy a literatury. (Aalto 1980: 18-19)

Druhá polovina 18. století patřila i dalším dvěma významným osobnostem Turkuské akademie. První byl profesor latiny Henrik Hassel (1700 – 1776)³³ a druhou jeho student Henrik Gabriel Porthan (1739 – 1804)³⁴. Hassel ve svých dílech formuloval myšlenku, že řecká a latinská literatura jsou základem jakéhokoliv vzdělání, avšak na zřetel by měla být brána i pozdější literatura. U svých žáků vyžadoval čisté uvažování a přesnost ve vyjadřování při psaní nejrůznějších stylistických cvičení. Ačkoliv měl v kompetenci také poezii, nikdy neuspořádal jedinou přednášku na toto téma; na druhou stranu je ale možné dohledat prezentace z oblasti řecké a latinské historie. (Aalto 1980: 19-20)

Porthanův vzestup na Turkuské akademii byl spojen s vládou švédského krále Gustava III. (1772 – 1792), který provedl „palácový“ převrat a nastolil absolutismus. V kulturním životě nebyly změny tak drastické, postupně však začal opadat zájem o přírodní vědy a ekonomii a do popředí se dostaly umění a literatura. Tolik obdivovaným vzorem na švédském dvoře již nebyla pouze antika, do popředí se dostávala také francouzská kultura. (Kajanto 2000: 238)

S osobností Porthana přichází na území Finska neohumanismus. Ačkoliv byl profesorem latiny, zajímal se hluboce o řecký jazyk i literaturu. Během svých počátků na universitě dokonce řečtinu učil a kromě toho v roce 1777 začal též pořádat soukromé přednášky na téma řecká antická literatura.

³³ H. Hassel se narodil na Ålandských ostrovech do rodiny duchovního. Gymnasium vystudoval ve Švédsku, kde se také přihlásil na Uppsalskou universitu. Nakonec promoval v roce 1726 na Turkuské akademii, kde o dva roky později získal post profesora *eloquentie* čili latiny. Výuku rétoriky Hassel pojal odlišněji než bylo na universitě zvykem, neboť čerpal převážně z Cicérona a jeho morálních dialogů. Také zdůrazňoval roli historie, jež podle něho byla tzv. *magistra vitae*, čili paní života. Ve svém dopisu rektorovi university zmiňuje, že by součástí výuky měly být také reálie, které považoval za nezbytný základ vzdělanosti. Hassel působil na universitě celých osmačtyřicet let a poté ho v jeho funkci vystřídal Henrik Gabriel Porthan. (Odkaz č. 25)

³⁴ H.G Porthan bývá označován za otce finského novodobého dějepiscectví. Roku 1770 založil spolek Aurora, jenž si dal za úkol podporovat finskou kulturu a literaturu a který začal vydávat první finské noviny *Tidningar utgifne af et sällskap i Åbo* (Noviny vydávané jednou společností v Turku). V roce 1779 se Porthan studijně vypravil do Německa, kde pobýval na universitě v Göttingenu, na níž se seznámil s koncepcí neohumanismu a s čelními představiteli tohoto směru. Je také autorem díla *De Poësi Fennica*, které poprvé vyšlo v roce 1766 a ve kterém se Porthan zabývá finským básnictvím, obzvláště nejstarší finskou lidovou slovesností. (Burman 1999: 151-152, Laitinen 1998a: 44-46, Pitkäranta 2003: 26-28)

Později se však na universitě objevili jiní nadšenci, kteří i bez Porthanovy pomoci dokázali přivést řecké oddělení k rozkvětu. (Kajanto 2000: 270-271)

Neohumanismus v prostředí Turkuské akademie přinesl mnoho disertačních prací čerpajících své náměty z řeckého světa. Poprvé byli důkladně rozebíráni jednotliví autoři, například Pindaros, Favorinus či Simónidés, a psalo se o řecké mytologii a postavách z ní. Také Homérovi, který byl dosud zmiňován pouze na středních školách a na universitě byl zkoumán spíše sporadicky, se dostávalo více pozornosti. V Turkuských novinách *Åbo tidningar* začaly vycházet švédské překlady, jejichž autory byli mimo jiné Porthan, profesor řečtiny a hebrejštiny Gabriel Tidgren (1743 – 1788) a Porthanův žák Frans Mikael Franzén (1772 – 1847)³⁵. Překládalo se především z díla *Anthologia Graeca*, ale také autoři jako Anakreón, Kallimachos, Lúkiános a Theognis, přičemž překlady byly většinou volné, stará metra byla nahrazována novými, pořádek slov byl měněn a konečný text mohl svou délkou značně převyšovat originál. (Kajanto 2000: 272, 280, Korhonen 2003: 49)

Ačkoliv příchod neohumanismu nebyl jediným důvodem, proč se badatelé opět začali zajímat o klasickou řečtinu a řeckou literaturu, velmi tomuto procesu napomohl. Na území Finska to byl právě Porthan, který, ovlivněn Winckelmannovým dílem³⁶, propagoval koncepci nadřazenosti řecké kultury. V duchu tohoto přesvědčení také pořádal přednášky o literatuře, historii vzdělávání a archeologii, kde zdůrazňoval, že Řekové ostatní národy předčili v rétorice, básnictví, sochařství, architektuře či legislativě. Jeho mínění o Římanech nekorespondovalo s tím, že byl profesorem latiny, neboť bylo spíše negativní. Označoval Římany za pouhé imitátory Řeků, kteří je nepředčili v žádné oblasti a mnohdy se v ní nedostali ani tak daleko nehledě na to, že měli snadnější pozici poté, co Řekové mnohým oborům položili základy. Co se týkalo literatury, římsí autoři podle Porthana řecká díla zčásti kopírovali a zčásti napodobovali; v pozdějších dobách však uznal, že i Římané byli nadaní a dobře obeznámení s básnictvím, řečnickým uměním i historií. (Kajanto 2000: 272-275)

³⁵ F.M. Franzén byl finskošvédský básník, biskup a stoupenec německé idealistické filosofie. Na počátku psal oslavné básně v klasicistním stylu a také intimní lyriku, později skládal dlouhé výpravné didaktické básně. (Hartlová 1998: 166)

³⁶ Viz pozn. 20

Rok 1809 byl pro Finy klíčový, neboť se vymanili ze švédského vlivu a stali se autonomní součástí ruské říše. Turkuská akademie dostávala větší dotace a vznikaly nové profesorské posty, v rámci výuky však nenastaly žádné významnější změny. Latina si i nadále udržela status universitního úředního jazyka a řečtina konečně v roce 1812 získala vlastní katedru. (Kajanto 2000: 285-286)

Prvním profesorem řečtiny se stal Johan Bonsdorff (1772 – 1840), který osm po sobě následujících let pořádal přednášky na téma Homérovy *Ílias* a poté se začal věnovat Hésiodovi a Xenofontovi. Karl Gustaf Nykopp (1785 – 1840), jenž byl jmenován do funkce asistenta řecké literatury, přednášel o Plútarchových životopisech, Démosthenovi, Theokritovi a Hérodotovi, tedy o autorech, o kterých před ním dosud nikdo nepojednával. Stejnou cestou se vydal také Axel Sjöström (1794 – 1846), který si původně získal reputaci jako básník, avšak vzhledem k tomu, že se stal docentem řeckého jazyka a později, již na Helsinské universitě³⁷, dokonce profesorem, primárně obracel svou pozornost k překladům textů do švédštiny. Kromě antických děl od Homéra, Eurípida, Kallimacha, Anakreonta či Theokrita přeložil i epigramy z *Anthologie Graecy* a Paulinovo dílo *Magnus principatus Finlandia*. Navíc také pořádal přednášky o Pindarovi a Anakreontovi. (Kajanto 2000: 286-287, Schoolfield 1998: 300)

Zájem o řeckou literaturu se odrážel mimo jiné i na tématech disertací. Fredrik Pipping (1795 – 1865) se ve své práci zaměřil na Achilleův štít popisovaný v 18. zpěvu *Íliady*, jiná disertace pod Bonsdorffovým vedením zkoumala Platónův původ a Nykopp se ve své práci zabýval spartánskými otroky heilóty. Johan Jakob Tengström sepsal studie o satyrech, orfickém básnictví či Platónově dialogu *Protágorás* a vydal dílo nazvané *De viris in Fennia peritia litterarum Graecarum claris* (*Finové, kteří jsou známí pro svou znalost řečtiny*), které je navíc naučným slovníkem. (Kajanto 2000: 290-291)

Vlastní textová kritika se na Turkuské akademii zrodila z klasických studií až ve 20. letech 19. století. Vydávané texty sloužily jako školní edice, které měly poskytnout jen základní výuku, a proto chyběl kritický aparát.

³⁷ Viz kapitola 2.6

Kromě toho nebyly na Turkuské akademii, na rozdíl od Uppsalské university, vydávány edice rukopisů. (Korhonen 2003: 49)

Období Turkuské královské akademie končí oficiálně rokem 1827, ve kterém vypukl v Turku obrovský požár, v jehož důsledku se universita přesunula do Helsinek. (Klinge 1993: 83)

2.6 Helsinská universita do roku 1918

Když se Finsko v roce 1809 stalo součástí Ruska jako Finské velkoknížectví, význam university získal zcela nových rozměrů. Ruský car Alexandr I. (1777 – 1825) nechtěl Finsko zcela integrovat do Ruska, a proto ponechal Finům vlastní administrativní a politický systém, což vedlo k potřebě založit státní správu a vytvořit základy národního a politického sebeuvědomění. Pozvednutí národního ducha se chopila universita, která byla společně se státní správou v roce 1828 přestěhována do Helsinek³⁸. (Klinge 1993: 83)

Hlavní universitní budova se nacházela a stále nachází na Senátním náměstí naproti finskému parlamentu. Obě instituce byly přímo podřízeny carovi, universita prostřednictvím svého rektora, jímž byl vždy někdo z dědiců ruského trůnu. Ačkoliv tak byla universita úzce spojena s politickou vládou, stále si zachovávala určitou nezávislost, která indikovala, jakou důležitost tato instituce hrála ve vnitřních finských záležitostech a ve vzdělávání³⁹. (Klinge 1993: 83-84)

Prvním helsinským profesorem řečtiny se stal zmíněný Bonsdorff, jenž tak pokračoval ve funkci, kterou zastával již na Turkuské akademii, avšak nesetřval v ní dlouho. Jeho nástupcem se roku 1833 stal rovněž zmíněný Sjöström, jenž na akademii původně působil jako přednášející řecké literatury, přičemž tato funkce byla v roce 1828 sloučena s funkcí profesora literatury římské. Sjöström měl jako profesor řečtiny velké množství studentů, což mu umožňovalo publikovat mnoho studií, v nichž se

³⁸ Helsinky byly založeny roku 1550 jako přístav, který měl konkurovat Tallinnu, jenž ležel na protějším břehu Finského zálivu. Roku 1812 ruský car Alexandr I. ustanovil z Helsinek hlavní město Finského velkoknížectví a v roce 1819 se sem vláda a senát přesunuly z Turku, kde původně sídlily. Roku 1828 poté následovala i universita. Zpočátku byly Helsinky převážně administrativním městem, koncem 19. století se začaly stávat také obchodním a průmyslovým centrem. (Klinge 1992: 59)

³⁹ S universitou úzce souvisí založení spolku *Suomalaisen kirjallisuuden seura* (Společnost pro finskou literaturu) v roce 1831, jehož cílem bylo šířit povědomí o Finsku a jeho historii, podporovat finský jazyk a rozvíjet literaturu psanou finsky jak mezi vzdělanými vrstvami, tak mezi prostým lidem. (Klinge 1992: 77)

objevovaly překlady řeckých básní do švédštiny. Ty ale měly nedostatek v tom, že byly příliš doslovné a postrádaly různé básnické figury, čímž ztrácely ducha originálních děl. Je však nutné poznamenat i to, že v té době ve Finsku ještě neexistovala kompetentní literární kritika. (Aalto 1980: 77-79)

Sjöströmův přínos můžeme spatřovat v tom, že oddělil řeckou filologii od teologie a vytvořil z ní samostatný předmět. Jeho studenti se ve svých disertacích zabírali nejrůznějšími tématy, od gramatiky přes zkoumání jednotlivých aspektů děl řeckých autorů po překlady. Erik Alexander Ingman (1810 – 1858) ve své práci nazvané *Iliadis Homericae prima rhapsodia Fennice reddita* (První zpěv Homérovy Íliady byl přeložen do finštiny) přeložil první zpěv Íliady za použití finského hexametru. Frans Wilhelm Gustaf Hjelt (1819 – 1883) roku 1844 publikoval studii zabývající se řeckou fonologií, první svého druhu na Helsinské universitě, kterou pojmenoval *De digammate* (O digammě), a jak již název napovídá, pojednal v ní o písmenu řecké abecedy digammě (Ϝ). Téhož roku také vydal morfologii homérovské řečtiny pro potřeby středních škol. Další Sjöströmovi studenti si pro své práce vybírali například Pindara, Aischyla, Hérodota, Thúkýdida či Sofoklea. (Aalto 1980: 79-83)

Roku 1847 se stal profesorem řečtiny Nils Abraham Gyldén (1805 – 1888), jenž napsal svou první práci na téma věrohodnosti Xenofontova historického díla *O Kýrově výchování*, kterou zkoumal prostřednictvím příběhů, jež uvádějí ve svých dílech Hérodotos a Ktésiás. Zajímavostí je, že se roku 1833 ucházel spolu s Johanem Ludvigem Runebergem (1804 – 1877)⁴⁰ o post asistenta profesora řecké a římské literatury, který také nakonec na úkor Runeberga získal. Gyldén se mimo jiné též zajímal o antické výtvarné umění, jehož studiu se věnoval během svých cest do Švédska, Dánska a Německa. (Aalto 1980: 83-85)

Gyldénův student Abraham Herman August Kellgren (1822 – 1856) napsal jako svou doktorskou práci dílo nazvané *De cosmogonia Graecorum ex Aegypto profecta* (O řecké kosmogonii z Egypta vzešlé), v němž

⁴⁰ J.L. Runeberg byl finskošvédský básník, docent university v Helsinkách a redaktor listu *Helsingfors Morgonblad*. Svým dílem značně přispěl k probuzení finského národního cítění a kulturního uvědomění. Ačkoliv psal pouze švédsky, významně se zapsal do literárních dějin celého Finska a většina jeho knih byla přeložena do finštiny. Mezi jeho díla patří *Dikter* (1830, Básně), *Elgskytarne* (1832, Lovci losů), *Hanna* (1836), *Julqvällen* (1841, Štědrý večer), *Nadeschda* (1841, Naděжда), *Kung Fjalar* (1844, Král Fjalar) a *Fänrik Ståls sägner* (1848 a 1860, Příběhy praporečká Ståla), přičemž úvodní báseň *Vårt land* (Naše země) se stala finskou národní hymnou. (Hartlová 1998: 382-383)

formuloval myšlenku, že u všech ostatních národů filosofie vzešla z náboženství, zatímco u Řeků zůstaly tyto dvě oblasti odděleny a dokonce stály proti sobě. Další Gyldénovi studenti zkoumali například Ísokrata, Aristofana či Pindara. (Aalto 1980: 85-87)

Po Gyldénovi byl roku 1866 profesorem řečtiny ustanoven Jakob Johan Wilhelm Lagus (1821 – 1909), který kromě ní ovládal také latinu, arabštinu a hebrejštinu a navíc se věnoval studiu historie, literatury a estetiky. Lagus zasvětil své práce Plútarchovi a zabýval se v nich převážně jeho životopisy. Později se také ucházel o post profesora latiny, ale neuspěl, ačkoliv napsal velice podrobnou práci o jejím šíření z Říma do celé Itálie a Sicílie a poté dále do Afriky, Galie, Španělska, Británie, Germánie a Panonie, přičemž zdůrazňoval, že latina neměla šanci proniknout do řecky mluvících oblastí říše, jelikož římská civilizace postrádala originalitu. (Aalto 1980: 89)

Jako kompenzaci za to, že nezískal latinskou profesuru, obdržel Lagus finanční příspěvek, který použil na svou cestu do Oděsy a Athén, kde zamýšlel na základě filologických, historických a archeologických pramenů zkoumat historii Skythů a také rozšíření řecké kultury směrem na východ. Lagus byl vůbec prvním Finem, jenž pobýval v Athénách delší čas, a deník, který si na svých cestách vedl, poskytl ucelený obraz o tom, jak Lagus žil a jak postupoval ve svém bádání. (Odkaz č.14)

Nedlouho poté, co se vrátil do Finska, se Lagus stal také profesorem orientálních jazyků. Vzhledem k tomu, že připravoval a postupně též vydával učebnici arabštiny, nedostávalo se mu času na publikace v oblasti řecké filologie. Později získal mimo jiné také funkci rektora university, v níž se věnoval převážně administrativní činnosti. Lagusovým nejznámějším studentem byl významný překladatel z řečtiny Oskar Emil Tudeer (1850 – 1930), pod nímž publikoval další výrazný grécista Kaarlo Forsman (1851 – 1918)⁴¹. (Aalto 1980: 91-92)

Roku 1888 vystřídal Laguse na postu profesora řečtiny Ivar August Heikel (1861 – 1952), který se původně věnoval latině a pro hlubší studium řečtiny se rozhodl až posléze. Nedlouho před svým ustanovením profesorem pobýval nějaký čas v německém Bonnu, kde se seznámil s významnými německými filology a historiky a stal se členem bonnského spolku

⁴¹ O Tudeerovi a Forsmanovi více v kap. 4.2.2 a 4.2.3

klasických filologů, který se jednou týdně scházel na pravidelná čtení řeckých a římských autorů. (Aalto 1980: 96-97)

Když Heikel roku 1886 získal stipendium, díky němuž mohl studovat v Německu, Francii, Itálii a Řecku, zamýšlel zkoumat historii Thessálie. Jeho záměr se změnil ve chvíli, kdy se mu do rukou dostal rukopis díla *Praeparatio evangelica* (*Příprava k evangeliu*), který napsal Eusebios z Kaisareie. Vzhledem k tomu, že se mu text nezdál příliš věrohodný, rozhodl se veškeré rukopisy tohoto díla shromáždit, roztřídit a porovnat, z čehož nakonec vzešla jeho disertační práce, která mu pomohla získat profesuru na úkor Tudeera i Forsmana. Eusebiovi se poté Heikel věnoval i nadále, obzvláště jeho spisům *Vita Constantini* (*Život Konstantinův*), *Laus Constantini* (*Chvála Konstantina*), *Constantini oratio ad sacrum coetum* (*Konstantinova řeč ke svatému shromáždění*) a *Demonstratio evangelica* (*Výklad evangelia*), jejichž kritická vydání připravil a posléze vydal v Lipsku v rámci edice *Eusebius Werke* (*Eusebiova díla*). Heikelovo pole působnosti také zahrnovalo nejrůznější překlady: kromě již zmiňovaného Eusebia se jednalo o Polybia, Xenofonta, Arriána, Thúkýdida a Plútarcha. Dále vytvořil latinsko-švédský slovník a také řecko-švédský slovník k Novému zákonu⁴². (Aalto 1980: 98-102, 104)

Heikelův student Filip Erik Edwin Hagfors (1866 – 1943) se ve své disertaci zabýval problematikou předložek v Aristotelových dílech *Politika* a *Athénská ústava*, další studenti Johannes Mikael Granit (1869 – 1972) a Aarne Henrik Salenius (1884 – 1930) zkoumali nejrůznější stránky jednotlivých řeckých dialektů, což představovalo vůbec první práce na toto téma. (Aalto 1980: 104-105, 110-111)

Z výraznějších grécistů u Heikela působili Kaarle Kustaa Jaakkola (1853 – 1932), Johan Edvard Rein (1873 – 1940)⁴³ a Lauri Oskar Theodor Tudeer (1884 – 1955), syn Oskara Emila Tudeera. Poslední jmenovaný se kromě studia klasických jazyků věnoval soukromě také numismatice, z níž si vybral téma pro svou disertační práci, ve které zkoumal syrakuské stříbrné tetradrachmy. Později, když pracoval v universitní knihovně, se k němu dostalo Ptolemaiovo dílo *Geografia*, k němuž byly připojeny také mapy, které Tudeer podrobněji zkoumal. Výsledky svého výzkumu však publikoval

⁴² Navíc také sepsal historii Helsinské university. (Aalto 1980: 104)

⁴³ Více viz kap. 4.2.4

pouze jako dílčí studie, ačkoliv měl dostatek materiálu na vydání souborné kritické edice celého díla. (Aalto 1980: 115-117)

*

Zájem či specializaci jednotlivých helsinských profesorů můžeme vyčíst také z přednášek, které realizovali na akademické půdě. Sjöström se svými žáky četl Aischylovy, Sofokleovy a Eurípidovy tragédie, Aristofanova *Oblaka*, Homérovu *Ílias* a *Odyseiu*, Pindarovy *Epiníkie*⁴⁴, Anakreontovy a Theokritovy básně, Platónovo *Symposion* a Xenofontova díla *Memorabilia*, *O Kýrově vychování* a *Anabasis*. (Aalto 1980: 176)

Gyldén přednášel o Platónovi, Aischylovi, Sofokleovi a Eurípidovi, dále o *Íliadě* a Hésiodově *Theogonii*. Během svých soukromých hodin vyučoval také rétoriku s přihlédnutím k syntaxi a vycházel z Ísokratova díla *Panegyrikos*, z Xenofontova spisu *O Kýrově vychování* a občas též z Démostenovy řeči *O věnci*. Kromě toho pořádal přednášky o řeckém a římském výtvarném umění či o řecké mytologii. (Aalto 1980: 176-177)

Lagus se věnoval řecké gramatice a po svém pobytu v zahraničí pojednal také o vlivu cizích jazyků na řečtinu a o historickém vývoji řečtiny. Pro přednášky si vybral *Íliadu*, Aischylova *Prométhea*, Eurípidovu *Ifigenii v Tauridě* a *Médeiu*, Plútarchovy životopisy, Thúkýdidovy *Dějiny peloponnéské války*, Platónova *Faidóna*, Aristofanova *Oblaka*, Pindara a Theokrita. Poté, co se Lagus stal rektorem university, za něho převzal přednášky Tudeer starší, který do studijního plánu zařadil navíc Sofokleovy tragédie *Král Oidipús* a *Oidipús na Kolónu*, Aristotelovu *Poetiku*, Démostenovy *Řeči olynthské* a Aischylovy *Peršany*. (Aalto 1980: 177)

Heikel nejprve přednášel o Aristotelově *Athénské ústavě*, Platónovi a Lýsiových a Ísokratových řečech. Po svém ustanovení profesorem učil řeckou fonetiku a morfologii s pomocí nejrůznějších nápisů v dialektech a přidal také *Perikleův životopis* od Plútarcha a tři řeči: Aischinovu *Proti Ktesifontovi*, Démostenovu *O věnci* a Lykúrgovu *Proti Léokratovi*. Heikelův žák Edvard Rein zařadil do výuky navíc Polybiovy *Dějiny*, Hérodota a Lúkiánovy dialogy. (Aalto 1980: 178-179)

⁴⁴ Epinikion byla oslavná píseň na vítěze v gymnických závodech. (Svoboda 1974: 173)

2.7 Závěr

Výuka klasických jazyků má ve Finsku svou tradici, avšak vzhledem ke geografické poloze země a její historii není tak dlouhá jako v jiných evropských zemích. Klasická řečtina navíc nedostávala takový prostor jako latina, což je způsobeno i tím, že právě latina dlouhou dobu sloužila jako literární jazyk. Řečtina na druhou stranu literatuře nikdy nevládla, pouze v rámci výuky na universitě, kdy v ní studenti skládali různé básně a řeči. Výjimkou a zároveň příkladem je již zmíněný Johan Paulinus-Lillienstedt, který svým dílem *Magnus Principatus Finlandia* vzdal hold jak své rodné vlasti, tak řeckému jazyku.

Dalším důležitým faktorem je to, že řecká díla byla nejprve překládána pouze do švédštiny; první finský překlad se objevil až roku 1828 v novinách *Otava*, které vydával významný sběratel finské lidové poezie Carl Axel Gottlund (1796 – 1875). (Korhonen 2003: 49) Z provedeného výzkumu vyplývá, že Finové, kteří se řečtině aktivně věnovali, dosáhli vysoké znalosti jazyka a v mnohém byli schopni konkurovat klasickým filologům z jiných zemí jako bylo kupříkladu Německo, Francie či Anglie; o tom svědčí například Ivar Heikel a jeho v Lipsku publikovaná kritická vydání Eusebiova díla.

V současné době je možné studovat antické jazyky na pěti finských universitách, z toho řečtinu pouze na třech, konkrétně v Turku, Helsinkách a Oulu. Z dnešního hlediska má veliký význam katedra na universitě v Helsinkách, jelikož na ní působí mnoho literárně činných klasických filologů, kteří se buď zapojují do překládání antických děl, nebo píší publikace týkající se antického světa. Na druhou stranu universita v Turku, dříve Turkuská akademie, byla tou, kde se zrodil zájem o klasickou filologii, a byla jakýmsi hnacím motorem pro budoucí překladatelskou a publikační činnost.

3. FINSKÉ PŘEKLADY ŘECKÉ LITERATURY

3.1 Úvod

V roce 2007 vyšla ve Finsku v edici finské literární společnosti *Suomen kirjallisuuden seura* dvoudílná publikace *Suomennoskirjallisuuden historia (Dějiny finské překladové literatury)*, jež mapuje veškerou překladatelskou činnost, která na území Finska vznikla od dob minulých po současnost. V prvním díle jsou jednotlivé kapitoly rozděleny podle úseků finské historie a podle literárních žánrů, přičemž jsou také uváděny profily některých překladatelů. Ve druhém díle se kapitoly zaměřují na překlady dle jednotlivých geografických oblastí a jedna z nich pojednává o antické literatuře.

Seznam přeložené řecké antické literatury je též možné nalézt v některých knihách, které se jí věnují. Nejnovější, již šesté vydání díla *Antiikin kirjallisuus ja sen perintö*⁴⁵ nabízí ve svém závěru kompletní seznam všech překladů rozdělený podle jednotlivých řeckých autorů. Podobný, i když o něco stručnější přehled poskytuje také roku 2007 vydaná publikace *Kirjallisuus antiikin maailmassa (Literatura v antickém světě)*⁴⁶. Vybrané překlady potom dále nabízí dílo *Kreikkalaisia kirjailijakuvia (Portréty řeckých spisovatelů)* z roku 1965⁴⁷ a publikace *Antiikin kulttuuri tutkimuksen kohteena (Antická kultura jako předmět výzkumu)* z roku 1947⁴⁸.

Má práce se opírá i o následující internetové literární databáze: <https://fennica.linneanet.fi/> *Suomen kansallisbibliografia Fennica (Finská národní literární databáze Fennica)*, <https://volter.linneanet.fi/> *Turun yliopiston kirjasto (Knihovna Turkuské university)* a <http://borzoi.kirja.turku.fi/> *Turun kaupunginkirjasto (Turkuská městská knihovna)*⁴⁹.

⁴⁵ Viz pozn. 1

⁴⁶ Na této knize se kromě již zmíněného Hannua K. Riikonena podílely docentka komparativní literatury Sari Kivistö (*1968), doktorka filosofie Erja Salmenkivi (*1963) a docentka latinské filologie Raija Sarasti-Wilenius (*1960), všechny působící na katedře klasické filologie v Helsinkách.

⁴⁷ Autorem je bývalý profesor římské literatury a doktor filosofie na Helsinské a Jyväskylské universitě Päivö Oksala (1907 – 1974) se svým synem Teivasem.

⁴⁸ Autorem je bývalý profesor římské literatury a rektor Helsinské university a později také politik a předseda finské vlády Edwin Linkomies (1894 – 1963).

⁴⁹ Tj. odkazy č. 31, č. 32, č. 4

Tato kapitola je rozdělena na podkapitoly dle časových období, přičemž nejprve obecně hovořím o překladatelské činnosti na území Finska. Podkapitoly jsou dále koncipovány tak, že mapují přeložená díla podle literárních žánrů, v jejichž rámci při chronologii vycházím jak z autorů původních řeckých textů, tak z let vydání finských verzí.

3.2 O počátcích překladu ve Finsku

30. léta 19. století se na území Finska nesla v duchu formování finské identity. S tímto procesem byla úzce spjata potřeba rozvíjet spisovný jazyk, vytvářet finsky psanou literaturu a vzdělávat prostý lid prostřednictvím četby. Překládání světové literatury mělo především vést k používání a procvičování mateřského jazyka, tedy finštiny. „Mluvčími“ této idey se stali Johan Vilhelm Snellman (1806 – 1881)⁵⁰, Elias Lönnrot (1802 – 1884)⁵¹ a také spolek *Suomalaisen kirjallisuuden seura*⁵². (Paloposki 2000: 24)

První díla, jež byla vybírána k překladu do finštiny, pocházela z německého a švédského prostředí, jelikož byla obě kulturně i jazykově přístupná tomu finskému. Z těchto oblastí se do Finska dostávala například i anglická literatura, jež byla převáděna do finštiny pomocí švédských a německých verzí. Výjimku tvořily řecké a latinské texty, které byly překládány přímo z původního jazyka a objevovaly se mimo jiné v novinách, v nichž bylo obecně publikováno velké množství literatury. Role novin byla v počátcích finského tisku odlišná než v dnešní době: jejich zakladateli se stávaly literární spolky a jako redaktoři v nich působili spisovatelé a lidé pohybující se v akademických sférách. (Paloposki 2000: 25-26)

První překlady beletrie se vyznačovaly přizpůsobivostí a tvárností spíše než přesností. Překladovou strategii určovalo několik faktorů: stupeň vývoje finštiny, vyjadřovací schopnost v ní, malý čtenářský „trh“ a snaha přimět veřejnost k četbě. Problematika přesnosti se také vztahovala například

⁵⁰ J.V. Snellman byl finským spisovatelem, filosofem a státníkem. Společně s J.L. Runebergem, E. Lönnrotem a Z. Topeliem se stal ústřední postavou ve formování finské literatury a hlavně finské národní identity. (Odkaz č.11)

⁵¹ Spisovatel E. Lönnrot je znám jako tvůrce finského literárního jazyka. Vystudoval finštinu, klasickou filologii a medicínu, díky níž měl blízko k přírodním vědám. Předmětem jeho vědeckého a literárního zájmu byly nejrozumnější oblasti národní kultury od literatury a hudby přes historii a náboženství po lidovou slovesnost a jazykovědu. Vydal mimo jiné první finskou botaniku *Suomen kasvisto* (1860, *Finská flóra*) a mezi lety 1866 – 1880 uveřejnil také finsko-švédský slovník, jenž obsahoval 300 000 hesel. Jeho nejvýznamnějším počinem však bylo vydání národního eposu Finů *Kalevaly* (1. vydání 1835, 2. vydání 1849) a sbírky lyrických písní *Kanteletaru* (1840). (Hartlová 1998: 305-306)

⁵² Viz pozn. 39

k tomu, zdali se jednalo o otázku pořádku slov ve větě, zachování literární formy či například věrného zobrazení události. U básnických meter, kupříkladu antického hexametru, se usilovalo o co nejvěrnější převedení do finského jazyka, v opačném případě o nahrazení kalevalským metrem. „Kulisy“ dramat bývaly přesunuty do Finska a zasazeny do tamní historie, jména osob a míst byla pofinšována. Každý překlad si kladl různé cíle: mezi takovým, který se zabýval vzděláváním lidu, a takovým, který se zaměřoval na formu umělecké básně, existoval zásadní rozdíl. Přesto však měly všechny společné to, že vyzdvihovaly finskou identitu čili „finství“. (Paloposki 2000: 26)

3.3 Překlady do roku 1917⁵³

Před rokem 1800 se překlady antické literatury objevovaly na území Finska velice zřídka a často se jednalo spíše o adaptace původních textů. Příkladem může být sbírka *Caxi Neljättä Kymmendä Satua, Suomalaisijn Runohin kääTTY Wuonna 1775* (Třicet dva pohádek přebásněných do finštiny roku 1775) sepsaná Henrikem Achreniem (1730 – 1798), ve které se objevují přepracování Ezopových bajek. Překladatelská činnost v té době vycházela hlavně z nadšení a zájmu v kruzích kolem osobnosti Henrika Gabriela Porthana a soustředila se zejména na lyrické básnictví. (Kivistö 2007a: 29)

Zájem o překládání antické literatury do finštiny se zvýšil v 19. století, mimo jiné také z toho důvodu, že bylo považováno za vlastenecký úkol. (Kivistö 2007a: 29) Co se týče antického epického básnictví, je možné si povšimnout, že nejprve byla snaha přeložit tato dlouhá díla pomocí kratších úseků a rozvíjet básnickou finštinu takovým způsobem, aby se přizpůsobila antickému hexametru. Tak vzniklo velké množství finských výňatků z Homéra, které přeložili například doktor teologie Robert Valentin Frosterus (1795 – 1884), J.A. Bergman (1844 – 1924), lékař a spisovatel Erik Alexander Ingman, doktor filosofie Topi Kallio, Axel Gabriel Sjöström, Carl Axel Gottlund či Elias Lönnrot. (Riikonen 1986: 10)

Poslední zmiňovaný vytvořil překlad šestého zpěvu Homérovy *Odysey*, který pojmenoval *Homeeron Odyseian Kuudes Runoilema* (Šestý zpěv

⁵³ 6. prosince 1917 Finsko deklarovalo nezávislost.

Homérovy *Odyssey*) a jenž vyšel v roce 1855 ve sborníku s finsko-švédským názvem *Suomi, Tidskrift i fosterländska ämnen* (Finsko, vlastenecký časopis). Dílo navíc zahrnovalo předmluvu *Odyseen vastaanotto Faiakilaisten saarella* (*Odyseovo přijetí na ostrovech Fajáků*). Jazyk a metrum básně se mohou zdát na mnoha místech neohrabané, avšak někdy působí text naprosto přirozeně: Lönnrot kupříkladu používá jako přídomek pro bohyni Athénu slovo *sinisilmä*, které odpovídá původnímu řeckému výrazu *glaukopis* (*jasnooká*). Současný čtenář se ale může pozastavit nad charakteristikou bohyně Athény jako *Tseyñ sikiöinen Ateena* (*Od Dia zrozená Athéna*), což vlastně znamená *Zeuxen tytär Athene* (*Diova dcera Athéna*), či nad pojmenováním Odyssea jako *Odysses* namísto *Odysseus*. Roku 1990, ve kterém se konalo stopadesátileté výročí uveřejnění *Kanteletaru*, se Lönnrotovo vydání šestého zpěvu *Odyssey* dočkalo reedice. (Kivistö 2007a: 30-31)

*

Ukázky antické řecké a římské lyriky vycházely, jak již bylo uvedeno, jednotlivě v novinách a časopisech. Mezi obzvlášť oblíbené autory patřili Římané Horatius a Catullus, ale nezapomínalo se ani na řecké básnictví. Za zmínku stojí Gottlundův překlad z roku 1832 nazvaný *Keännöksiä Anakreonista* (*Překlady z Anakreonta*), který obsahoval dvanáct Anakreontových básní, jež byly přeloženy do finštiny pomocí kombinace karelského nářečí a dialektu provincie Savo. Stejný jazykový konstrukt měly i další Gottlundovy překlady fragmentů básničky Sappfó. (Riikonen 1986: 12)

V roce 1834 bylo uveřejněno Ingmanovo dílo *Lauluja Anakreonilta ynnä myös laulu Sappolta* (*Anakreontovy písně a také jedna od Sappfó*), ve kterém se nacházel mimo jiné i překlad Anakreontovy básně o cvrčkovi:

„Μακαρίζομέν σε, τέττιξ,
ὅτε δένδρεων ἐπ' ἄκρων,
ὀλίγην θρόσον πεπωκώς,
βασιλεὺς ὅπως αἰεῖς.
σὰ γάρ ἐστι κείνα πάντα,
ὅποσα βλέπεις ἐν ἀγροῖς,
χωπόμενα φέρουσιν ὦραι.
σύ δὲ φίλιος γεωργῶν,
ἀπὸ μηδενός τι βλάπτων·
σύ δὲ τίμιος βροτοῖσι,
δέρεος γλυκὺς προφήτης.
φιλέουσι μὲν σε Μοῦσαι,
φιλέει δὲ Φοῖβος αὐτός,
λιγυρὴν δ' ἔδωκεν οἴμην.
τὸ δὲ γῆρας οὐ σε τείρει.
σοφέ, γηγενής, φίλυμνε,
ἀπαθής, ἀναιμόσαρχε,

σχεδὸν εἰ θεοῖς ὅμοιος. (Zdroj č.3)

„Sua, Tettinks⁵⁴, autuaaksi
Kehun, kun sä puun nenässä,
Ravinnoittu kastehelta,
Kuninkaan tavalla laulat.
Omas ompi kaikki tyyni,
Mitä maassa kasvoapi,
Mitä metsäkin tarjoopi.
Rakastettu maaväeltä
Sinä oot, et heitä haittaa;
Ja ihmeeksi ihmisille
Suven ennustat suloisen.
Rakas oot Runottarille,
Rakas Foibollenkin varsin,
Joka soiton antoi sullen.
Sua ei vanhuus vioita,
Maan lapsi laulavainen,
Veretön ja vaivatonkin;
Jumalainpa verta lienet.” (přel. Ingman in: Riikonen 1986: 12)

„Bud' blahoslaven, cvrčku,
jenž ve vrcholcích stromů,
jsa kapkou rosy zkojen,
jak král svou píseň zpíváš!
Neb tobě patří všecko,
co vidíš v širých polích,
co živí temné lesy.
Ty rolníků jsi druhem,
vždyť neškodíš jim nijak;
ty ctěn jsi smrtelníky,
proroku léta sladký!
I milují tě Musy
a miluje tě Foibos,
jenž ti dal zvučnou píseň.
Ty nestárneš, ó zpěvné
a moudré dítě země,
a bolu prost i krve
jsi takřka bohům roven!“ (přel. Stiebitz in: Stiebitz 1954: 188)

To, že si první překladatelé vybírali Anakreontovy či Sapfiny básně, je pochopitelné z toho hlediska, že byl o oba autory v oné době veliký zájem. Anakreontské básně měly ve Finsku silnou tradici, jak uvádí středoškolský profesor a překladatel antické literatury Gunnar Rancken (1890 – 1971) ve své studii *Anakreon ja anakreonttinen runous Suomessa II. (Anakreón a anakreontská poezie ve Finsku II.)* z roku 1936. Sapfiny básně se dostaly více do popředí až v období romantismu. (Riikonen 1986: 13)

*

⁵⁴ Cvrček je finsky „heinäsirkka“, v básni je však použit výraz „tettinks“ vycházející z řeckého originálu.

Překládová činnost v oblasti antického dramatu se datuje od roku 1837, ve kterém Andreas Törnudd (1813 – 1866) přeložil sto padesát prvních veršů ze Sofokleova *Krále Oidipa*. Ojedinělost tohoto počínu spočívala v tom, že se jednalo o průkopnický pokus přizpůsobit jambický trimetr finskému jazyku. O něco později se na poli řeckého dramatu prosadil Kaarlo Forsman, který byl poté na dlouhou dobu jediným překladatelem tohoto žánru. Navíc věnoval pozornost celým dílům a nevybíral z nich pouze části. Roku 1885 byl uveřejněn jeho překlad Sofokleovy *Antigony*, který se v roce 1910 dočkal druhého vydání; je pochopitelné, že se jako první objevila právě *Antigona* mimo jiné z toho důvodu, že obecně probíhala ve světě debata o tomto díle. Roku 1897 byl dále publikován Aischylův *Agamemnón* a v roce 1906 Sofokleův *Král Oidipús*. Forsman též navíc vydal pasáže z Aischylových *Peršanů*. (Kivistö 2007a: 34, Riikonen 1986: 17)

*

První větší zájem o antickou řeckou prózu se objevil v roce 1871, ve kterém Johan Victor Calamnius (1838 – 1891) přeložil a vydal Aristotelovo dílo *Poetika*, jež obsahovalo předmluvu čítající šestnáct stran a velmi podrobné vysvětlivky, podle německého vzoru uvedené jako poznámky pod čarou. Calamnius navíc připojil řecko-německý rejstřík týkající se literárně-vědných a estetických termínů užitých v *Poetice*, který doplňovala ještě odpovídající švédsko-finská verze. V závěru díla byl uveden seznam osob a institucí, jež umožnily vydání knihy. (Riikonen 1986: 8-9)

První ukázky z Platónova díla ve finštině byly publikovány relativně pozdě, konkrétně v roce 1882, kdy vyšla *Apologie* čili *Obrana Sókratova* v překladu Emila Hårdha (1841 – 1919) a *Faidón* J.W. Calamnia, jehož celý název zněl *Faidoni, Platonin keskustelma Sokrateen viimeisistä hetkistä ja sielun kuolemattomuudesta (Faidón, Platónův dialog o posledních okamžicích Sókratova života a o nesmrtelnosti duše)*. Již roku 1898 se *Apologie* dočkala nového překladu, tentokrát z dílny K.G. Aminoffa, a o rok později získal finskou podobu díky Kaarlů Forsmanovi také dialog *Gorgiás*. Je s podivem, že *Apologie* byla přeložena během krátkého období hned dvakrát, zatímco jiná významná Platónova díla si musela na finskou podobu ještě nějakou dobu počkat. Jedním z důvodů může být to, že Hårdhův jazyk působil těžkopádně a neohrabaně a kopíroval větnou stavbu původního textu. Na druhou stranu je

obtížné hodnotit, jak překlad působil v tehdejší době: to, co nám se jeví jako zvláštní či komické, tak nemuselo tehdejšímu čtenáři nezbytně připadat. Přesto však je Aminoffův text plynulejší a syntakticky přirozenější, jak tvrdí citované studie. (Itkonen-Kaila 1986: 33-35, Kivistö 2007a: 35)

Historickým dílům byla větší pozornost v rámci prózy věnována až na počátku 20. století. Mezi lety 1907 – 1910 vyšly ve třech svazcích Hérodotovy *Dějiny* v překladu Edvarda Reina. Ve stejné době publikoval Oskar Emil Tudeer studii *Kreikan kansa persialaissotien aikana (Řecký národ během řecko-perských válek)*, v níž si všímá nepoměru obou válčících zemí: malé Řecko versus velká Persie, což bylo prakticky paralelou s aktuální politickou situací ve Finsku, aneb malé Finsko versus velké Rusko. Roku 1912 byly vydány Thúkýdidovy *Dějiny peloponnéské války*, které přeložil výše zmíněný Emil Hårdh. Z dalších řeckých spisů, které ještě během období autonomie získaly finskou podobu, je možné jmenovat drobné satirické prozaické dílo od Lúkiána ve Forsmanově překladu, Ezopovy bajky, které jsou ve Finsku velmi často publikovány v nových edicích, a roku 1917 vydanou Démostenovu řeč *O věnci*, již přeložil J.V. Snellman. (Riikonen 1986: 18-19)

*

Během 19. století se řecké texty objevovaly nejenom v knižní podobě či v novinách a časopisech, ale také jako součásti nejrůznějších doktorských a disertačních prací. Tak byly například uveřejněny následující překlady: první zpěv Homérovy *Íliady* od E.A. Ingmana roku 1832, dvacátý první a dvacátý druhý zpěv *Íliady* v roce 1870 od J.A. Bergmana, začátek Thúkýdidových *Dějin peloponnéské války* od A.W. Ingmana (1819 – 1877) roku 1841, první dvě kapitoly z Xenofontovy *Anabasis* a část Eukleidových *Základů* od W.S. Schildt-Kilpinena (1810 – 1893)⁵⁵ či sto padesát prvních veršů ze Sofokleova *Krále Oidipa*⁵⁶. Mnozí překladatelé též působili jako středoškolští učitelé, čímž měli možnost vydávat překlady jako součásti školních výročních zpráv. Jednalo se většinou o drobnější celky jako například první dva zpěvy Homérovy *Odysey*, ale také o celá díla, kupříkladu o Sofokleova *Krále*

⁵⁵ Více viz kap. 4.2.1

⁵⁶ Viz výše

Oidipa, Lúkiánovy dialogy *O domě* a *Timón* neboli *Nepřítel lidí* a Theokritovu 15. idylu⁵⁷. (Riikonen 1986: 25-26, Riikonen 2000: 42)

Proces vydávání řeckých antických děl ve finštině byl často spojen s vlastní iniciativou překladatelů, kteří se neomezovali pouze na překlad jako takový, ale podíleli se také na uveřejnění daného díla. Často vydávali texty ve vlastních edicích, jako například Gottlund ve svém časopise *Otava*⁵⁸ či docent římské filologie Karl Julius Hidén (1867 – 1925) ve své sérii *Kreikkalaisten ja roomalaisten kirjailijoiden teoksia* (*Díla řeckých a římských spisovatelů*) z počátku 20. století, která nehledě na svůj název obsahovala pouze římskou literaturu. Edice obsahující překlady řeckých antických děl vycházely také pod hlavičkou jednotlivých nakladatelství jako například *Suomalaisen kirjallisuuden seura*. Takzvaná *Kariston klassillinen kirjasto* (*Karistova klasická knihovna*) se v jistém smyslu stala předchůdkyní série *Antiikin klassikot* (*Antičtí klasikové*) v rámci vydavatelství *Werner Söderström Osakeyhtiö* čili *WSOY*. (Riikonen 1986: 26-27)

3.4 Překlady mezi lety 1918 – 1959

Poté, co byla překladatelská činnost ve Finsku ožívována v průběhu celého 19. století, došlo v období krátce po vyhlášení nezávislosti k jejímu zintenzivnění a význam antických klasiků byl nyní spatřován hlavně v tom, že měli napomoci „uzdravení“ a posílení národní kultury. (Riikonen 1986: 19) V rámci nakladatelských aktivit *Suomalaisen kirjallisuuden seura* začala také vycházet edice *Filosoofinen Kirjasto* (*Filosofická knihovna*), ve které byl publikován například již zmíněný Platónův *Gorgiás*⁵⁹, v jehož předmluvě jeho překladatel Forsman představil vznik a účel této série. (Itkonen-Kaila 1986: 39)

Roku 1918 přeložil Oskar Emil Tudeer dílo *O vznešenu slovesném*, jehož autorství je nejasné: spis bývá připisován buď Longínovi, nebo Dionýsiovi Halikarnáskému, a pojednává o antické literární estetice. Přesto, že se v překladu nacházel rozsáhlý úvod a odborné vysvětlivky, finská verze

⁵⁷ Idyla je krátká báseň čerpající své žánrové náměty z městského i venkovského života. Tvůrcem řecké idylly byl Theokritos, z Římanů ho napodoboval Vergilius ve svých *Bukolikách*. (Svoboda 1974: 262)

⁵⁸ Viz kap. 2.7

⁵⁹ Viz výše

rychle zastarala co do terminologie: v tomto ohledu lze však říci, že byl překladatelův úkol značně nelehký, jelikož autor řeckého textu zaváděl do díla vlastní termíny. (Kivistö 2007a: 35, Svoboda 1974: 55) V roce 1919 dále získal díky K.K. Jaakkolovi finskou podobu Epiktétův spis *Rukojeť* neboli *Encheiridion* a Niilo Lehmuskoski vydal ve finštině nejprve Platónovo *Symposion* a o rok později spis *Faidros*. (Riikonen 1986: 19)

Veliký zlom nastal v letech 1919 a 1924, kdy Otto Manninen (1872 – 1950)⁶⁰ publikoval kompletní překlady Homérových *Íliady* a *Odissey* v hexametru, což je možné považovat za jeho nejvýznamnější počín⁶¹. (Kivistö 2007b: 223) Kromě toho přeložil také dvě dramata: roku 1937 uveřejnil Sofokleova *Krále Oidipa* a v roce 1949 Eurípidovu *Médeiu*. (Oksala 1965: 272, 274)

*

Na rozdíl od ostatních žánrů byl výběr řeckého básnictví na území Finska poměrně uspokojivý. Gunnar Rancken vydal roku 1927 svazek pojmenovaný *Poimintoja klassillisesta runoudesta (Výtažky z klasického básnictví)*, který obsahoval mimo jiné takzvanou *Batrachomyomachii* čili *Válku žab a myši*⁶², Babriovy bajky o venkovské a městské myši, Héródáův mimos III⁶³ či Pindarovy hymny na vítězství. (Kivistö 2007a: 38, Riikonen 2008: 248-252) Ve stejném roce přeložil Werner Anttila (1869 – 1954) Ezopovy bajky, jež byly znovu vydány v osmdesátých a devadesátých letech 20. století. (Riikonen 2008: 246)

*

Z oblasti prózy byl hojně překládán Platón: kromě již zmíněných děl *Symposion* a *Faidros* získal finskou podobu také spis *Kritón*, který roku 1929 uveřejnil K.K. Jaakkola, a dialog *Ústava*, jenž v roce 1933 publikoval O.E. Tudeer. (Linkomies 1947: 182) Všechny tyto překlady měly společnou snahu o co nejvěrnější převedení řeckého originálu do finštiny, přičemž velmi často docházelo k zachování původní větné stavby. Tento postup byl obecně

⁶⁰ Více viz kap. 4.3.1

⁶¹ Více viz kap. 3.5

⁶² *Batrachomyomachie* je starořecký zvířecí epos o rozsahu 300 veršů, jehož autorství bývá mylně přičítáno Homérovi. Spis pochází asi ze 6. – 5. století př. n. l. a jedná se o parodii *Íliady* a o jakýsi pokus oživit starý bohatýrský epos. (Svoboda 1974: 99)

⁶³ Mimos, který do literatury uvedl Sófrón ze Syrakús (kol. 450 př.n.l.) představuje dramatickou formu, jež realistickou metodou zobrazuje typické scénky ze života prostých lidí, ať už prózou či veršem, nebo v monologu či v dialogu. (Svoboda 1974: 384)

společný pro všechny dřívější překlady z klasické řečtiny, nehledě na cílový jazyk. Jedním z důvodů mohlo být to, že řečtina byla spolu s latinou a hebrejštinou považována za takzvaný „svatý jazyk“, což prakticky znamenalo, že slovní tvary, které se objevily v původním textu, byly „svaté“ a měly být zachovány i v překladu. Dalším důležitým faktorem bylo také to, že antičtí autoři byli vždy čtení na půdě škol či universit a jejich překlady byly koncipovány tak, aby studenti mohli sledovat finský text slovo od slova a porovnávat ho tak s řeckým originálem. (Itkonen-Kaila 1986: 39-40)

Spisovatel a cestovatel Ernst Lampén (1865 – 1938) vydal roku 1924 výbor Lúkiánových děl nazvaný *Terve, Lukianos! (Zdravím Tě, Lúkiáne!)*, ve kterém nejprve tradiční formou věnoval Lúkiánovi pozdravy a poté uvedl překlady jednotlivých pasáží z jeho děl, ke kterým přidal řadu komentářů ve stylu fejetonu. V roce 1929 dále uveřejnil K.K. Jaakkola finskou verzi Xenofontova díla *Anabasis*, jehož první dvě kapitoly již byly přeloženy přibližně o sto let dříve⁶⁴. (Kivistö 2007a: 38)

40. a 50. léta 20. století přinesla první celistvé překlady Plútarchových děl, které vytvořil Kalle Suuronen. Roku 1942, tedy během pokračovací války, byl uveřejněn životopis spartského zákonodárce Lykúrga, jenž byl vydavatelem na zadní straně obalu knihy doporučován „všem těm, kteří v současné době věnují pozornost problémům, jež se týkají státu“. Ve stejném období Suuronen přeložil i zbylé Plútarchovy životopisy, ale ty byly vydány až po jeho smrti roku 1955 pod názvem *Kuuluisien miesten elämäkertoja (Životopisy slavných mužů)*⁶⁵. (Kivistö 2007a: 38-39)

V roce 1951 byl dále uveřejněn překlad spisu Marca Aurelia *Hovory k sobě* od Yrja Raivia, roku 1952 vyšla Aristofanova *Oblaka* od V. Artiho (1885 – 1963)⁶⁶ a v roce 1953 publikoval Päivö Oksala Platónovu *Apologii* a dialog *Kritón*. Za zmínku též stojí zlomky některých děl, které se objevovaly v rámci časopisů či knih vedle dalších textů přeložených z jiných jazyků. Martti Haavio (1899 – 1973)⁶⁷ uveřejnil roku 1955 sbírku *Kansanrunojen maailmanselitys (Výklad světa podle lidové poezie)*, jež obsahovala báseň *Héró a Leandros*, kterou složil Músaíos. Aale Tynni (1913 – 1997)⁶⁸ sepsala a

⁶⁴ Viz kap. 3.3

⁶⁵ V češtině je užíván název *Životopisy slavných Řeků a Římanů*.

⁶⁶ Více viz kap. 4.3.2

⁶⁷ Více viz kap. 4.3.3

⁶⁸ Více viz kap. 4.3.4

následně roku 1957 vydala antologii evropské poezie *Tuhat laulujen vuotta* (*Tisíc let písní*) zahrnující období od středověku po současnost, do které zařadila deset prvních veršů z Hésiodovy *Theogonie*. A konečně Pentti Saarikoski (1937 – 1983)⁶⁹ otiskl v různých časopisech své překlady částí z Eurípidových *Bakchantek*, Menandrova *Dyskola*⁷⁰ a Kallimacha. (Riikonen 2008: 246-254)

3.5 Manninenova *Ílias* a *Odyseia*

Otto Manninen se roku 1899 rozhodl přeložit Homérovy eposy *Ílias* a *Odyseia*, což se může zdát odvážné a ctižádostivé vzhledem k tomu, že neuměl řecky. První krok podnikl již v roce 1902, kdy zahrnul pět přeložených veršů z *Íliady* do publikace *Yleinen kirjallisuuden historia* (*Obecné dějiny literatury*) převedené do finštiny z francouzštiny. V červnu roku 1908 ho časopis Otava žádal o další verše, které by byly součástí knihy pro děti o trójské válce, avšak neuspěl. I přesto v druhé polovině stejného roku Manninen ohlásil svůj záměr vytvořit kompletní překlady obou Homérových eposů. Během dvou následujících let docházel na hodiny řečtiny k profesoru Edvardu Reinovi a roku 1911 se též vydal do Řecka. Od roku 1913 působil na universitě jako lektor finského jazyka, pro období mezi lety 1915 – 1917 se však rozhodl nevykonávat své zaměstnání, aby se mohl soustředit na dokončení překladu *Íliady*. Podobně učinil také v letech 1922 – 1925, aby dostál svého záměru vytvořit finskou verzi *Odysey*. (Sironen 2007: 260)

Zatímco na počátku bylo zvykem převádět Homérovy eposy pomocí takových básnických meter, která byla typická pro literaturu cílového jazyka překladu, samotné metrum obou děl, tedy daktylský hexametr, se začalo převádět teprve s příchodem neohumanismu⁷¹ a Manninen se ve svých překladech zaměřil na jeho formální čistotu. Homérovy spisy jsou také plné nejrůznějších opakujících se pestrobarevných epitet a frází neboli formulí, což pro Manninena znamenalo vytvořit nová složená slova a přídavná jména. Ačkoliv byl v tomto ohledu ukázněný a pečlivý, požadavky básnického metra

⁶⁹ Více viz kap. 4.4.5

⁷⁰ Do češtiny se překládá jako *Takový protiva*, *Dědek* či *Škarohlíd*.

⁷¹ Viz pozn. 20

ho nutily užívat větší množství variant pro jedno epiteton. Například pro řecký výraz *Ὀδυσσεύς ταλασίφρων* (*Odysseus vytrvalé mysli*) vymyslel následující přívlastky: *kestävämieli* (*vytrvalé mysli*), *kovaonninen* (*pronásledovaný osudem*), *sotiaimo* (*znamenitý válečník*), *uljas* (*statečný*), *urhea* (*neohrožený*) a *urheamieli* (*neohrožené mysli*). (Sironen 2007: 260-261)

Další překážkou, kterou musel Manninen překonat, byl homérovský jazyk: nejedná se o totiž o jednotný dialekt staré řečtiny, nýbrž o jakýsi smíšený, do jisté míry umělý jazyk⁷², jemuž musel Manninen přizpůsobit svůj překlad. Jeho text tedy v základu vycházel z východofinských nářečí, ze západofinských dialektů převzal tvary skloňování a časování a také typy odvozování. V překladech se též často opakovala slova, která bylo možné nalézt v kalevalském slovníku a jež se v dnešní finštině vyskytují spíše zřídka jako například *emo* (*matka*), *hahti* či *haaksi* (*lod'*), *konsa* (*když*), *mielevä* (*moudrý*), *uksi* (*dveře*), *valkama* (*přístav*). Také byla užívána předpona *iki-*, která se v Manninenových překladech objevovala mnohem častěji než v samotné Kalevale. Dalším důležitým aspektem převodu byla též slovní zásoba, v níž se prolínal vznešený styl, lidová poezie a lidový jazyk, kupříkladu ve slovech *aatos* (*myšlenka*), *kalma* (*smrt*), *pursi* (*lod'ka*), *sopa* (*oblečení*), *turma* (*záhuba*), *tykö* (*u*) či *äijä* (*stařec*). (Sironen 2007: 261-262)

Proces vydávání finských podob obou Homérových eposů může být rozdělen na několik fází. Nejprve byly uveřejňovány části děl jako zkušební verze, *Ílias* mezi lety 1913 – 1919 a *Odysseia* během let 1920 – 1924. Důležitou osobností se v tomto stadiu stal profesor řecké literatury O.E. Tudeer, který Manninena udržoval v disciplíně a sepsal k jeho překladům řadu komentářů. Druhá fáze zahrnovala publikování prvních vydání kompletních finských převodů obou eposů, *Íliady* roku 1919 a *Odyssey* v roce 1924. K překladům byly připojeny také vysvětlivky a rejstřík vytvořil zmíněný Tudeer, jemuž byla první vydání též věnována. Eposy byly povětšinou přijaty kladně, s výjimkou Kaarla Valveho alias V. Artiho, který Manninenovi vytýkal například vyšperkovanost stylu, nepřirozená slovní spojení či přehnanou emotivnost. Třetí stadium zahrnovalo vydání druhých opravených verzí obou eposů, *Íliady* v roce 1941 a *Odyssey* roku 1942,

⁷² V homérovském jazyce se promísily různorodé nářeční prvky, z nichž převažují iónské, které jsou doplněny o elementy aiólské, attické a arkadokyperské. Více o dialekttech viz pozn. 3. (Svoboda 1974: 242)

tentokrát bez vysvětlivek. Znovu se opakovalo velmi pozitivní přijetí obou překladů, obzvláště od Manninenových přátel J.A. Holla (1885 – 1967)⁷³ a profesora finského jazyka Lauriho Hakulinena (1899 – 1985). Roku 1948 byla publikována třetí vydání *Íliady* a *Odysey* a po Manninenově smrti roku 1962 vyšla díla v rámci edice *Antiikin klassikot* počtvrté, nedošlo v nich však k žádným změnám. Předmluvu k nim napsal překvapivě Edwin Linkomies⁷⁴, jenž po druhé světové válce sepsal monografii o Homérovi, ve které kritizoval a opravoval Manninenovy překlady, což se může zdát paradoxní s přihlédnutím k tomu, že je o několik let dříve chválil. V letech 1990, 1997 a 2002 byly eposy publikovány znovu, a tak se dočkaly celkem sedmi vydání. I přesto, že v současné době se díla mohou zdát čtenářům méně přístupná vzhledem k použitému jazyku, který může působit zastarale, se literární vědec a historik Kai Laitinen (*1924) domnívá, že překlady do budoucna přežijí už kvůli Manninenovu výstižnému archaicky znějícímu hexametrů. (Sironen 2007: 262-263)

3.6 Překlady mezi lety 1960 – 1999

Na přelomu 60. a 70. let 20. století obrátili badatelé svou pozornost k popularizaci antiky. Důvodem byla obava o výuku klasických jazyků na školách a universitách, od které se začínalo upouštět, a také snaha, aby si lidé o antické kultuře uchovali povědomí. Teivas Oksala, Heikki Solin (*1938) a Hannu K. Riikonen vytvořili memorandum nazvané *Antiikin popularisoinnin tarpeista. Ajatuksia antiikin kirjallisuuden suomentamisen nykytilanteesta sekä antiikkia koskevasta informaatiosta* (*Potřeby popularizace antiky. Úvahy o současné situaci na poli překladu antické literatury do finštiny a o problémech týkajících se antiky*), v němž představili různé způsoby překládání beletrie a také ve finštině dostupná antická díla. Navíc sestavili výbor deseti řeckých a deseti římských děl, která považovali za obzvlášť důležitá. Do něho se tak prakticky dostala jen ta nejznámější díla od takových autorů, kteří byli považováni za

⁷³ Více viz kap. 4.4.1

⁷⁴ Viz pozn. 48

nejklasičtější, a velká část z těchto spisů byla po uveřejnění memoranda také přeložena. (Kivistö 2007a: 39)

Rok 1972 přinesl nový překlad Homérovy *Odyssey*, jehož autorem byl Pentti Saarikoski⁷⁵. Problémem tohoto převodu byl výběr edice, ze které Saarikoski pořídil finský překlad: jednalo se o vydání Victora Bérarda z roku 1924. Ten považoval některé pasáže z *Odyssey* za pozdější přídavky, a tak je vynechal, a proto ani Saarikoski je ve svém překladu nemá, kupříkladu Odysseovu cestu do říše mrtvých. Přínos Saarikoskiho převodu však spočíval hlavně v naprosté srozumitelnosti textu. Přirozeně tak v mnoha ohledech docházelo k porovnávání tohoto překladu s Manninenovým; například Jukka Kemppinen nazval Manninena vznešeným či impozantním, kdežto Saarikoskiho přesným a obratným. (Kemppinen in Kivistö 2007a: 39) Rozdíly ve stylech jednotlivých překladatelů byly patrné také ve slovní zásobě, kterou užívali: kupříkladu Manninenův pompézní výraz pro Odysseovu matku *emo korkea* (*vznešená matka*) byl nahrazen důvěrnějším Saarikoskiho pojmenováním *rouva äitini* (*má paní matka*), či místo Manninenova spojení *valtiatar, lepokumppani* (*vládkyně, ta, jež sdílí lože*) bylo užito všednější *hänen rouva vaimonsa* (*jeho paní manželka*). Kromě *Odyssey* překládal Saarikoski také Homérovu *Íliadu*, ale dílo nedokončil. Některé výňatky se však objevily v časopisu *Parnasso* a jiné byly publikovány v antologii Saarikoskiho překladů básní a dramat *Antiikin runoutta ja draamaa* (*Antické básnictví a drama*), kterou sestavil H.K. Riikonen. (Kivistö 2007a: 39-40)

*

Také antické drama bylo spojeno se jménem Penttiho Saarikoskiho, který roku 1961 přeložil pro Turkuské městské divadlo Eurípidovu tragédii *Héraklés*, jež ale byla vydána v tištěné podobě až roku 1967. V předmluvě Saarikoski vylíčil, z jakého důvodu měl o hru takový zájem: jednak proto, že byla podle něho kritiky nedoceněná a divadly zavrhaná, jednak z toho důvodu, že nesplňovala požadavky, které pro drama stanovila Aristotelova *Poetika* a obzvláště její pozdější přísné a dogmatické interpretace. Je paradoxní, že právě Saarikoski roku 1967 uveřejnil nový překlad *Poetiky*, který vyšel v reedici ještě v letech 1977, 1994 a 1998. V roce 1967 navíc

⁷⁵ Saarikoskiho *Odysseia* byla znovu publikována v letech 1985 a 2002.

Saarikoski publikoval finskou verzi jediného kompletně dochovaného satyrského dramatu, Eurípídova *Kyklópa*, jež bylo představeno ještě téhož roku na půdě helsinského divadla *Ylioppilasteatteri* (*Studentské divadlo*). (Kivistö 2007a: 40-41)

Teolog K.V.L. Jalkanen (1906 – 1956) přeložil další Eurípídovo dílo *Ífigenie v Aulidě*, které bylo vydáno roku 1966 společně s Manninenovým převodem *Médey*⁷⁶. O rok později publikoval syn Otto Manninena Mauno (1915 – 1969) kompletní překlad Eurípídova spisu *Bakchantky*, jehož části již dříve uveřejnil Pentti Saarikoski⁷⁷. Maarit Kaimio vydala v roce 1974 dvě Eurípídovy hry, v nichž byly hlavními postavami ženy: *Hippolytos* a *Trójanky*. V 90. letech pak shromáždila skupinu studentů, s jejichž pomocí uveřejnila roku 1999 spis *4 x Medeia: käännöksiä ja esseitä* (*4 x Médeia: překlady a eseje*) a v témže roce přeložila stejnou hru také Kirsti Simonsuuri (*1945)⁷⁸. (Kivistö 2007a: 41)

Ačkoliv byly překlady antické literatury od počátku pouze mužskou záležitostí, jeden z největších řeckých tragiků Aischylos získal svou finskou podobu výhradně díky ženám – s výjimkou Forsmanova *Agamemnóna*⁷⁹ či jiných kratších výňatků dalších překladatelů. Elina Vaara (1903 – 1980)⁸⁰ převedla do finštiny v roce 1961 na základě švédské verze Emila Zilliacca (1878 – 1961) trilogii *Oresteia* a Maarit Kaimio přidala roku 1975 překlady zbylých čtyřech dochovaných tragédií: *Peršané*, *Sedm proti Thébám*, *Prosebnice* a *Upoutaný Prométheus*. *Oresteia* byla poté ve finštině znovu vydána roku 1991, tentokrát pod taktovkou Kirsti Simonsuuri, která ve finské verzi zkrátila původní text. Její překlad byl kritizován i přesto, že hra byla primárně určena pro divadlo a ani si nekladla za cíl doslovně sledovat originál⁸¹. (Kivistö 2007a: 41-42)

Ze Sofokleových her byla roku 1966 Elinou Vaarou přeložena *Antigona*, ve které se nacházel mimo jiné následující part sboru:

πολλὰ τὰ δεινὰ κοῦδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει.
τοῦτο καὶ πολλοὺ πέραν πόντου χειμερὶν νότῳ
χωρεῖ, περιβρυχίοισιν

335

⁷⁶ Viz kap. 3.4

⁷⁷ Viz kap. 3.4

⁷⁸ Více viz kap. 4.4.6

⁷⁹ Viz kap. 3.3

⁸⁰ Více viz kap. 4.4.2

⁸¹ Již od dob antiky panuje na poli divadelních představení diskuse o tom, do jaké míry by měly překlady sledovat původní text a jak přesně by měly být případné změny vyjádřeny. (Kivistö 2007a: 42)

περὼν ὑπ' οἴδμασιν.
 θεῶν τε τὰν ὑπερτάταν, Γᾶν
 ἀφθιτον, ἀκαμάταν, ἀποτρύεται
 ἰλλομένων ἀρότρων ἔτος εἰς ἔτος
 ἱππεῖω, γένει πολέων. 340
 κουφονόων τε φύλον ὀρνίθων ἀμφιβαλὼν ἄγει
 καὶ θηρῶν ἀγρίων ἔθνη πόντου τ' εἰναλίαν φύσιν 345
 σπεύρεισιν δικτυοκλώστοις,
 περιφραδῆς ἀνήρ.
 κρατεῖ δὲ μηχαναῖς ἀγραίλου
 θηρὸς ὀρεσσιβάτα, λασιαύχενά θ' 350
 ἵππον ὀχμάζεται ἀμφὶ λόφον ζυγῶν
 οὐρεῖόν τ' ἀκμήτα ταῦρον.
 καὶ φδέγμα καὶ ἀνεμόεν φρόνημα καὶ ἀστυνόμους 355
 ὀργᾶς ἐδιδάξατο καὶ δυσάυλων
 πάγων ὑπαίθρεια καὶ δύσομβρα φεύγειν βέλη
 παντοπόρος· ἀπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται
 τὸ μέλλον· αἶδα μόνον φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται· 360
 νόσων δ' ἀμηχάνων φυγᾶς ξυμπέφρασται.
 σοφόν τι τὸ μηχανόεν τέχνας ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων 365
 τοτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἔρπει,
 νόμους γεραίρων χθονὸς θεῶν τ' ἐνορκον δίκαν,
 ὑψίπολις· ἄπολις ὅτῳ τὸ μὴ καλὸν 370
 ξύνεστι τόλμας χάριν. μήτ' ἐμοὶ παρέστιος
 γένοιτο μήτ' ἴσον φρονῶν ὅς τὰδ' ἔρδει. 375
 (Odkaz č.22)

Maailma ihmeellinen on,
 suurin ihmeistä ihminen.
 Halki hän meren kuohuvan,
 talvimyrsky kun myllertää,
 yhä rynnäköi, lähes peittyin
 hyökyihin mahtaviin.
 Ja Gaian, ensi jumaluuden,
 tuon väsymättömän, tuon iankaikkisen,
 piinaten hän hevosten kera, aurojen
 kääntää, raastaa vuosin kaikin.

Lintujen parvet hilpeät
 pauloihinsa hän vangitsee;
 riista metsien, laidunten,
 merten, virtojen niljakas
 käy lauma ihmisen verkkoon,
 tuon kaikkineuvoisen;
 suurriistan taitaen hän kaataa
 vuorilta, kentiltä; hulmuvaharjainen
 varsa ja vuoristohärkä, tuo sitkeä,
 ihmis-iestä saavat kantaa.

On myös puhe, on ajatus
 niin nopsa kuin tuuli, ja maan
 asutus hänen, oppinut on katon hän
 sään suojaksi laatimaan
 sen iskut pois torjuen, mies älykäs,
 Ei sellaista, ettei järjellään
 hän hallitse. Kuolemaa
 vain ei koskaan voita hän.
 Mutta tautiin hän tappavaan
 avun keksi.

Hän on kekseliäs, nerokas,
 vaeltaa hyvä suuntanaan

ajan jonkin ja taas pahan puoleen kääntyy.
Ken muistaa lait jumalain
ja valtion, arvokas maassansa on.
Vain sillä ei maata, kunniaa,
ken on paha, uhmakas.
Älköön luokse lieten
ja liittouteeni milloinkaan
moinen tulko! (přel. Vaara in Riikonen 1998: 157-158)

Mnoho je na světě mocného,
nic však mocnější člověka.
On i za větrů bouřlivých
přes moře siné se vydává
a proniká přívalem hlučných vln,
jež smáčejí jeho loď.
I Zemi, nejvyšší ze všech božstev,
neúnavnou a nezmarnou, rok co rok
sužuje pluhem, jež obrací sem a tam,
když s plemenem koní brázdí půdu.
On též do léček úskočných
lapá bystrého ptactva rod,
loví divoké zvěře dav,
tvorstvo žijící v hlubinách vln
zná chytati do smyček spletených v síť,
ten důvtipu plný muž!
I šelmu, žijící volně v horách,
ovládá bezpečně silou své myšlenky,
ohřívanou šíj koně si krotí jhem,
i horského nezdolného býka.
On mluvu si osvojil též
i hbitého myšlení um
a vypěstil pudy sdružovat se do měst;
zná unikat mrazů nevlídných
jasným střelám i lijákům,
jsa důmyslu pln; a žádné věci budoucí
se bez důmyslu nechápe.
Jen smrti uniknout neumí;
jak ujít však těžkým nemocem,
v tom se vyzná.
Tu obratnost maje a vtip
i moudrost, již netušil sám,
hned k dobru se kloní, hned zas ke zlu se chýlí.
Kdo zákonů své otčiny dbá
i přísahou posvěcených práv,
ten povznáší vlast; však ten je vlasti nehoden,
kdo směle zlu se oddává.
Kéž nikdy nesdílí můj krb
a dalek je mému smýšlení ten,
kdo tak jedná! (přel. Stiebitz in Sofoklés 1975: 34-35)

Veijo Meri (*1928)⁸² přeložil roku 1988 Sofokleovu tragédii *Král Oidipús*,
jež si z hlediska filologického vysloužila v době vydání negativní kritiku.
(Riikonen 2000: 52) O dva roky později bylo stejné dílo přeloženo divadelní

⁸² Více viz kap. 4.4.4

skupinou *Ryhmäteatteri*, která při převodu vycházela z anglické verze a jejímž cílem bylo vytvořit takový text, který by byl obsahově přesný a plynulý, ne však akademický. Roku 1994 Esa Kirkkopelto (*1965) publikoval překlad další Sofokleovy hry *Oidipús na Kolónu*, jejíž pasáže se již předtím objevily v časopise *Helikon*, kde je uveřejnil Teivas Oksala. (Kivistö 2007a: 42-43, Riikonen 2008: 254)

Dvorním překladatelem antických komedií se v tomto období stal Kaarle Hirvonen (1914 – 1997), jenž v roce 1972 v rámci jedné publikace uveřejnil tři Aristofanovy hry: *Ptáky*, *Ženy o Thesmoforiích* a *Žáby*. O pět let později vydal pět Menandrových komedií, jmenovitě *Takového protivu*, *Dívku ze Samu*, *Štít*, *Ostříhanou* a *Smírčí soud*. Vzhledem ke slovní zásobě a stavbě původního řeckého textu se však převod do finštiny ukázal být nelehkým úkolem a finální verze tak mohly působit mírně neučesaně a těžkopádně. Právý opak zaznamenal Saarikoskiho překlad Aristofanovy *Lýsistraté* z roku 1974, která dlouhodobě patří mezi nejoblíbenější hry finského jeviště a občas bývá představována pod názvem *Lemmenlakko* (*Stávka lásky*). Saarikoski také překládal Aristofanův *Ženský sněm*, dílo však ustrnulo ve fázi konceptu a nebylo nijak publikováno, stejně jako výňatky z Menandrova *Takového protivu*. (Kivistö 2007a: 43, Riikonen 2008: 247, 252)

*

Pentti Saarikoski kromě epické prózy a dramatu neodmyslitelně patří i k uvádění antické lyriky na finské území. Již roku 1955 napsal, že se chce naučit jazyk Homéra, Eurípida, Sapfó a dalších tehdejších velikánů – a všechny uvedené autory též později přeložil. Jeho první básnická sbírka *Runoja* (*Básně*) z roku 1958 zahrnovala část s fragmenty osmnácti Sapfiných básní přeložených do finštiny. Přibližně deset dalších zlomků Saarikoski publikoval v časopise *Aikalainen* v roce 1966, kdy mimo jiné konstatoval svůj záměr přeložit a vydat všechny Sapfiny fragmenty. Tak učinil roku 1969, kdy uveřejnil *Iltatähti, häälaulu* (*Večerní hvězda, svatební píseň*), slovy Kivistö a Riikonena „možná nejkrásnější finský překlad antické literatury vůbec“. Dalším překladatelem, jenž se věnoval Sapfiným básním, byl Aapo Junkola (*1935): v roce 1966 publikoval sbírku *Sapfon runoja* (*Sapfiny básně*) a k vydání také připojil předmluvu z pera Heikkiho Solina.

Junkolovi se sice podle Kivistö a Riikonena nakonec podařilo uchopit prostý a přirozený styl, kterým básnířka psala, ale jeho překlad občas zanechával dojem sevřenosti či lhostejnosti, svěžest a citlivost jako by chyběly. (Kivistö 2007a: 43-44)

epin
osl
m
m
V období mezi lety 1958 – 1959 přeložil Saarikoski Hippónaktovy básně, které vydal ve sbírce *Runot ja Hipponaksin runot (Básně a Hippónaktovy básně)*. Dále vytvořil překlady Alkaiových básní, Pindarových epiníkií a poezie helénistické a římské doby, které byly shromážděny do již zmíněné antologie *Antiikin runoutta ja draamaa*. Fragmenty básní od Sappó, Alkaia, Anakreonta, Alkmána a Archilocha se objevily také v publikaci *Kreikkalaisia kirjailijakuvia*⁸³. V roce 1974 přeložila Marianna Tyni Theokritovy idyly a o tři roky později uveřejnil Saarikoski sbírku *Jalkapolku (Cestička pro pěši)*, která obsahovala překlady z díla *Anthologia Graeca*⁸⁴. (Kivistö 2007a: 44-46, Riikonen 2008: 246, 247, 254)

*

Rok 1964 byl významný pro řeckou antickou historickou prózu, jelikož vznikl překlad Thúkýdidova díla *Dějiny peloponnéské války*, o který se zasloužil J.A. Hollo a jenž byl uveřejněn v rámci série *Antiikin klassikot* nakladatelství WSOY⁸⁵. Zatímco první vydání zahrnovalo dva svazky, přičemž první obsahoval knihy I-IV a druhý V-VIII, reedice z roku 1995 byla publikována jako jeden celek. (Kivistö 2007a: 46, odkaz č.31) Překlad si nedlouho po svém prvním uveřejnění vysloužil ostrou kritiku z pera Heikkiho Koskenniemiho (*1919), který Hollovi vytýkal například ponechání Thúkýdidových dlouhých vět i ve finské verzi s tvrzením, že již ve škole jim byla vštěpována povinnost přizpůsobit dlouhé řecké větné konstrukce finským kratším souvětím. Koskenniemi navíc představil vlastní návrhy překladů některých částí. (Riikonen 2000: 50) Další výtky byla směřována k tomu, že se Hollo až příliš držel originálu, na druhou stranu však mnohé rysy Thúkýdidova stylu ve finském textu vymizely. Koskenniemi také kritizoval chyby v překladu, které se podle něho objevovaly prakticky na každé straně; například jména míst a osob byla podle něho přeložena nedůsledně. Na obranu Hollova překladu se postavil

⁸³ Viz kap. 3.1

⁸⁴ Viz pozn. 31

⁸⁵ Viz kap. 3.3

autor předmluvy a helsinský profesor řecké filologie Holger Thesleff (*1924), jenž vyzdvihl srozumitelnost textu a poznamenal, že překladatel nepracuje kvůli vlastní badatelské potřebě, nýbrž pro širokou veřejnost. Dále kladl důraz na součinnost badatelské obce a veřejného kulturního života a připomněl, že cílem překladu bylo přiblížit běžnému čtenáři antického autora a vzbudit jeho pozornost a zájem. (Kivistö 2007a: 46)

Z historické prózy byla dále roku 1960 přeložena pod taktovkou J.A. Holla Xenofontova *Anabasis* a sókratovské spisy *Vzpomínky na Sókrata*, *Obrana Sókratova* a *Hostina* z dílny Penttiho Saarikoskiho. V letech 1964 a 1992 bylo navíc uveřejněno druhé a třetí vydání Reinova převodu Hérodotových *Dějin*. (Riikonen 2008: 250-251, odkaz č.31)

*

Co do filosofických spisů se období mezi lety 1960 – 1999 zaměřilo na Platóna a Aristotela, výjimkou bylo Hérakleitovo dílo *Yksi ja sama (Jeden a tentýž)*, které roku 1971 uveřejnil Saarikoski, a Epiktétovy spisy *Käsikirja ja keskusteluja (Rukojeť a rozpravy)* z roku 1978, jež přeložila Marja Itkonen-Kaila. V neposlední řadě byla též publikována část Theofrastovy tvorby: *Charaktéres* čili *Povahopisy* z roku 1968 od Saarikoskiho a *O kamenech* z roku 1992 z dílny Riista Piispanena a Erkkiho Sironena. (Riikonen 2008: 249, 254)

Platónova díla (finsky *Teokset*) vyšla v sérii celkem sedmi svazků, přičemž první byl vydán roku 1977 a poslední v roce 1990⁸⁶. Překladatelského maratonu se účastnilo veliké množství lidí z různých oblastí, což bylo v rámci převodů Platónových děl do finštiny novinkou, neboť dříve se vždy jednalo o práci jen jednoho člověka. Centrální osobností celého projektu se stal již zmíněný Holger Thesleff, s nímž dále spolupracovali Pentti Saarikoski, Marja Itkonen-Kaila, A.M. Anttila, Kaarle Hirvonen, Marianna Tyni a v neposlední řadě také Tuomas Anhava (1927 – 2001)⁸⁷. Překladatelský sbor usiloval o objektivitu, filologickou přesnost a snahu vyvarovat se filosoficky sporných interpretací. Marja Itkonen-Kaila, v jejíž režii byly nejdůležitější dialogy, musela věnovat pozornost také

⁸⁶ Publikace *Teokset 1* obsahovala spisy *Apologie*, *Kritón*, *Lachés*, *Hippiás Menší*, *Ión*, *Euthyfrón*, *Charmidés*, *Lysis* a *Protágorás*. V *Teokset 2* se nacházely následující: *Gorgiás*, *Menón*, *Menexenos*, *Euthydémos* a *Kratylos*. *Teokset 3* zahrnovala díla *Faidón*, *Symposion*, *Faidros*, *Parmenidés* a *Theaitétos*. V rámci *Teokset 4* vyšla pouze *Ústava*, *Teokset 5* obsahovala spisy *Sofistés*, *Politikos*, *Timaios*, *Kritiás* a *Filébos*. *Teokset 6* představovalo dílo *Zákony* a *Teokset 7* zahrnovala následující: *Epinomis*, *Alkibiadés I.*, *Hippiás Větší*, Platónův sedmý dopis a další nepůvodní texty. (Riikonen 2008: 253)

⁸⁷ Více viz kap. 4.4.3

proměnlivému stylu Platónova psaní, který mohl působit při převodu potíže. Například starší dialogy se slohově odlišovaly od těch pozdějších a styl se mohl v okamžiku proměnit: od vážnosti k ironii, od všednosti k patosu. Kromě této sedmidílné edice vyšla již dříve roku 1961 publikace s pěti platónskými dialogy (*Apologie, Kritón, Symposion, Faidros, Faidón*), které přeložili Päivö Oksala a J.A. Hollo, a roku 1972 bylo uveřejněno druhé vydání Tudeerovy *Ústavy*. (Kivistö 2007a: 48)

Dalším klenotem se stala série překladů Aristotelových děl, jež je co do rozsahu pozoruhodná vzhledem k rozměru jazykové oblasti, kterou Finsko představuje. Jako hlavní redaktoři celého projektu působili Simo Knuuttila (*1946), Ilkka Niiniluoto (*1946), Juha Sihvola (*1957) a Holger Thesleff⁸⁸ a první svazek byl vydán roku 1989. Do roku 1999 byla přeložena následující díla: *Etika Níkomachova, Metafysika, Fysika, Politika, Kategorie, O vyjadřování, První analytiky, Druhé analytiky, Rétorika a Poetika*. Aristotelovská série stejně jako platónská obsahovala podrobné vysvětlivky, a Knuuttila zde upozorňoval na dva problémy spojené s překládáním: jak dosáhnout toho, aby byl cílový text stejně srozumitelný a jasný jako originál, a jak vyřešit problematiku překladu odborné slovní zásoby týkající se vědy. Oba překladatelské projekty byly financovány z prostředků, které poskytly různé nadace, zejména *Suomen Kulttuurirahasto* (*Finský kulturní fond*) (Kivistö 2007a: 48-49, Riikonen 2008: 247)

*

Z dalších prozaických děl je též pozoruhodný Hirvonenův překlad *Velkého snáře* od Artemidora z Daldis z roku 1970, jenž patří k nejprodávanějším knihám z antického období na území Finska vůbec a dočkal se již třech vydání. Marja Itkonen-Kaila uveřejnila novou finskou verzi Ezopových bajek, které byly publikovány ve dvou sbírkách v letech 1975 a 1980, a Maarit Kaimio přeložila dva významné antické řecké romány: *O věrné lásce Chairea a Kallirrhoy* z pera Charitóna z roku 1983 a Longovo dílo *Dafnis a Chloé* z roku 1990. Rok 1989 též přinesl nové vydání Plútarchových *Životopisů slavných mužů*. (Kivistö 2007a: 48, 50, Riikonen 2008: 254)

Vlastní prozaickou skupinu také tvořily antické satirické texty a jejím představitelem byl Lúkiános. Jeho dialogy překládali Kaarle Hirvonen a

⁸⁸ Z dalších překladatelů to byli například Marke Ahonen, A.M. Anttila, Lauri Carlson, Paavo Hohti, Tuija Jatakari, Päivi Myllykoski, Kati Näätsaari a Petri Pohjanlehto. (Kivistö 2007a: 48-49)

Aapo Junkola: první jmenovaný vydal roku 1977 dílo *Miten historiaa on kirjoitettu* (*Jak psát dějiny*) a v roce 1983 knihu *Jumalatarthen kauneuskilpa ja muita satiireja* (*Soutěž krásy bohyň a jiné satiry*), druhý jmenovaný uveřejnil roku 1996 sbírku *Satiireja* (*Satiry*), jejíž druhý díl následoval v roce 2003. (Kivistö 2007a: 50, Riikonen 2008: 252)

3.7 Překlady po roce 2000

21. století přináší velké množství jak nových vydání dříve publikovaných děl, tak překladů knih, které nebyly dříve na území Finska nikdy uveřejněny. V nejposlednějších finských verzích řecké epiky se obecně usiluje o zprostředkování obsahu původního textu pomocí jasného překladu a vysvětlivkového aparátu, což nemusí nutně vždy působit esteticky. Srozumitelnosti je také navíc podřízeno užívání básnických meter. Výstižným příkladem tohoto postupu jsou překlady dvou Hésiodových didaktických eposů: *Theogonia* čili *Původ bohů* z roku 2002 od Päivi Myllykoski a *Práce a dni* z dílny Paava Castréna z roku 2004. Obě díla vyšla v nakladatelství *Tammi* v rámci edice *Olympos*, která představuje čtenářům antickou literaturu. (Kivistö 2007a: 40) Rok 2002 také přinesl nová vydání Manninenových *Íliady* a *Odysey* a Saarikoskiho *Odysey*. (Odkaz č.31)

*

Co se týče řeckého antického dramatu, Kirsti Simonsuuri přeložila roku 2001 Aischylovu hru *Agamemnón* a o dva roky později bylo uveřejněno nové vydání jejího překladu Aischylovy *Orestey*. Kromě toho též vyšla roku 2000 reedice Artiho převodu Aristofanových *Oblak*. Z oblasti lyrického básnictví byl také téhož roku znovu vydán Junkolův překlad Sapfiných básní. (Odkaz č.31)

*

Z prozaické filosofické tvorby se v této době nejvíce prosadila Aristotelova díla. V rámci výše zmíněné edice byly publikovány další spisy: *Topiky* a *O sofistických důkazech* (2002), *O nebi* a *O vzniku a zániku* (2003), *O duši*, *Malá přírodovědecká pojednání* (latinsky *Parva naturalia*) a *O pohybu živočichů* (2006). Roku 2005 navíc vyšla reedice Knuuttilova překladu *Etiky Nikomachovy*. Z platónských spisů byla roku 2000 znovu

vydána díla *Apologie*, *Kritón*, *Symposion*, *Faidros*, *Faidón*, která přeložili Oksala a Hollo, a v roce 2007 také *Ústava* z dílny Itkonen-Kaily. (Odkaz č.31) Marke Ahonen vytvořil roku 2002 finskou verzi díla *Životy, názory a výroky proslulých filosofů* z pera Diogena Laertského, za což získal cenu J.A. Holla, a v roce 2004 přeložil spis Marca Aurelia *Hovory k sobě*. O dva roky později byly publikovány zlomky z děl Démokrita a Epikúra pod finským názvem *Riippumaton nautinto (Nespoutaná rozkoš)*. (Kivistö 2007a: 49)

*

Z nových překladů je nutné zmínit ještě Xenofontova a Plútarchova díla. Od prvního jmenovaného získaly finskou podobu spisy *O umění jezdeckém* (2003, Hilla Halla-aho) a *O hospodaření* (2009, Ulla Tervahauta), od druhého uvedeného dílo *O pojídání masa* (2004, Tua Korhonen) a o rok později vyšel také výběr z jeho spisů nazvaný *Hellien tunteiden kirja (Kniha láskyplných emocí)*. V rámci nových vydání bylo znovu publikováno Charitónovo dílo *O věrné lásce Chairea a Kallirrhoy* (2000, Maarit Kaimio), Lúkiánův spis *Jak psát dějiny* (2002, Kaarle Hirvonen) a *O vznešenu slovesném* (2003, O.E. Tudeer). (Odkaz č.31)

3.8 Závěr

Ačkoliv výuky klasických jazyků na školách ubývá, překladatelská tradice je v poslední době silně ožívována. K tomu přispěly a nadále přispívají kromě již zmíněné *Karistovy klasické knihovny*⁸⁹ také antologie vydávané nakladatelstvími *WSOY* a *Otava* či například výše uvedená edice *Olympos* publikovaná vydavatelstvím *Tammi*⁹⁰. Všude na světě vycházejí překlady antické literatury obvykle v rámci větších sérií a ani ve Finsku tomu není jinak: k již uvedené řadě *Olympos* je možné též zmínit edici *Antiikin klassikot*⁹¹, která vycházela v 60. a 70. letech 20. století a v níž bylo znovu publikováno velké množství dříve uveřejněných děl. Dále se pod hlavičkou nakladatelství *Gaudeamus* objevila série *Antiikkisarja (Antická série)* či *Classicasarja (Klasická série)* a také malá vydavatelství jako například *Like*,

⁸⁹ Viz kap. 3.3

⁹⁰ Viz kap. 3.7

⁹¹ Viz kap. 3.3

Loki-Kirjat, Summa, Artipicture, Teos či *Faros* uveřejňovala jednotlivé antické spisy. (Kivistö 2007a: 51)

V porovnání s dřívějšími obdobími se též zvýšil počet překladatelů: vedle služebně starších osobností nastoupila nová mladá generace, jejíž zástupci složili na universitě závěrečnou zkoušku z oboru klasická filologie a v překladu našli možnost uplatnit své dovednosti. Sice se již neobjevili opravdoví básníci-překladatelé, jakými byli Pentti Saarikoski či Kirsti Simonsuuri, a ani nevznikaly experimentální a radikální překlady, přesto však nové finské převody přinesly další pohledy na řecký text. (Kivistö 2007a: 51)

*

V této kapitole jsem se snažila podrobně nastínit kompletní činnost týkající se překladů antické řecké literatury do finštiny od nejstarších dob až po současnost. Pro přehlednost též v závěru práce uvádím v rámci příloh tabulku, která je rozdělena podle jednotlivých řeckých autorů a v níž je možné dohledat finské verze jejich děl, přičemž také uvádím rok vydání a překladatele knihy.

4. OSOBNOSTI PŘEKLADATELŮ

4.1 Úvod

Finské překlady řecké antické literatury vznikaly a stále vznikají pod taktovkou osob, které mají často co do činění i s dalšími oblastmi nejen literárního světa: kromě universitních profesorů je zde například velké množství spisovatelů, kteří nějakým způsobem více či méně vynikli na finském literárním poli. V této kapitole své práce se pokouším představit ony osobnosti z jiné perspektivy než jako překladatele řeckých děl. Pro přehlednost kapitolu člením podle jednotlivých období obdobně jako výše. Je nutné poznamenat, že obzvláště překladatelé z prvního časového údobí, tj. ti, jejichž překlady se objevily již před rokem 1918, jsou úzce spjati s universitní půdou a se studiem klasických jazyků, a proto se při jejich prezentaci nelze vyhnout popisu jejich akademické činnosti.

Za základní literaturu mi opět posloužila dvoudílná série *Suomennoskirjallisuuden historia*, v níž se nacházejí pasáže, které prezentují některé významné překladatele z klasických jazyků. Dále jsem čerpala z díla Kaie Laitinena *Suomen kirjallisuuden historia (Dějiny finské literatury)*, které podává ucelený pohled na finskou literaturu od nejstarších dob až po zhruba 80. léta 20. století. Laitinen navíc spolupracoval na anglicky psané publikaci *A History of Finland's Literature (Dějiny literatury Finska)* z roku 1998, již redigoval George C. Schoolfield a která vyšla v nakladatelství university v Nebrasce. Podrobný přehled ještě poskytuje třídílná antologie *Suomen kirjallisuushistoria (Dějiny finské literatury)* z roku 1999 a osmidílná řada *Suomen kirjallisuus (Literatura Finska)*, která vycházela mezi lety 1963 – 1970. Kromě toho jsem také využila různých internetových zdrojů či dalších knih, které jsou uvedeny v bibliografii.

4.2 Období do roku 1917

4.2.1 Wolmari Schildt-Kilpinen (1810 – 1893)

W. Schildt-Kilpinen, jenž převedl do finštiny pasáže z Xenofonta a Eukleida⁹², byl okresním lékařem, spisovatelem, překladatelem a také horlivým fennomanem neboli stoupencem všeho finského. Na universitu se dostal po usilovném domácím samostudiu, když roku 1825 odjel do Turku, kde složil maturitní zkoušku a vzápětí byl přijat na Turkuskou královskou akademii. Na universitě, která se roku 1828 přestěhovala do Helsinek, studoval nejprve na filosofické fakultě a poté se přihlásil na fakultu lékařskou, kde roku 1840 získal doktorský titul. (Odkaz č.26)

V roce 1847 se Schildt vypravil do zahraničí za účelem studijního lékařského pobytu a na cestě ho doprovázel jeho spolužák a zároveň švagr E.A. Ingman. Nějaký čas pobývali oba muži ve Vídni a poté přesídlili do Paříže, přičemž získávali praxi v místních nemocnicích. Během revolučního roku 1848 se však vrátili do Finska a Schildt nastoupil v Jyväskylā na místo obvodního lékaře. V této pozici setrval celých padesát let až do svých devětasedmdesátých narozenin. Kromě toho, že byl mezi lety 1875 – 1882 členem městské rady, se také významně podílel na rozvoji města, a proto bývá někdy nazýván jako „otec Jyväskylā“: z Schildtova popudu vznikla například místní spořitelna, základní škola, ze které se později stala vůbec první finskojazyčná škola střední, či univerzitní fond. (Odkaz č.26)

Rok 1831 přinesl založení *Suomen kirjallisuuden seura*⁹³ v Helsinkách, na čemž měl Schildt také svoje zásluhy. Aktivně se zapojoval do činností spolku a podporoval rozvoj finského jazyka. Od roku 1838 usiloval o to, aby byla finština užívána v úředních záležitostech, trvalo však až do roku 1863, než došlo k jejímu zrovnoprávnění se švédštinou. Také se snažil zavést do jazyka speciální znak pro označení dlouhých vokálů, ale tento způsob zapisování se mezi lidmi neujal. (Odkaz č.26) Pokud však Schildt na jazykovém poli něčím vynikl, byla to tvorba nových slov: výrazy jako

⁹² Více viz kap. 3.3

⁹³ Viz pozn. 39

kirjailija (spisovatel), *tiede* (věda), *taide* (umění) a další se ve finštině rychle ustálily. (Lehtinen 1999: 200)

4.2.2 Oskar Emil Tudeer (1850 – 1930)

O.E. Tudeer, který přeložil Platónovu *Ústavu* či dílo *O vznešenu slovesném*⁹⁴, pocházel z východního Finska, kde také maturoval na gymnasiu ve Vyborgu, na němž měl možnost naučit se několik evropských jazyků. Poté se přesunul do Helsinek, aby tam vystudoval latinu a starořečtinu, a roku 1873 promoval. O tři roky později publikoval svou doktorskou práci nazvanou *De infinitivi sermonis Homerici ratione syntactica* (*Syntax homérských infinitivních konstrukcí*), která dle jejího oponenta J.J.W. Laguse prokazovala autorovu znalost Homéra i moderní lingvistiky, avšak obsahovala také nedostatky a byla čtenářsky obtížná. (Aalto 1980: 92-93)

Po získání doktorského titulu odjel Tudeer na několik let do Berlína, kde navštěvoval přednášky rozličných německých klasických filologů a stal se také členem filologické společnosti jednoho z nich. Navíc vycestoval do Švýcarska a pobyl též v Mnichově a Lipsku. Když se roku 1879 vrátil do Helsinek, publikoval práci *De dialectorum Graecarum digammi testimonia inscriptionum* (*Nápisné doklady o digammě v řeckých dialektech*), ve které pojednal o vymizení písmena digammy z řeckých textů⁹⁵. Ve stejném roce se stal také přednášejícím a zároveň začal zastupovat Laguse, jenž se stal rektorem university, na postu vedoucího katedry řečtiny. (Aalto 1980: 93-94)

Roku 1881 získal Tudeer stipendium, které mu umožnilo vycestovat do zahraničí, konkrétně do Švédska, Norska, Anglie, Německa, Itálie a Řecka, a věnovat se tam studiu antického umění a archeologie. Šest měsíců pobýval v Athénách, kde se účastnil aktivit Německého archeologického institutu, a dokonce navštívil také Tróju v době, kdy tam prováděl vykopávky její objevitel Heinrich Schliemann (1822 – 1890). Když se Tudeer vrátil do Finska, pokračoval jako zástupce vedoucího katedry řečtiny a dále se soustřeďoval na svou pedagogickou činnost. Kromě toho vydal ve finštině

⁹⁴ Více viz kap. 3.4 a 3.5

⁹⁵ O této problematice již dříve pojednal F.W.G. Hjelt, více viz kap. 2.6

mnoho článků zabývajících se řeckou historií a civilizací a korigoval Manninenovy překlady Homérových *Íliady* a *Odyssey*⁹⁶. (Aalto 1980: 94-95)

4.2.3 Kaarlo Koskimies (Forsman) (1851 – 1918)

K. Koskimies alias Forsman, jenž překládal řecká dramata⁹⁷, patřil také k těm osobnostem, které udržovaly a rozšiřovaly obecné povědomí o klasických jazycích a antické literatuře. (Riikonen 2007b: 211) Jeho otec, farář, ovládal antické jazyky, k čemuž vedl také svého syna, když s ním například korespondoval v latině. Forsman nastoupil na universitu v roce 1870 a jako hlavní studijní předměty si vybral starořečtinu a latinu. O pět let později získal titul a roku 1883 se stal též doktorem řecké filologie, k čemuž mimo jiné přispěla i disertace nazvaná *De Aristarcho lexici Apolloniani fonte* (*O Aristarchovi jakožto prameni k Apolloniově slovníku*). (Aalto 1980: 95) Poté začal pracovat na lyceu v Hämeenlinně, kde kromě klasických jazyků vyučoval také finštinu a švédštinu. (Riikonen 2007b: 211)

Forsmanova disertační práce napověděla jeden ze směrů, kterým se ubírala jeho kariéra, tj. akademický. Spolu se svým bratrem A.V. Forsmanem (1856 – 1929) se nejen v rámci fennomanského hnutí věnoval rozvíjení finskojazyčné kultury: zajímal se o obecné otázky související s jazykem a také o konkrétní možnosti, jež nabízela právě finština. Tento jeho akademický profil se později projevoval i v překladech, které se vyznačovaly filologickou přesností a vždy obsahovaly úvod a vysvětlivky. (Riikonen 2007b: 211)

Ačkoliv je Forsman převážně spojován s překládáním antické řecké literatury, věnoval se též literatuře z jiných jazykových oblastí. Roku 1884 převedl z němčiny do finštiny první díl Goethova *Fausta*, do kterého navíc zahrnul stručný životopis spisovatele. Dále přeložil dva Runebergovy spisy (1885 a 1887) a dílo Viktora Rydberga *Zbrojmistr* (1895), vše ze švédštiny, či Paulinův opus *Magnus principatus Finlandia*⁹⁸ (1910) z řečtiny. Forsman se pomocí své překladatelské činnosti podílel mimo jiné na rozvoji finské slovní zásoby týkající se filosofie a dějin umění: spolu s Aattem

⁹⁶ Viz kap. 3.5

⁹⁷ Viz kap. 3.3

⁹⁸ Viz kap. 2.5

Suppanenem (1855 – 1898) vydal ve finštině *Valitut teokset* (mezi lety 1896 – 1900, *Vybraná díla*) od J.V. Snellmana a také publikoval překlad dějin filosofie od Němce Rudolfa Euckena (1905). Kromě toho překládal též z novořečtiny. (Riikonen 2007b: 212-213)

Za zmínku stojí i Forsmanovo působení jako literárního kritika pro periodikum *Kirjallinen Kuukauslehti* (*Literární měsíčník*), kam přispíval od roku 1876; mezi prvními knihami recenzoval například řecké překlady Platónova *Faidóna* a Aristotelovy *Poetiky* od J.W. Calamnia⁹⁹. Dále psal také studie o antické literatuře a básně, které však více méně upadly v zapomnění. (Riikonen 2007b: 214)

4.2.4 Johan Edvard Rein (1873 – 1940)

J.E. Rein pocházel z rodiny s akademickou tradicí, což svým způsobem předurčovalo jeho budoucí kariéru, a když roku 1896 získal universitní titul v oboru klasické jazyky, začal pracovat jako učitel. Nedlouho poté se vypravil do Berlína, kde navštěvoval přednášky významného klasického filologa Wilamowitze-Moellendorfa (1848 – 1931) a připravoval svou disertační práci, kterou pod názvem *De Aeaco quaestiones mythologicae* (*Mytologické otázky o Aiákovi*) publikoval roku 1903; zpracoval v ní postavu řeckého mytologického hrdiny Aiáka, mimo jiné také jeho původ či rodinu. (Aalto 1980: 107)

Poté, co byl Rein ustanoven přednášejícím oboru řecká filologie, strávil akademický rok 1905 – 1906 v Mnichově, Paříži a Římě, přičemž se na universitě v Mnichově začal zajímat o byzantologii a z této oblasti přeložil několik textů; kromě toho se i nadále věnoval mytologii a antické literatuře. V díle *Commentationes in honorem I.A. Heikel*¹⁰⁰ (*Vědecké pojednání na počest I.A. Heikela*) se snažil rekonstruovat ztracenou Eurípidovu tragédii *Danaé* na základě citátů, jež se objevily v pozdější řecké literatuře. Ve své práci *Zum schematischen Gebrauch des Imperfekts bei Chariton* (*O schematickém používání imperfekta u Charitóna*) zkoumal gramatické zvláštnosti jazyka, který použil Charitón ve svém díle *O věrné lásce Chairea a Kallirrhoy*. V 10. a 20. letech 20. století Rein také

⁹⁹ Viz kap. 3.3

¹⁰⁰ O Heikelovi viz kap. 2.6

dlouhodobě působil jako vedoucí katedry řečtiny. Zemřel během zimní války roku 1940 na následky srdečního selhání. (Aalto 1980: 108-110)

4.3 Období mezi lety 1918 – 1959

4.3.1 Otto Manninen (1872 – 1950)

O. Manninen, jenž přeložil Homérovy eposy *Íliadu* a *Odyssey* a také mnohá další řecká díla¹⁰¹, se narodil v Kangasniemi do tradiční selské rodiny a studoval na lyceu v Mikkeli, které kladlo důraz na výuku latiny. Roku 1892 složil maturitní zkoušku a o pět let později úspěšně zakončil studia na universitě v Helsinkách. (Lyly 1967: 20-22) Poté pracoval například ve Finském národním divadle či jako korektor v časopise *Valvoja*. V roce 1913 nastoupil jako přednášející na universitu v Helsinkách, kde setrval dalších dvacet pět let. (Odkaz č.18)

Manninen byl znám mezi svými současníky převážně jako překladatel: převáděl do finštiny z klasické řečtiny, francouzštiny, němčiny, maďarštiny a ze severských jazyků. Kromě toho také překládal z finštiny do těchto jazyků, například do švédštiny či němčiny. Na začátku svojí kariéry převedl do finštiny francouzskou knihu *Obecné dějiny literatury* (1899 – 1902, *Yleinen kirjallisuuden historia*) a švédskou publikaci Magnuse Schybergsona *Dějiny Finska* (1904, *Suomen historia*). Ze švédsky psané literatury se Manninen zaměřil na básně Zacharia Topelia (1818 – 1898)¹⁰² a na Runebergovu tvorbu, přičemž za nejvýznamnější je možné považovat jeho překlad *Příběhů praporčíka Ståla* (1909). (Kivistö 2007b: 220-221)

Manninen též vynikal v překladech dramát a satirických děl, i když se stávalo, že pro jejich přílišnou lyričnost nebyly zcela vhodné pro divadelní jeviště. Vydal například finskou podobu cestopisu *Německo: Zimní pohádka* (1904) Němce Heinricha Heineho a uveřejnil několik Molièrových her (mezi lety 1905 – 1931), kupříkladu *Školu pro ženy*, *Tartuffa*, *Misanropa* či *Dona*

¹⁰¹ Více viz kap. 3.4, 3.5 a 3.6

¹⁰² Z. Topelius byl finskošvédský spisovatel, který se stal ústřední postavou kulturního života ve Finsku. Již za studií působil jako nadšený obrozenec a svou tvorbu založil na finských národních tradicích. Kromě historických románů, dramát a pohádek psal také poezii: jeho lyrika, pokračující v romanticko-idealistické tradici, vychází z finské lidové poezie a je nesena v duchu romantické oslavy krásy. Mezi jeho díla patří například sbírky básní *Sylvias visor* (1853 – 1855, *Sylviiny pisen*) a *Ljungblommor* (1845 – 1854, *Kvítiky vřesu*), cyklus povídek *Fältskärens berättelser* (1851 – 1866, *Felčarovy povídky*) či knihy pro děti *Läsning för barn 1-8* (1865 – 1896, *Čtení pro děti*). (Hartlová 1998: 448)

Juana aneb *Kamennou hostinu*. Dále také přeložil drama Henrika Ibsena *Peer Gynt* (1911), obě části Goethova *Fausta* (1934 a 1936) či básnické sbírky Maďara Sándora Petöfiho (1922 – 1923). (Kivistö 2007b: 222-224)

Manninen byl nejen výjimečným překladatelem, ale také skládal básně: celkem byl vydáno pět sbírek, jmenovitě *Säkeitä I.* a *Säkeitä II.* (1905 – 1910, *Verše I.* a *Verše II.*), *Virrantlyven* (1925, *Zátoka*), *Matkamies* (1938, *Pocestný*) a posmrtně *Muistojen tie* (1951, *Cesta vzpomínek*). Jak uvádí Laitinen, Manninenovy sbírky jsou jako pilíře, na jejichž základě byl vystavěn jeden z nejpozoruhodnějších životních osudů v rámci finské lyriky. Jednotlivé publikace si udržují vysokou úroveň od začátku až do konce a tón básní se nemění vyjma pozdějších sbírek, ze kterých je patrný lehký odstín rezignace. (Laitinen 1981: 288-289)

Laitinen také zmiňuje, že jazyk, který Manninen používá a jenž může působit v překladech rušivě, se stává velkou výhodou v autorových básních. Typickými znaky jsou například napětí, výstižnost, bohatá slovní zásoba, užívání netradičních slov a gramatických forem či snaha o rytmickou harmonii. Laitinen též nazývá Manninena kultivovaným básníkem, neboť ve svých básních použitím různých přirovnání často odkazuje na starověk, užívá latinské názvy či se obrací na mytologii nejen antickou, ale také kalevalskou. (Laitinen 1998b: 118)¹⁰³

4.3.2 Kaarlo Väinö Valve alias V. Arti (1885 – 1963)

K.V. Valve, původním jménem Väinö Vesala, byl finský spisovatel, skladatel a překladatel, přičemž z řeckých autorů převedl do finštiny například Aristofana¹⁰⁴. Navštěvoval lyceum v Pori a poté pokračoval ve studiích na universitě v Helsinkách a také v Petrohradu. Kromě finštiny a švédštiny se zabýval němčinou, latinou, angličtinou, francouzštinou, klasickou řečtinou, italštinou, španělštinou, estonštinou, norštinou a ruštinou. Navíc se též věnoval studiu uměle vytvořených jazyků esperanta a ido. (Odkaz č.10, odkaz č.24)

¹⁰³ Roku 1907 se Manninen oženil s Anni Swan (1875 – 1958), autorkou pohádek a knížek pro děti. Poprvé se pozdější manželé setkali na lyceu v Mikkeli, kde oba studovali, ale Swan Manninena dlouho odmítala. Když se za něho provdala, ukončila záhy svou práci učitelky a věnovala se pouze rodině a psaní nebo s manželem cestovala. Swan a Manninen spolu prožili padesátileté manželství, ze kterého vzešli tři synové: překladatel a autor literatury faktu Antero (1907 – 2000), básník Sulevi (1909 – 1936) a zakladatel a první ředitel helsinského divadla *Intimiteatteri* Mauno. (Laitinen 1981: 287, odkaz č.15)

¹⁰⁴ Více viz kap. 3.4

Mezi lety 1906 – 1908 pracoval jako redaktor časopisu *Säveletär*, kde rozebíral básně, a později se věnoval překladatelské činnosti, při níž se soustředil na dodržování původního textu a dbal na přesnost básnického metra a rytmičky. Do finštiny převedl například díla od Françoise Rabelaise, Johanna Wolfganga von Goethea, Guye de Maupassanta či Ovidia. Kromě literárních textů překládal Valve i písničky, od moderních a zábavných hitů až po operní písně. Navíc publikoval sborník církevních písní nazvaný *Tyydy, sielu, Herran tahtohon (Spokoj se, duše, s vůlí boží)*. (Odkaz č.10, odkaz č.24)

4.3.3 Martti Haavio alias P. Mustapää (1899 – 1973)

M. Haavio, jenž zahrnul do jedné ze svých sbírek řeckou báseň *Héró a Leandros*¹⁰⁵, se narodil do rodiny duchovního a již v útlém věku začal psát krátké povídky a básně. Během svých studií na Helsinské universitě se účastnil různých aktivit studentských organizací a také přispíval do studentských novin. Od roku 1932, kdy získal doktorský titul, začal na universitě přednášet a v roce 1949 byl ustanoven profesorem folkloristiky. Mezitím také pracoval pro nakladatelství *WSOY*, kde působil nějaký čas jako ředitel oddělení. (Odkaz č.17) Dále se stal členem skupiny takzvaných *Nositelů ohně (Tulenkantajat)*, což bylo uskupení finských umělců, kteří chtěli „otevírat okna do Evropy“, vyznávali svobodu projevu a obdivovali vše nové a exotické. (Hartlová 1998: 451)

Roku 1929 se Haavio oženil s kritičkou a folkloristkou Elsou Enäjärvi (1901 – 1951). Společně publikovali několik děl, jež se zabývala lidovou poezií, a Enäjärvi dokonce napsala recenzi na Haaviovu básnickou prvotinu, kterou uveřejnil pod pseudonymem Mustapää. Poté, co Enäjärvi zemřela, se Haavio podruhé oženil s básnířkou a překladatelkou Aale Tynni¹⁰⁶. (Odkaz č.17, odkaz č.30)

Při své akademické dráze publikoval studie zabývající se různými druhy lidového básnictví, například příběhy, legendami či mýty. Mezi těmito publikacemi byl kupříkladu spis *Suomalaisen muinaisrunouden maailma* (1935, *Svět finského starobylého básnictví*), jenž pojednává o kultuře vzešlé

¹⁰⁵ Více viz kap. 3.4

¹⁰⁶ Viz kap. 4.3.4

z Kalevaly a starší finské lidové poezie, *Väinämöinen* (1950), který zpracovává hlavní postavu Kalevaly, a *Suomalainen mytologia* (1967, *Finská mytologie*). (Odkaz č.17)

Haavio je považován za jednoho z klíčových básníků přechodného období mezi tradičním a moderním veršem ve Finsku. Vydal celkem sedm sbírek, v nichž představil svůj hravý přístup ke kultuře a tradici: měl odvahu postavit do kontrastu povrchnost a hloubku, žertovnost a vážnost, život a smrt a lásku a utrpení. Jak uvádí Envall, Haavio se ve svých básních nepokouší o vnitřní zpovědi či odhalení vlastního já, prezentuje se spíše jako staromódní básník, jenž chce být trubadúrem či interpretem písně. (Envall 1998a: 161) Mezi jeho díla patří například sbírka *Laulu ihanista silmistä* (1925, *Píseň o krásných očích*), *Jäähyväiset Arkadialle* (1945, *Sbohem, Arkadie*), *Ei rantaa ole, oi Thetis* (1948, *Není břehu, ó Thetis*) či *Linnustaja* (1952, *Ptáčník*). (Hartlová 1998: 333)

4.3.4 Aale Tynni (1913 – 1997)

A. Tynni, která přeložila do své antologie světové poezie několik veršů z Hésiodovy *Theogonie*¹⁰⁷, původně pocházela z finskojazyčné oblasti kolem Petrohradu, dětství ale prožila v Helsinkách. Již v útlém věku začala psát básně a na střední škole uveřejňovala své práce ve školním časopise. Po maturitě začala studovat na Helsinské universitě, kde také roku 1936 promovala. Nedlouho poté se vydala do Francie a Itálie, odkud se musela kvůli vypuknutí druhé světové války vrátit zpět do Finska. Roku 1940 se poprvé provdala, se svým manželem však nebyla šťastná, a tak se později rozvedla a vzala si Marttiho Haavia¹⁰⁸, který Tynni nazýval svou múzou. (Odkaz č.20)

Ve své eseji *Miten kirjani ovat syntyneet* (*Jak vznikly mé knihy*) Tynni uvádí, že se ve svých básních nesnaží o vnitřní zpověď ani o zkoumání sebe sama, ale soustřeďuje se výhradně na tvorbu poezie. (Envall 1998a: 180) Ačkoliv v mnoha básních popisuje úděl ženy a zkušenost s mateřstvím, nevyhýbá se ani obecnějším tématům jako například komplikované lásce, lidské všestrannosti či životním konfliktům. Ve 40. a 50. letech se v jejích

¹⁰⁷ Více viz kap. 3.4

¹⁰⁸ Viz kap. 4.3.3

sbírkách *Soiva metsä* (1947, *Znějící les*), *Tuntematon puu* (1952, *Neznámý strom*), *Torni virrassa* (1954, *Věž v proudu*) a dalších objevují baladické a pohádkové motivy, v pozdější tvorbě, například v dílech *Yhdeksän kaupunkia* (1958, *Devět měst*), *Balladeja ja romansseja* (1967, *Balady a romance*) či *Pidä rastaan laulusta kiinni* (1969, *Drž se písně drozda*) dokonce náměty mytologické a historické, jejichž prostřednictvím se autorka vyslovuje k aktuálnímu dění a politické situaci. (Laitinen 1981: 445-446)

Tynni se kromě vlastní tvorby věnovala také překladatelské činnosti a převedla do finštiny mnohá díla významných světových autorů jako byli William Shakespeare, Henrik Ibsen, William Butler Yeats či William Wordsworth. Navíc spolu s J.A. Hollem¹⁰⁹ překládala starou islandskou poezii ze sbírky *Edda*. Roku 1957 vydala antologii světové poezie *Tuhat laulujen vuotta*¹¹⁰, v jejíž předmluvě si pokládá otázku, jestli „se vyplatí“ překládat z jednoho jazyka do druhého. Dále vysvětluje svůj pohled na básně, které nevnímá pouze jako myšlenky a představy; poezie podle Tynni žije svou rytmikou, a proto se i při překladu snažila zachovat rytmus původního textu, což v praxi znamenalo, že musela do finštiny zavádět nová metra. Ačkoliv si dílo vysloužilo i negativní kritiku, patří dodnes mezi nejoblíbenější kolekce západní poezie publikované ve finštině. (Odkaz č.20)

4.4 Období po roce 1960

4.4.1 Juho Aukusti Hollo (1885 – 1967)

J.A. Hollo, jenž přeložil například Thúkýdidovy *Dějiny peloponnéské války*¹¹¹, pocházel z městečka Laihia a již v dětství projevoval velký zájem o četbu a jazyky. Ve věku pouhých dvaadvaceti let získal univerzitní titul a začal pracovat jako učitel, nejprve v Kristiinankaupunki a Helsinkách, později také ve Vaase. Poté se věnoval studiu pedagogiky, v jehož rámci zamířil například do Německa či Francie. Roku 1920 byl jmenován docentem Helsinské university a následujících pět let pobýval ve Vídni a Lipsku, kde pracoval v soukromé knihovně. Po návratu působil přes dvacet let na

¹⁰⁹ Viz kap. 4.4.1

¹¹⁰ Viz kap. 3.4

¹¹¹ Více viz kap. 3.6

universitě jako profesor a mezi lety 1950 – 1954 také předsedal *Vysoké škole společenských věd* (*Yhteiskunnallinen korkeakoulu*). (Odkaz č.12, odkaz č.16)

Hollova vlastní publikační činnost zahrnovala převážně učebnice pedagogiky, eseje a kritiky. Mezi klíčová díla patří *Kasvatuksen maailma* (1927, *Svět výchovy*), *Kasvatuksen teoria* (1927, *Teorie výchovy*) a *Itsekasvatus ja elämisen taito* (1932, *Sebevýchova a schopnost žít*). V posledním zmiňovaném spisu je zdůrazňována důležitost sebevýchovy a autor v něm krátce prezentuje svou teorii o kráse, jež vychází z Platónovy filosofie. (Odkaz č.16)

Hollo může být charakterizován jako jeden z nejproduktivnějších překladatelů na území Finska, který byl schopen převádět různé literární žánry z velkého množství jazyků. Ačkoliv sám odhadoval, že během čtyřiceti let své tvůrčí činnosti přeložil do finštiny zhruba sto sedmdesát knih, jiné zdroje hovoří dokonce o třech stech. Z jazyků mu byly nejbližší švédština, angličtina a němčina, dále byl obeznámen s ruštinou, francouzštinou, norštinou, dánštinou, a jeho deníky odhalily také znalosti japonštiny, starořečtiny a latiny. (Odkaz č.16) Z přeložených děl stojí za zmínku *Zločin a trest* od Dostojevského (1924), Dickensův *David Copperfield* (1924), Tolstého *Vojna a mír* (1924), *Gulliverovy cesty* od Swifta (1926), Voltairův *Candide* (1954) či Nietzscheho dílo *Tak pravil Zarathustra* (1961). (Kovala 2007: 587-591)

4.4.2 Elina Vaara (1903 – 1980)

E. Vaara, vlastním jménem Kerttu Sirén, překládala řecké tragédie na základě švédských verzí¹¹². Po ukončení střední školy v Tampere nastoupila na universitu v Turku, kde měla možnost potkávat se s mladými spisovateli a umělci¹¹³. Studia však nedokončila a místo nich pracovala krátký čas jako úřednice v bance. Nakonec se rozhodla pro kariéru spisovatelky. (Erho 1967: 330, Riikonen 2007a: 469)

¹¹² Více viz kap. 3.6

¹¹³ Mezi nimi také našla své budoucí manžely: literárního kritika a básníka Lauriho Viljanena (1900 – 1984), umělce Väina Vormalu (1899 – 1984), spisovatele Tatua Vaaskiviho (1912 – 1942) a umělce a kritika umění Einariho Vehmase (1902 – 1980). (Erho 1967: 330, Riikonen 2007a: 469)

Stejně jako její první manžel L. Viljanen¹¹⁴ i Vaara patřila ke hnutí *Tulenkantajat*¹¹⁵. V její tvorbě se snoubí romantické aspekty, pohádkové vypravěčství a zpěvná lyrika. V první sbírce *Kallio ja meri* (1924, *Skála a moře*) je patrný vliv lidové poezie a objevují se v ní první lyrické balady a také další básnické formy včetně sonetů. Pátá sbírka *Kohtalon viulu* (1933, *Osudové housle*) představuje autorčino temnější básnické období, v dílech *Loitsu* (1942, *Zaříkadlo*) a *Huone holvikaaren päällä* (1943, *Pokoj na klenbovém oblouku*) se projevuje vliv klasického básnictví, mytologický nádech mají sbírky *Sadunkertoja* (1954, *Vypravěč pohádek*) a *Salaisuuksien talo* (1955, *Dům tajností*). Z dalších spisů stojí za zmínku například *Äiti ja lapsi* (1943, *Matka a dítě*) či *Suru* (1980, *Smutek*). (Odkaz č.27)

Ačkoliv počet titulů, které Vaara přeložila, není příliš velký, můžeme mezi nimi nalézt několik pozoruhodných děl, obzvláště z pera italských klasiků. Její finská podoba eposu *Osvobozený Jeruzalém* od Torquata Tassa (1954) patří k největším převodům do finštiny padesátých let a zařadila se mezi překladatelskou klasiku. Později Vaara také přeložila Danteho *Božskou komedii* (1963) a Petrarkovy *Sonety Lauře* (1966). Kromě toho převáděla do finštiny i anglickou a estonskou lyriku. (Riikonen 2007a: 470-472)

4.4.3 Tuomas Anhava (1927 – 2001)

Helsinský rodák T. Anhava, jenž se podílel na překladech Platónových děl¹¹⁶, začal studovat na universitě již v sedmnácti letech. Roku 1948 získal práci v nakladatelství *WSOY*, kde působil čtyři roky, a poté pracoval také v nakladatelských domech *Otava* a *Tammi*. Ve stejné době byl též redaktorem v různých časopisech, jmenovitě například v *Parnassu*. (Laitinen 2007: 497) Jeho manželka Helena (*1925) byla také překladatelkou a spisovatelkou, její tvorba zahrnovala básně, aforismy, románové cykly, knihy pro děti a rozhlasové hry. (Odkaz č.9)

I když byl Anhava na jedné straně hlavním finským představitelem modernismu, na straně druhé byl dobře obeznámen s tradicemi. Psal převážně melancholickou poezii, jejíž styl byl místy až příliš vyšperkovaný,

¹¹⁴ Viz pozn. 113

¹¹⁵ Viz kap. 4.3.3

¹¹⁶ Více viz kap. 3.6

jak uvádí Envall. (Envall 1998a: 187) Během své spisovatelské dráhy složil hned několik básnických sbírek s názvem *Runoja (Básně)*, přičemž v jedné z nich (1955) se projevil velký vliv Ezry Pounda. Dalším inspiračním zdrojem byla pro Anhavu například čínská meditativní poezie a obzvláště japonské tance, což se odrazilo ve sbírce *36 runoa* (1958, *36 básní*). *Kuudes kirja* (1966, *Šestá kniha*) představovala kolekci intimních veršů a zároveň také autorův poslední básnický počín; poté se rozhodl věnovat pouze překladatelské a literárně-kritické práci. (Hartlová 1998: 78-79)

Kromě švédskojazyčných autorů, například Bo Carpelana či Gunnara Björlinga, překládal Anhava převážně angloamerické spisovatele: z nejvýznamnějších stojí za zmínku například Ezra Pound či Samuel Beckett. Kromě toho také věnoval pozornost japonské klasické poezii, kterou vydal ve třech publikacích: *Kuuntelen, vieras* (1960, *Naslouchám, cizinče*), *Oikukas tuuli* (1970, *Rozmarný vítr*) a *Täällä kaukana* (1975, *Tady daleko*). (Envall 1998a: 187, Hartlová 1998: 78-79)

4.4.4 Veijo Meri (*1928)

V. Meri, překladatel Sofokleova *Krále Oidipa*¹¹⁷, patří k nejznámějším finským poválečným modernistům. Poté, co vystudoval na universitě historii, pracoval jako redaktor v nakladatelství *Otava*. Následně se rozhodl pro spisovatelskou dráhu, přičemž také působil na universitě, a od roku 1988 zastával funkci předsedy *Svazu finské literatury (Suomen kirjallisuuden liitto)*. (Odkaz č.23)

První dílo, které Meri vydal, byl soubor krátkých povídek *Ettei maa viheriöisi* (1954, *Aby se země nezelenala*), a tento žánr se stal do budoucna jedním z jeho nejsilnějších. Za průlomovou knihu můžeme považovat jeho dílo *Manilaköysi* (1957, *Manilský provaz*), které ve své struktuře kolísá mezi románem a sbírkou příběhů v ústním podání. Hlavní zápleтка je triviální, důraz je kladen na příběhy a rozhovory, jež se odehrávají v jejím rámci. Stejná stavba je později použita ve sbírce erotických příběhů *Yhden yön tarinat* (1967, *Příběhy jedné noci*), jejíž titul odkazuje na *Pohádky tisíce a jedné noci*. Z dalších románů stojí za zmínku například *Irralliset* (1959,

¹¹⁷ Více viz kap. 3.6

Vykořenění), *Peiliin piirretty nainen* (1963, *Žena v zrcadle*), *Vuoden 1918 tapahtumat* (1960, *Události roku 1918*) a *Sujut* (1961, *Kvit*). Meri zde stejným způsobem popisuje život během míru i za války: v obou případech se objevují zdeformované mezilidské vztahy, potíže s komunikací, mechaničnost událostí a pravidlo náhody. Autorův náhled na svět je prostoupen hrozbou a nejistotou. (Envall 1998a: 205-206, Hartlová 1998: 321-322)

Meriho rozsáhlá tvorba zahrnuje nejen beletrii, ale také etymologický slovník finského jazyka a několik děl historických a biografických, například *Aleksis Stenvallin elämä* (1973, *Život Aleksise Kiviho*) či spis *Suomen marsalkka C.G. Mannerheim* (1988, *Finský maršálek C.G. Mannerheim*). (Hartlová 1998: 321) Také jeho eseje, které strukturoval jako promluvy, si získaly velké uznání, a vyšly například ve sbírkách *Julma prinsessa ja kosijat* (1986, *Krutá princezna a její nápadníci*) či *Tätä mieltä* (1989, *Tohoto názoru*). (Envall 1998a: 206)

4.4.5 Pentti Saarikoski (1937 – 1983)

P. Saarikoski, který překládal Homéra, Eurípida, Aristofana, Sappó a mnohé další řecké autory¹¹⁸, patří k centrálním osobnostem finské literární scény 60. a 70. let 20. století. Pocházel z Impilahti a v padesátých letech studoval řečtinu na universitě v Helsinkách. Později, stejně jako velké množství dalších spisovatelů a umělců, vstoupil do finské komunistické strany a redigoval časopis *Aikalainen*, který byl touto stranou podporován. Roku 1966 neúspěšně kandidoval ve volbách do parlamentu; i přesto ale zůstal jednou z nejvýraznějších osobností v médiích, jež se angažovala v literárních debatách a byla politicky aktivní. (Odkaz č.19)

Když Saarikoski vydal v roce 1958 své první dvě sbírky básní *Runoja* (*Básně*) a *Toisia runoja* (*Další básně*), prokázal podle Envalla schopnost uchopit básnické postupy padesátých let: jeho připomínky byly věcné, jeho představy byly jasně definované. Ve sbírkách se také projevila Saarikoskiho neúcta k autoritám a naopak velká víra v sebe sama. (Envall 1998b: 215) V díle *Runot ja Hipponaksin runot* (1959, *Básně a Hipponaktovy básně*)

¹¹⁸ Více viz kap. 3.4 a 3.6

Saarikoski shromáždil překlady zachovaných fragmentů řeckého básníka Hipponakta z Efesu, přičemž přidal i vlastní básně, ve kterých vypráví Hipponaktův životní příběh a také se považuje za jeho spřízněnou duši. (Koskinen 2007: 503) Opravdový průlom znamenalo vydání sbírky *Mitä tapahtuu todella?* (1963, *Co se skutečně děje?*), která se od těch předchozích liší hlavně jazykově; objevují se v ní citace z klasických autorů, reklamní slogany, novinové titulky či fráze z každodenních konverzací. Ve sbírce se projevuje také Saarikoskiho politická orientace; vysmívá se buržoazii, přiklání se k levici a zastává se Sovětského svazu a marxismu. Autor sám nazývá metodu, kterou užívá, jako „dialektickou“, což v praxi znamená, že jednotlivé věty stojí vůči sobě v kontrastu. (Envall 1998b: 215-216)

V 60. letech vycestoval Saarikoski do ciziny. V Rumunsku vznikla sbírka *Laulu laululta pois* (1966, *Píseň pryč z písně*), v Praze a Tallinnu sepsal prozaické dílo *Aika Prahassa* (1967, *Čas v Praze*) a v Dublinu vytvořil pomocí metody „volný proud vědomí“ cestopis *Kirje vaimolleni* (1968, *Dopis mé ženě*), který však byl ve Finsku přijat velmi vlažně. O rok později napsal dílo *Katselen Stalinin pään yli ulos* (1969, *Dívám se přes hlavu Stalina*), ve kterém se distancuje od komunistického hnutí a radikalismu. (Odkaz č.19) Ve sbírkách *Onnen aika* (1971, *Čas štěstí*), *Alue* (1973, *Oblast*) a *Ja meille jäi kiireetön ilta* (1975, *A zůstal nám večer nespěchavý*) převažuje intimní a reflexivní lyrika, přičemž poslední jmenované dílo napsal se svou čtvrtou ženou po odchodu do Švédska. (Hartlová 1998: 388)

Pozoruhodnou část Saarikoskiho literární činnosti zahrnují také jeho překlady lyrických děl, dramát či prózy. Kromě řecké antické literatury převáděl do finštiny též knihy z angličtiny, italštiny či švédštiny: jmenovitě J. Joyce, R. Dahla, E. Amblera, M. Bradburyho, J. Lennona, H. Millera, P. Rotha, J.D. Salinger, A. Jalavu, G. Ekelöfa, Ch. Kihlmana, G. Sonneviho a další. (Saarikoski 2002: 247) Saarikoskiho překlady se mnohdy odchyľují od originálů, čímž podle Envalla pomohl vnést do psaného finského jazyka větší volnost co se týče užívání slangu a popisů sexu. (Envall 1998b: 216) Po Saarikoskiho smrti byly uveřejněny jeho deníky, které zpracovávají autorovy sexuální fantazie a také jeho vnitřní náboženský a ideový boj.

Saarikoski je dodnes vnímán jako legendární osobnost, ke které mnozí finští autoři ve svých dílech odkazují. (Odkaz č.19)

4.4.6 Kirsti Simonsuuri (*1945)

K. Simonsuuri, jež překládala řecké drama¹¹⁹, se narodila v Helsinkách a tam také navštěvovala vysokou školu. Později studovala na universitě v Cambridgi, kde sepsala svou doktorskou práci o Homérovi. Mezi lety 1981 – 1989 působila ve *Finské akademii (Suomen akatemia)*, od roku 1995 stála v čele finského archeologického institutu v Athénách a v současné době je profesorkou srovnávací jazykovědy na universitě v Helsinkách. (Odkaz č.13, odkaz č.29)

Simonsuuri tak může být charakterizována jako badatelka, překladatelka, ale i spisovatelka a básnířka. Jak uvádí Envall, autorčina poezie ji představuje jako kosmopolitní bytost, ze které je patrná víra v sebe sama a své vědomosti, přičemž nepůsobí nikterak násilně a ani se nesnaží do svých děl vpravit otřepané klišé feminismu. Z jejích sbírek je možné zmínit například *Murattikaide* (1980, *Zábradlí z břechťanu*), *Tuntematon tekijä* (1982, *Neznámý tvůrce*), *Euroopan ryöstö* (1984, *Uloupení Evropy*), *Meri, ei mikään maa* (1987, *Moře, žádná země*) či *Enkelten pysäkki* (1990, *Zastávka andělů*). (Envall 1998b: 269) V rámci své překladatelské činnosti se Simonsuuri soustředila na Sylvii Plath, Virginii Woolf a Simone Weil. (Odkaz č.13)

4.5 Závěr

Pokud porovnáme jednotlivá období, můžeme vypožorovat, že první překladatelé antické řecké literatury (Schildt-Kilpinen, Rein a Tudeer) měli odpovídající univerzitní vzdělání a zaměřovali se pouze na danou literární oblast. Také bylo zvykem, že odcestovali do zahraničí, kde studovali na universitě a získávali tam zkušenosti. Časově spadá do tohoto období i Forsman, který se však od výše zmíněných autorů liší tím, že překládal i z dalších jazyků, například ze švédštiny a němčiny.

¹¹⁹ Více viz kap. 3.6 a 3.7

Počínaje Manninenem je pak naprosto přirozené, že osobnosti, které překládají antickou řeckou literaturu, se věnují i převodům knih z jiných literárních oblastí. Za nejvýraznější můžeme kromě Manninena považovat Valveho, Holla, Tynni a Saarikoskiho.

Překladaelé byli též obvykle formováni universitním prostředím. Někteří – již zmínění Schildt-Kilpinen, Rein, Tudeer a Forsman, či Manninen, Valve, Hollo a Simonsuuri – vystudovali klasickou řečtinu, kdežto jiní, kupříkladu Haavio, Tynni a Anhava si vybrali odlišné obory či pro změnu nedostudovali vůbec jako například Vaara a Saarikoski.

Velké množství překladatelů se také věnovalo či stále věnuje vlastní literární tvorbě: Manninen, Haavio, Tynni, Vaara, Anhava, Saarikoski a Simonsuuri jsou představitelé lyrického básnictví a Meri zase píše prozaická díla. Z hlediska vývojových literárně historických směrů můžeme navíc Anhavu, Meriho a Saarikoskiho zařadit k finským modernistům¹²⁰, kdežto Haavio a Vaara patřili do premodernistické umělecké skupiny *Tulenkantajat*¹²¹.

Dále se některé osobnosti angažovaly také v politice (Schildt-Kilpinen, Saarikoski), psaly literární kritiky (Forsman, Hollo), zajímaly se o lidovou slovesnost a mytologii (Rein, Manninen, Haavio, Tynni, Vaara) či se věnovaly pedagogické činnosti (Hollo). Pro zajímavost též uvádím, že řecké tragédie byly překládány převážně z dílny žen (Vaara, Simonsuuri).

*

Na závěr bych ze všech zmíněných autorů vyzdvihla O. Manninena a P. Saarikoskiho, neboť oba překládali Homérovu *Odyseiu* a přesto se jednalo o naprosto rozdílné osobnosti. Manninen představuje konvenční přístup k literatuře, což se projevuje i v jeho převodech do finštiny, kdy slovo od slova následuje původní text a snaží se o stylovou vybroušenost a vyšperkovanost. Saarikoski na druhé straně může být charakterizován jako typický bohém, který svými díly bojuje proti autoritám a jenž upřednostňuje volnější, avšak čtenáři přístupnější překlad.

¹²⁰ Saarikoskiho však pouze v jeho rané tvorbě.

¹²¹ Viz kap. 4.3.3

ZÁVĚR

Koncem 16. století, tedy v době, kdy byla latina běžnou součástí výuky na středních školách, se řečtina na poli školství ve Finsku teprve etablovala. Po založení Turkuské královské akademie v roce 1640 se její pozice upevňovala velmi pozvolna: nejprve byla pojímána pouze v rámci orientálních jazyků a vlastní katedru získala až roku 1812. Studenti řečtiny si pro své závěrečné práce vybírali různorodá témata, od zkoumání jednotlivých aspektů jazyka přes literární rozbor po exkurz do mytologie či historie. Kromě toho také překládali nejrozumnější pasáže z děl antických řeckých autorů, avšak pouze do švédštiny; první finský překlad textu psaného v klasické řečtině se objevil až roku 1828.

*

Nelze říci, že by se první překladatelé menších řeckých celků zaměřovali pouze na některé autory. Mezi oblíbené patřily beze sporu pasáže z Homéra či Ezopovy bajky, ale objevovaly se také převody tragédií a fragmentů řecké lyriky. Za první velký překlad je možné považovat finskou verzi Aristotelovy *Poetiky* z roku 1871 z dílny J.W. Calamnia. Tuto knihu zmiňuji jednak z toho důvodu, že je jí věnován značný prostor v nejrozumnějších finských publikacích zabývajících se překlady řecké literatury, a jednak proto, že i v našich podmínkách je toto dílo považováno za stěžejní a dočkalo se hned několika převodů.

Z epické tvorby, stejně jako v našich končinách, výrazně převažují překlady Homéra a jeho eposů *Íliady* a *Odysey*. Jak jsem již zmiňovala v kapitole druhé a třetí, mnoho universitních profesorů si tohoto řeckého autora vybíralo pro své přednášky a velké množství studentů o něm psalo závěrečné práce. První celistvé překlady obou děl se však objevily o něco později, v letech 1919 a 1924, a postaral se o ně Otto Manninen. Ty byly na dlouhou dobu jedinými dostupnými finskými verzemi, než byla roku 1972 vydána Saarikoskiho *Odyseia*. Na příkladech osobností typu Manninena a Saarikoskiho je možné pozorovat, nakolik byli finští překladatelé antických děl mnohostranní: kromě toho, že se věnovali translatologii, publikovali i

vlastní tvorbu. Saarikoski vůbec je doslova „přírodní úkaz“, neboť dokázal za poměrně krátkou dobu přivést k „finskému životu“ hned několik významných děl, a to nejen řeckých.

Je zajímavé, že z další řecké epické tvorby se na finském území dlouhou dobu neobjevovaly překlady žádné, až po roce 2000 byla konečně vydána i Hésiodova díla *Theogonia* a *Práce a dni*. To stejné však nelze říci o řecké lyrice, neboť ta byla od počátku mezi překladateli poměrně oblíbená, jmenovitě básně od Anakreonta a Sapfó; první celistvější překlady Anakreontovy poezie se objevily již v roce 1832 z dílny C.A. Gottlunda.

Antické řecké drama zahrnuje tři významné autory: Aischyla, Sofoklea a Eurípida. Na úvod je možné poznamenat, že obzvláště dílo *Král Oidipús* z pera Sofokleova se dočkalo velkého množství finských podob – prvotní fragmenty vznikly již v roce 1837 – stejně jako jeho další hra *Antigona*, což je pochopitelné z toho důvodu, že o tomto díle probíhala v odborných kruzích ve světě debata. Z Aischylových her se překladatelé zaměřili převážně na *Oresteiu* či na její část *Agamemnón*. Eurípidova dramata se finských verzí dočkala až později, konkrétně v roce 1949 pod taktovkou Manninena. Za zmínku stojí i to, že velké množství řeckých tragédií získalo svou finskou podobu díky ženám, jmenovitě Kirsti Simonsuuri, Elině Vaaře a Maarit Kaimio.

Řecká antická próza v podobě finských překladů se nesla převážně ve znamení filosofických spisů, a to děl Aristotelových a Platónových. Jak jsem již uvedla výše, Aristotelova *Poetika* byla přeložena poměrně brzy a dočkala se také nových vydání. Velké množství další autorovy tvorby bylo převedeno do finštiny později v rámci série, která byla publikována pod hlavičkou vydavatelství *Gaudeamus*. Z Platónových děl patřily k nejoblíbenějším spisy, které pojednávaly o Sókratovi, kupříkladu *Apologie* neboli *Obrana Sókratova*, a též dialog *Gorgiás*. Stejně jako Aristotelova tvorba, i Platónovo dílo vyšlo v sérii, tentokrát v nakladatelství *Otava*.

Z řecké prózy stojí za zmínku také finské verze důležitých historických spisů jakými jsou Hérodotovy *Dějiny* a Thúkýdidovy *Dějiny peloponnéské války*. První uvedená kniha se dočkala pouze jediného překladu, a to mezi lety 1907 – 1910, kdežto druhé zmíněné dílo bylo

převedeno do finštiny hned dvakrát, roku 1912 a v roce 1964, přičemž novější Hollův překlad si vysloužil rozporuplné kritiky.

Je zajímavé, že finští překladatelé více méně opomněli oblast řečnictví. Kromě převodu Démostenova díla *O věnci* z roku 1917 z dílny J.V. Snellmana finský literární trh naprosto postrádá překlady spisů dalších významných řeckých řečníků, kupříkladu Ísokrata. Na druhou stranu jsou ve Finsku ve velké oblibě Ezopovy bajky, které se dočkaly hned několika vydání.

*

Momentálně jsou převáděna díla, která doposud nebyla přeložena, a v nových verzích vycházejí ty knihy, které již byly v minulosti vydány; celkem vzato je možné říci, že se na finském knižním trhu objevila všechna důležitá jména řecké literární scény s výjimkou již zmíněného Ísokrata. V současné době je však překladatelská činnost v oblasti antické řecké literatury opět na vzestupu a doufejme, že bude i nadále pokračovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Seznam použitých literatury
ISBN 951-653-091-5

1. AALTO, Pentti. *Classical Studies In Finland 1828-1918*. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1980 (Tilgmann). ISBN 951-653-091-5
2. BURMAN, Carina. *Henrik Gabriel Porthan*. in: VARPIO, Yrjö & HUHTALA, Liisi. *Suomen kirjallisuushistoria I*. Helsinki: SKS 1999 (Vammala: Vammalan kirjapaino). s. 151-152. ISBN 951-717-886-7
3. ENVALL, Markku. *The Period of Independence I., 1917 – 1960*. in: SCHOOLFIELD, George C. *A History of Finland's Literature*. Lincoln & London: University of Nebraska Press in cooperation with The American-Scandinavian Foundation 1998a. s. 148-207. ISBN 0-8032-4189-5
4. ENVALL, Markku. *The Period of Independence II., 1960 – 1990*. in: SCHOOLFIELD, George C. *A History of Finland's Literature*. Lincoln & London: University of Nebraska Press in cooperation with The American-Scandinavian Foundation 1998b. s. 208-272. ISBN 0-8032-4189-5
5. ERHO, Elsa. *Elina Vaara*. in: *Suomen kirjallisuus VI*. Helsinki: SKS: Otava 1967 (Keuruu). s. 330-339
6. HARTLOVÁ, Dagmar. *Slovník severských spisovatelů*. Praha: nakladatelství Libri 1998. ISBN 80-85983-21-4
7. HEININEN, Simo. *Painettu suomen sana*. in: VARPIO, Yrjö & HUHTALA, Liisi. *Suomen kirjallisuushistoria I*. Helsinki: SKS 1999 (Vammala: Vammalan kirjapaino). s. 36-45. ISBN 951-717-886-7
8. ITKONEN-KAILA, Marja. *Vanhimmista Platonin suomennoksista ja suomentajista*. in: KOVALA, Urpo. *Maailmankirjallisuuden ja sen klassikojen suomentamisesta Osa I*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 1986. s. 32-43. ISBN 951-679-500-5
9. JUTIKKALA, Eino & PIRINEN, Kauko. *Dějiny Finska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2001. ISBN 80-7106-406-8
10. KAJANTO, Iiro. *Latina, kreikka ja klassinen humanismi Suomessa keskiajalta vuoteen 1828*. Helsinki: SKS 2000. ISBN 951-746-201-8
11. KIVISTÖ, Sari & RIIKONEN, H. K. *Antiikin kirjallisuus ja suomennokset uuslatinasta ja humanistikreikasta*. in: RIIKONEN, H. K. a kol. *Suomennoskirjallisuuden historia II*. Helsinki: SKS 2007a (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 29-53. ISBN 978-951-746-890-9
12. KIVISTÖ, Sari. *Otto Manninen (1872 – 1950)*. in: RIIKONEN, H. K. a kol. *Suomennoskirjallisuuden historia I*. Helsinki: SKS 2007b (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 220-225. ISBN 978-951-746-836-7
13. KLINGE, Matti. *Let Us Be Finns*. Helsinki: Otava 1992 (Keuruu). ISBN 951-1-11180-9

14. KLINGE, Matti. *The Finnish Tradition (Essays on structures and identities in the North of Europe)*. Helsinki: SHS 1993 (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). ISBN 951-8915-62-8
15. KORHONEN, Tua. *Helikon Otavan alla. Kreikka Turun akatemiassa*. in: LAINE, Tuija. *Vieraskielinen kirjallisuus Suomessa*. Helsinki: SKS 2003 (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 39-65. ISBN 951-746-071-6
16. KORHONEN, Tua & OKSALA, Teivas & SIRONEN, Erkki. *Johan Paulinus (Lillienstedt) Magnus Principatus Finlandia (Suomen Suuriruhtinaskunta)*. Helsinki: SKS 2000 (Pieksämäki: RT-Print). ISBN 951-746-193-3
17. KOSKINEN, Kaisa. *Pentti Saarikoski (1937 – 1983)*. in: *Suomennoskirjallisuuden historia II*. Helsinki: SKS 2007 (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 503-506. ISBN 978-951-746-890-9
18. KOVALA, Urpo. *J.A. Hollo (1885 – 1967)*. in: RIIKONEN, H. K. a kol. *Suomennoskirjallisuuden historia I*. Helsinki: SKS 2007 (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 587-591. ISBN 978-951-746-836-7
19. LAINE, Tuija. *Vanhimman suomalaisen kirjallisuuden käsikirja*. Helsinki: SKS 1997 (Vammala: Vammalan kirjapaino). ISBN 951-746-002-3
20. LAITINEN, Kai & SCHOOLFIELD, George C. *New Beginnings, Latin and Finnish*. in: SCHOOLFIELD, George C. *A History of Finland's Literature*. Lincoln & London: University of Nebraska Press in cooperation with The American-Scandinavian Foundation 1998a. s. 34-63. ISBN 0-8032-4189-5
21. LAITINEN, Kai. *Suomen kirjallisuuden historia*. Helsinki: Otava 1981 (Keuruu). ISBN 951-1-06187-9
22. LAITINEN, Kai. *Tuomas Anhava (1927 – 2001)*. in: RIIKONEN, H. K. a kol. *Suomennoskirjallisuuden historia II*. Helsinki: SKS 2007 (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 497-502. ISBN 978-951-746-890-9
23. LAITINEN, Kai. *The Rise of Finnish-Language Literature, 1860 – 1916*. in: SCHOOLFIELD, George C. *A History of Finland's Literature*. Lincoln & London: University of Nebraska Press in cooperation with The American-Scandinavian Foundation 1998b. s. 64-144. ISBN 0-8032-4189-5
24. LEHTINEN, Marja. *Kirjallisuuden käsite ja kirjallisuusinstituution eriytyminen*. in: VARPIO, Yrjö & HUHTALA, Liisi. *Suomen kirjallisuushistoria I*. Helsinki: SKS 1999 (Vammala: Vammalan kirjapaino). s. 196-203. ISBN 951-717-886-7
25. LEHTONEN, Tuomas M. S. *Keskiajan kirjallinen kulttuuri*. in: VARPIO, Yrjö & HUHTALA, Liisi. *Suomen kirjallisuushistoria I*. Helsinki: SKS 1999 (Vammala: Vammalan kirjapaino). s. 12-35. ISBN 951-717-886-7
26. LINKOMIES, Edwin. *Antiikin kulttuuri tutkimuksen kohteena*. Helsinki: Otava 1947

27. LYLTY, Pentti. *Otto Manninen*. in: *Suomen kirjallisuus VI*. Helsinki: SKS: Otava 1967 (Keuruu). s. 20-47
28. MICKWITZ, Joachim. *Syrjäseudusta tulee keskus*. in: VARPIO, Yrjö & HUHTALA, Liisi. *Suomen kirjallisuushistoria 1*. Helsinki: SKS 1999 (Vammala: Vammalan kirjapaino). s. 180-192. ISBN 951-717-886-7
29. OKSALA, Päivö. *Latinan- ja kreikankielinen runous uudella ajalla*. in: RAPOLA, Martti a kol. *Suomen kirjallisuus II*. Helsinki: SKS: Otava 1963 (Keuruu). s. 451-477
30. OKSALA, Päivö & Teivas. *Kreikkalaisia kirjailijakuvia*. Helsinki: Otava 1965
31. PALOPOSKI, Outi. "Nerontuotteita Maailmankirjallisuudesta" – Suomennosten historia 1800-luvulta nykypäivään. in: PALOPOSKI, Outi & MAKKONEN-CRAIG, Henna. *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsinki: Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus 2000 (Yliopistopaino). s. 20-33. ISBN 951-45-9111-9
32. PITKÄRANTA, Reijo. *Latina Suomen kirjallisuudessa*. in: LAINE, Tuija. *Vieraskielinen kirjallisuus Suomessa*. Helsinki: SKS 2003 (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 9-38. ISBN 951-746-071-6
33. RIIKONEN, H. K. *Antigone Suomessa*. in: RIIKONEN, H. K. *Keisari satiirikkona ja muita tutkimuksia Euroopan kulttuuriperinnöstä*. Helsinki: SKS 1998 (Vammala: Vammalan kirjapaino). s. 157-168. ISBN 951-746-054-6
34. RIIKONEN, H. K. *Elina Vaara (1903 – 1980)*. in: RIIKONEN, H. K. a kol. *Suomennoskirjallisuuden historia II*. Helsinki: SKS 2007a (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 469-472. ISBN 978-951-746-890-9
35. RIIKONEN, H. K. *Kaarlo Koskimies (Forsman) (1851 – 1918)*. in: RIIKONEN, H. K. a kol. *Suomennoskirjallisuuden historia I*. Helsinki: SKS 2007b (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 211-214. ISBN 978-951-746-836-7
36. RIIKONEN, H. K. *Kirjallisuuden kaanon ja siinä tapahtuneet muutokset*. in: KIVISTÖ, Sari & RIIKONEN, H. K. & SALMENKIVI, Erja & SARASTI-WILENIUS, Raija. *Kirjallisuus antiikin maailmassa*. Helsinki: Teos 2007c (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 149-161. ISBN 978-951-851-089-8
37. RIIKONEN, H. K. *Käännöskritiikin historiasta: suuntaviivoja ja esimerkkejä*. in: PALOPOSKI, Outi & MAKKONEN-CRAIG, Henna. *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsinki: Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus 2000 (Yliopistopaino). s. 34-61. ISBN 951-45-9111-9
38. RIIKONEN, H. K. *Luettelo antiikin kirjallisuuden suomennoksista*. in: KAIMIO, Maarit & OKSALA, Teivas & RIIKONEN, H. K. *Antiikin kirjallisuus ja sen perintö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press 2008 (Yliopistopaino). s. 245-261. ISBN 978-952-495-070-1

39. RIIKONEN, H. K. *Mitä on antiikin kirjallisuus?* in: KIVISTÖ, Sari & RIIKONEN, H. K. & SALMENKIVI, Erja & SARASTI-WILENIUS, Raija. *Kirjallisuus antiikin maailmassa*. Helsinki: Teos 2007d (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 15-19. ISBN 978-951-851-089-8
40. RIIKONEN, H. K. *Tyylikaudet ja periodisaatio*. in: KIVISTÖ, Sari & RIIKONEN, H. K. & SALMENKIVI, Erja & SARASTI-WILENIUS, Raija. *Kirjallisuus antiikin maailmassa*. Helsinki: Teos 2007e (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 127-147. ISBN 978-951-851-089-8
41. RIIKONEN, Hannu. *"Ylentäväinen ja puhdistava voima"*. *Antiikin kirjallisuuden suomennokset ennen itsenäisyyden aikaa*. in: KOVALA, Urpo. *Maailmankirjallisuuden ja sen klassikojen suomentamisesta Osa I*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 1986. s. 7-31. ISBN 951-679-500-5
42. SAARIKOSKI, Pentti. *Antiikin runoutta ja draamaa*. Helsinki: Otava 2002 (Keuruu). ISBN 951-1-17918-7
43. SALMENKIVI, Erja. *Antiikin kielet*. in: KIVISTÖ, Sari & RIIKONEN, H. K. & SALMENKIVI, Erja & SARASTI-WILENIUS, Raija. *Kirjallisuus antiikin maailmassa*. Helsinki: Teos 2007 (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 36-40. ISBN 978-951-851-089-8
44. SCHOOLFIELD, George C. *National Romanticism – A Golden Age?* in: SCHOOLFIELD, George C. *A History of Finland's Literature*. Lincoln & London: University of Nebraska Press in cooperation with The American-Scandinavian Foundation 1998. s. 298-353. ISBN 0-8032-4189-5
45. SIRONEN, Erkki. *Mannisen Ilias ja Odyseia*. in: RIIKONEN, H. K. a kol. *Suomennoskirjallisuuden historia I*. Helsinki: SKS 2007 (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino). s. 260-263. ISBN 978-951-746-836-7
46. SOFOKLÉS. *Tragédie*. Praha: nakladatelství Svoboda 1975
47. STIEBITZ, Ferdinand. *Řecká lyrika*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1954
48. STIEBITZ, Ferdinand. *Stručné dějiny řecké literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1987
49. SUOMI, Vilho. *Suomenkielinen runous 1640 – 1743*. in: RAPOLA, Martti a kol. *Suomen kirjallisuus II*. Helsinki: SKS: Otava 1963 (Keuruu). s. 263-306
50. SVOBODA, Ludvík & kol. *Encyklopedie antiky*. Praha: Academia 1974
51. *UNIVERSUM 3.díl*. Praha: Odeon 2000. ISBN 80-242-0288-3

INTERNETOVÉ ODKAZY

1. <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/2252/> (15.4.2010)
2. <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/3518/> (15.4.2010)
3. <http://books.google.cz/books?id=hGQGAAAAQAAJ&printsec=frontcover&dq=anacreon&lr=&cd=19#v=onepage&q=&f=false> (15.4.2010)
4. <http://borzoi.kirja.turku.fi/> (15.4.2010)
5. <http://city.porvoo.fi/runeberg/draama1/artikkeli7.html> (15.4.2010)
6. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/klass/vk/korhonen2/ateenaau.pdf> (15.4.2010)
7. <http://greek.herme.net/literarni-dialekty> (15.4.2010)
8. <http://myty.info/view.php?cislocclanku=2005040004> (15.4.2010)
9. http://otava.fi/kirjailijat/kotimaiset/a-i/anhava_helena/fi_FI/anhava_helena/ (15.4.2010)
10. <http://pomus.net/001452> (15.4.2010)
11. <http://runeberg.org/authors/snellman.html> (15.4.2010)
12. <http://www.helsinki.fi/kti/historia/hollo.htm> (15.4.2010)
13. <http://www.kaapeli.fi/nvl/beasts/simopres.htm> (15.4.2010)
14. <http://www.kansalliskirjasto.fi/kulttuuritoiminta/uutiset/1195728853098.html> (15.4.2010)
15. <http://www.kirjasto.sci.fi/anniswan.htm> (15.4.2010)
16. <http://www.kirjasto.sci.fi/jahollo.htm> (15.4.2010)
17. <http://www.kirjasto.sci.fi/mustapaa.htm> (15.4.2010)
18. <http://www.kirjasto.sci.fi/ottoman.htm> (15.4.2010)
19. <http://www.kirjasto.sci.fi/psaariko.htm> (15.4.2010)
20. <http://www.kirjasto.sci.fi/tynni.htm> (15.4.2010)
21. <http://www.martinpilar.cz/view.php?cislocclanku=2005080201> (15.4.2010)
22. <http://www.mikrosapoplous.gr/en/texts1en.htm> (15.4.2010)
23. http://www.otava.fi/kirjailijat/kotimaiset/m-r/meri_veijo/fi_FI/meri_veijo/ (15.4.2010)
24. <http://www.pcuf.fi/~jjm/Valve.html> (15.4.2010)
25. <http://www.phil-hum-ren.uni-muenchen.de/GermLat/Acta/Merisalo.htm> (15.4.2010)

26. <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/schildt.html> (15.4.2010)
27. <http://www.sirkat.fi/elinavaara> (15.4.2010)
28. <http://www.spisovatele.cz/erasmus-rotterdamsky> (15.4.2010)
29. <http://www.translatum.gr/poetry/society/vainas/simonsuuri.htm> (15.4.2010)
30. <http://yle.fi/teema/sininenlaulu/artikkeli.php?id=201&print=true> (15.4.2010)
31. <https://fennica.linneanet.fi/> (15.4.2010)
32. <https://volter.linneanet.fi/> (15.4.2010)

PŘÍLOHY

Tabulka: Seznam přeložené antické řecké literatury

ŘECKÝ AUTOR	DÍLO	ROK VYDÁNÍ	PŘEKLADATEL
	O vznešenu slovesném	1918, 2003	O.E. Tudeer
Aischylos	Agamemnón	1897	Kaarlo Forsman
	Agamemnón	2001	Kirsti Simonsuuri
	Oresteia	1961	Elina Vaara
	Oresteia	1991, 2003	Kirsti Simonsuuri
	Peršané	1975	Maarit Kaimio
	Prosebnice	1975	Maarit Kaimio
	Sedm proti Thébám	1975	Maarit Kaimio
	Upoutaný Prométheus	1975	Maarit Kaimio
Aristofanés	Lýsistraté	1974	Pentti Saarikoski
	Oblaka	1952, 2000	V. Arti
	Ptáci	1972	Kaarle Hirvonen
	Žáby	1972	Kaarle Hirvonen
	Ženy o Thesmofořiích	1972	Kaarle Hirvonen
Aristotelés	Druhé analytiky	1994	Juha Sihvola
	Etika Nikomachova	1989, 2005	Simo Knuuttila
	Fysika	1992	kol. autorů
	Kategorie	1994	Lauri Carlson
	Malá přírodovědecká pojednání	2006	kol. autorů
	Metafysika	1990	kol. autorů
	O duši	2006	kol. autorů
	O nebi	2003	kol. autorů
	O pohybu živočichů	2006	kol. autorů
	O sofistických důkazech	2002	kol. autorů
	O vyjadřování	1994	Lauri Carlson
	O vznikání a zanikání	2003	kol. autorů
	Poetika	1871	J.W. Calamnius
	Poetika	1967, 1977, 1994, 1998	Pentti Saarikoski
	Poetika	1997	Paavo Hohti
	Politika	1991	A.M. Anttila
	První analytiky	1994	Simo Knuuttila
	Rétorika	1997	kol. autorů
	Topiky	2002	kol. autorů
Artemidoros z Daldis	Velký snář	1970, 1986	Kaarle Hirvonen
Démokritos	zlomky („Nespoutaná rozkoš“)	2006	kol. autorů
Démostenés	O věnci	1917	J.V. Snellman
Diogenés Laertský	Životy, názory a výroky proslulých filosofů	2002	Marke Ahonen
Epiktétos	Rukojeť	1919, 1956	K.K. Jaakkola
	Rukojeť a rozpravy	1978	Marja Itkonen-Kaila

Epikúros	zlomky („Nespoutaná rozkoš“)	2006	kol. autorů
Eurípidés	Bakchantky	1967	Mauno Manninen
	Héraklés	1967	Pentti Saarikoski
	Hippolytos	1974	Maarit Kaimio
	Ífigenie v Aulidě	1966, 1998	K.V.L. Jalkanen
	Kyklóps	1967	Pentti Saarikoski
	Médeia	1949, 1966, 1998	Otto Manninen
	Médeia	1999	Kirsti Simonsuuri
	Médeia	1999	Maarit Kaimio
	Trójanky	1974	Maarit Kaimio
Ezop	Bajky	1927, 1985, 1998	Werner Anttila
	Bajky	1975, 1980	Marja Itkonen-Kaila
Hérakleitos	zlomky („Jeden a tentýž“)	1971	Pentti Saarikoski
Hérodotos	Dějiny	1907 – 1910, 1964, 1992	J.E. Rein
Hésiodos	Práce a dni	2004	Paavo Castrén
	Theogonia	2002	Päivi Myllykoski
Homér	Ílias	1919, 1941, 1948, 1962, 1990, 1997, 2002	Otto Manninen
	Odysseia	1924, 1942, 1948, 1962, 1990, 1997, 2002	Otto Manninen
	Odysseia	1972, 1985, 2002	Pentti Saarikoski
Charitón	O věrné lásce Chairea a Kallirrhoy	1983, 2000	Maarit Kaimio
Longos	Dafnis a Chloé	1990	Maarit Kaimio
Lúkiános	Jak psát dějiny	1977, 2002	Kaarle Hirvonen
	O domě	1891	Kaarlo Forsman
	Satiry I.	1996	Aapo Junkola
	Satiry II.	2003	Aapo Junkola
	Soutěž krásy bohyně a jiné satiry	1983	Kaarle Hirvonen
	Tímón	1891	Kaarlo Forsman
Marcus Aurelius	Hovory k sobě	2004	Marke Ahonen
Menandros	Dívka ze Samu	1977	Kaarle Hirvonen
	Ostříhaná	1977	Kaarle Hirvonen
	Smírčí soud	1977	Kaarle Hirvonen
	Štít	1977	Kaarle Hirvonen
	Takový protiva	1977	Kaarle Hirvonen
Platón ¹²²	Apologie	1882	Emil Hårdh
	Apologie	1898	K.G. Aminoff
	Apologie	1953	Päivö Oksala
	Apologie	1961, 2000	kol. autorů
	Faidón	1882	J.W. Calamnius
	Faidón	1961, 2000	kol. autorů
	Faidros	1920	Niilo Lehmuskoski
	Faidros	1961, 2000	kol. autorů
	Gorgiás	1899	Kaarlo Forsman
	Kritón	1929	K.K. Jaakkola

¹²² Platónovy Spisy viz pozn. 86

	Kritón	1953	Päivö Oksala
	Kritón	1961, 2000	kol. autorů
	Spisy I.	1977, 1999	kol. autorů
	Spisy II.	1978, 1999	kol. autorů
	Spisy III.	1979, 1999	kol. autorů
	Spisy IV.	1981, 1999	kol. autorů
	Spisy V.	1982, 1999	kol. autorů
	Spisy VI.	1986, 1999	kol. autorů
	Spisy VII.	1990, 1999	kol. autorů
	Symposion	1919	Niilo Lehmuskoski
	Symposion	1961, 2000	kol. autorů
	Ústava	1933, 1972	O.E. Tudeer
	Ústava	2007	Marja Itkonen-Kaila
Plútarchos	Lykúrgos	1942	Kalle Suuronen
	O pojídání masa	2004	kol. autorů
	výbor („Kniha láskyplných emocí“)	2005	kol. autorů
	Životopisy slavných mužů	1955, 1989	Kalle Suuronen
Sapfó	zlomky („Sapfíny básně“)	1966, 2000	Aapo Junkola
	zlomky („Večerní hvězda, svatební píseň“)	1969, 1984, 1994	Pentti Saarikoski
Sofoklés	Antigona	1885, 1910	Kaarlo Forsman
	Antigona	1966	Elina Vaara
	Král Oidipús	1906	Kaarlo Forsman
	Král Oidipús	1937	Otto Manninen
	Král Oidipús	1988	Veijo Meri
	Oidipús na Kolónu	1994	Esa Kirkkopelto
Theofrastos	Charaktéres	1968	Pentti Saarikoski
	O kamenech	1992	kol. autorů
Thúkýdidés	Dějiny peloponnéské války	1912	Emil Hårdh
	Dějiny peloponnéské války	1964, 1995	J.A. Hollo
Xenofón	Anabasis	1929	K.K. Jaakkola
	Anabasis	1960, 1998	J.A. Hollo
	Hostina	1960, 1985	Pentti Saarikoski
	O hospodaření	2009	Ulla Tervahauta
	O umění jezdeckém	2003	Hilla Halla-aho
	Obrana Sókratova	1960, 1985	Pentti Saarikoski
	Vzpomínky na Sókrata	1960, 1985	Pentti Saarikoski